

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi
és családi
folyóirat

IV. évf. 6. szám
1993. december
50,— Ft

Káin és Ábel

*Szakonyi-
novella*

Moha-mese

*Temetési
kérdőjelek*

*Aki tiltakozik,
még remél*

*Egy mai
vértanú:
Jägerstätter*

*Nyíró Ráchel
versei*

Szathmáry Sándor:

Káin és Ábel

Kezdetben volt egy barlang. Ebben a barlangban élt Káin és Ábel.

Együtt laktak és együtt jártak vadászni: tucatszám vonszolták haza az elejtett antilopokat. A sípcsontjukból késeket csináltak: ezekkel a késekkel osztották meg egymás között testvériesen a hatalmas húshegyeket: ezekkel tisztították a bőrt, amelyet azután bekentek csontvelővel, hogy sima legyen: Így nem volt gond az öltözködéssel sem.

Igen ám: csakhogya az asszonyokat is az Úr áldása kísérte: a kis család nagycsaláddá gyarapodott. A barlang egyre szűkebbnek bizonyult. De se baj: volt a közelben egy másik is.

Ennek a szomszéd barlangnak azonban volt már egy lakója: itt élt a rettegett kardfogú tigris. Ezért aztán egy szép napon a Káin-család és az Ábel-família apraja-nagyja fölkerelkedett. A bátrabbak a barlang nyílásához kúsztak és hatalmas tüzet gyújtottak előtte. Amikor pedig a tigris riadtan felugrott a vackáról, fergeteges kő- és lándzsazápor fogadta. Ebben az egyenlőtlen küzdelemben ott is hagyta a kardfogát. Így aztán a megüresedett odúba beköltözhetett Káin és népes családja.

E sikeres akcióból megtanulták, hogy eredményesebben fognak vadászni, ha a jövőben is összedolgoznak. Hiszen például a két nemzetség együttesen már körülállhatott egy vadlóménest, fölkergethette a hegyre, ott aztán a megrémült ősllovak egymás után vetették magukat a szakadékba. Káin és Ábel testvériesen megosztozott a zsákmányon. Később már a mamutot is megtámadták.

Arra is rájöttek, hogy a gypjas teve zsírjával, melyet a púpjában találtak, meg lehet világítani a barlangot. De hogy az odúk még otthonosabbak legyenek, az ügyesebbek pattintott tűzkövel csodálatos vadászjeleneteket véstek a rideg barlangfalakra. Egy szó mint száz: az élet napról napra kellemesebbé vált. Áldották is érte az Úr nevét: hogy megadta azt a testvéri egyetértést, azt a békét, amelynek mindezt köszönhetik.

Ebben az időben történt, hogy a Sátán elunta magányos életét az elnéptelenedett Paradicsomban. Fölkerelkedett hát, hogy megkeresse az embereket. Így bukkant rá Káin barlangjára.

- Mondd, Káin — szólította meg a patriarchát —, nem félsz Ábeltől?
- Ugyan, miért félnék az én atyámfiatól?
- Hát... te tudod..., de napról napra növekszik a kőhegyűdárda-készlete... A nyílhegyeit meg szarvasagancsból készíti, és olyan erősek, hogy akár a hegyi elefánt bőrét is átlukasztják.
- Ez csak természetes! Hisz nem lehet akármilyen nyílvezzővel elefántra vadászni!
- Igazad van — válaszolta a Kígyó —, csak úgy eszembe jutott. Aztán az Ábel-barlang felé vette az útját és elmondta ugyanezt Káinról.

Káinnak és Ábelnek aznap éjjel nehezen jött álom a szemére. Másnap reggel Káin összehívta fiait, és e szavakat intézte hozzájuk:

— Gyermekeim! Nincs a világon átkozottabb dolog, mint a széthúzás és pártoskodás. És nincs nagyobb kincs annál, mint amikor az emberek között egyetértés és béke uralkodik. Aki nem a békét szolgálja, az ellensége az életnek, ellensége az emberi boldogságnak.

- Ugy van! Jól beszélsz! — helyeselt a családi tanács.
- Mert képzeljétek csak — folytatta —, mi történék, ha az emberek háborúzni kezdenének! Ha munkájuk jelentős részét arra kellene fordítaniuk, hogy a másik nemzetséggel szemben nyilakkal és lándzsákkal fegyverkezzenek fel! Egyeseknek éjjel-nappal talpon kellene lenniük, hogy az esetleges támadások ellen őrizzék a barlangot. Nem is szólva arról, hogy ha két pártra szakadnánk és külön-külön járnánk vadászni, tetemes hátvédet kellene hagynunk, hogy az ellenség hadműveleteit is figyelemmel kísérhessük. Ilyen körülmények között bizony alaposan megcsappanna a zsákmány.

- Éhen is pusztulnánk — tette hozzá egyik fiú.
- És közben kiirtana bennünket a kardfogú tigris — tódította a másik.
- Nos — folytatta Káin —, sajnálatos értesüléseket szereztem arról, hogy Ábelék ilyesmiben sántikálnak. Úgy hírlík, nagy mennyiségű fegyvert halmoztak fel...
- Micsoda? — hördült fel a család. — Túrhetetlen! Nem hagyhatjuk, hogy lábbal tiporják a békét! Akár az életünk árán is megvédjük!

— En is így gondoltam — vette át ismét Káin a szót. Ez minden békeszerető család kötelessége. Mi azonban semmi estre sem fogunk háborút kezdeményezni, sőt azon leszünk, hogy családunk egyetlen tagja se keveredjék ellenséges viszályba Ábel fiaival. Nagyon sajnálnám, ha Ábelék ennek ellenére megtámadnának bennünket, mert ebben az esetben csak fegyverrel tudnánk helyreállítani a békét. De bárhogy töröm is a fejem, ennél jobb módszert nem tudok kitalálni. Si vis pacem, para bellum: aki komolyan békét akar, időnként kénytelen keményebb eszközökhöz nyúlni, hogy az izgágákat megrendszabályozza. Mindenesetre nagyon elszomorítana, kedveseim, ha a dolog idáig fajulna.

Bizony, ezek a kilátások nemcsak Káin patriarchát, hanem egész házanépét is lehangolták. Néhányan építő ötlettel álltak elő: mi lenne, ha összejönnének Ábelékkal, hogy békésen elrendezzék az ügyet? Mások viszont kételkedtek az effajta tárgyalások sikerében:

- Mivel — úgymond — ha Ábelék tényleg ellenünk fegyverkeznek, ez esetben okvetlenül tagadni fogják. Azt mondják majd, hogy a kardfogú tigris ellen készülődnek. És ha mi arra kérünk őket, hogy ne tegyék ezt, azt gondolnák, hogy biztosan épp azért kérünk ilyesmit, mert mi magunk akarjuk őket megtámadni: tehát annál inkább készülődnek a háborúra, még ha eddig eszük ágában sem lett volna erre gondolni. Alighanem az lesz tehát a leghelyesebb, ha senkinek sem szólunk a dologról, titokban azonban mennyiségileg is, minőségileg is bővíthetjük az arzenált, hogy népünk békéjét minden eshetőségre készen biztosítsuk.

Ebben aztán megállapodtak.

Ez idő tájt az egyik fiú fölfedezte a sisakvirág mérget. Ha ezzel a méreggel bekeni az ember a nyílhegyét, a legjelentéktelenebb sebtől is percekben belül elpusztul akármelyik vadállat. Micsoda nagyszerű fegyver: ezentúl már nem kell tartani a kardfogú tigristől!

Az első pillanatban nagy volt az öröm: annyi bunda lesz ezentúl, hogy akár az egész barlangot kibélelhetik vele, a mécsesből pedig soha nem fog ki az olaj! Káin azonban az öregek bölcsességével rögtön átlátta a helyzetet és következményeit.

Elrendelte, hogy a dolgot szigorúan titokban kell tartani. A közös vadászatokon tilos a mérget használni, nehogy Ábelék is megismerjék. Viszont a barlangnak egy félreeső zugában mindig legyen egy fazék, amelyet megtöltenek vele, hogy szükség esetén kéznél legyen: ez a legjobb biztosíték arra, hogy mindenféle jogtalan támadásnak elejét vegyék.

A rendeletet mindenki helyeselte, csupán az egyik fiú, Hénoch csóválta a fejét:

— Hogy mi lesz ennek a vége?! Egyre aggasztóbbá válik ez az egész ügy. Addig-addig, hogy éppen erre a nagy biztonságodira fázunk rá.

A sisakvirág titka természetesen előbb-utóbb kiszivárgott. Ábelnek szöget ütött a fejébe. Egyszer aztán négy-szemközt is megkérdezte Káintól, miért halmoznak fel ennyi veszélyes mérget.

— Jól tudod — felelte Káin —, hogy valamikor ebben a barlangban lakott a kardfogú. Ki tudja, hátha egyszer visszatér a fajtája.

Ábel mélyen elszomorodott: mégis igaza lenne a Kígyónak? Pedig annak idején rá se hederített!

Sürgősen összehívta házanépét, és beszámolt nekik a helyzetről. Többen azt javasolták, hogy biztonság kedvéért fokozzák a nyílvesztőtermelést. Mások viszont attól tartottak, hogy ez rossz vért szül, mert Káinéknél félreérthetik, s azt gondolják majd, hogy az Ábel-család akarja megtámadni őket. Elsősorban maga Ábel patriarcha hangsúlyozta, hogy továbbra is föltétlenül ápolni kell a jóviszonyt a Káin-atyafisággal, a légkör megromlásának még a látszatát is kerülve.

Ezt az álláspontot mindannyian fenntartás nélkül elfogadták. Valamennyien felindították magukban a testvéri szeretet érzését a Káin-család iránt.

Végül is úgy döntöttek, hogy biztonság kedvéért azért ők is megtöltenek egy fazekat méreggel, és a nyilakra is több gondot fordítanak, mint eddig, de a dolgot szigorúan titokban tartják, hiszen ők végeredményben a testvéri jóviszonyt ápolják, s ez az egész fegyverkezési história csak arra való, hogy senki meg ne bonthassa a testvéri egyetértést.

Es Ábel arzenálja rövid időn belül a Káinéét is túlszárnyalta.

Amikor Káin erről tudomást szerzett, megbizonyosodott régi félelméről. A család tanácskozára gyűlt össze,

és megállapította, hogy az Ábel-nemzetség valóban a béke ellen tör, s alighanem támadásra készül. Ezért be kell szüntetni a közös vadászásokat, hogy az esetleges incidensnek még a lehetőségét is kizárják. Ezentúl Káin fiai egyedül jártak vadászni, de csak a család egyik fele, mert a többiek a barlangot őrizték és fegyvereket készítettek, hogy a békét biztosíthassák. És mindannyian kínosan ügyeltek arra, nehogy valamilyen izgága fráter hajba kapjon egy Ábel-törzsbélivel, s ezzel a testvéri jóviszonyt megbontsa.

Hát így történt. A zsákmány természetesen megcsappant, az osztozkodásnál egyre több lett a szórszálhasogatás, a törzs pedig kénytelen-kelletlen tudomásul vette, hogy a szűkebb ellátás oka a kikerülhetetlen szükségesség, hiszen máskülönben veszélybe kerülne a családi tűzhely és a mindennapi antilophús.

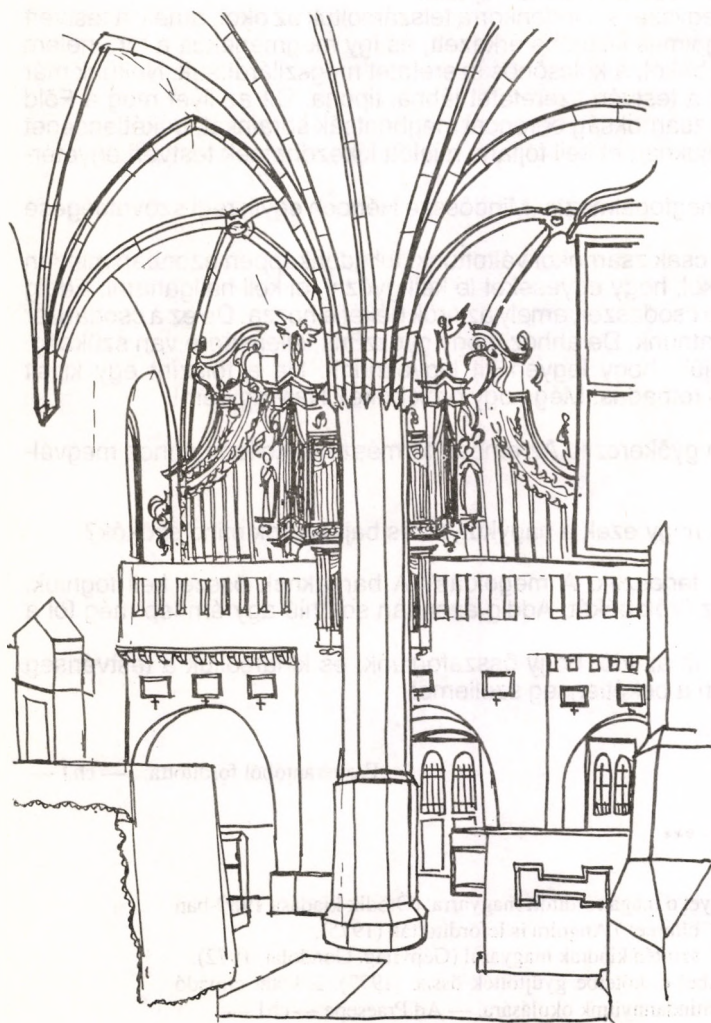
Ezt mindenki megértette és helyeselte is, csupán Hénoch morgolódt.

— Nem mondtam, hogy egyre jobban belegabalyodunk ebbe a nyomorult ügybe? Lényegében Káin is, Ábel is egymás ellen uszítja a fiait. Mindketten emberbőrbe bújtatott farkasok, akik szennyes érdekeikért még a fiaikat is készek lemészároltatni.

Hénochkal többen egyetértettek, és Káin vérző szívvel látta, hogy fiainak ereje gyöngül a külső veszéllyel szemben. Ezért kezdetben szelíden figyelmeztette Hénochoz tévedéseire, később azonban már kénytelen volt keményebb eszközökhöz is nyúlni, mivel a jó szó nem használt.

Hénoch barátai ennek láttán mindinkább megbizonyosodtak: Káin annyira görcsösen ragaszkodik a hatalomhoz, hogy ha a helyzet úgy hozná, hajlandó lenne érte akár a családját is kiirtani.

Ugyanez történt Ábeléknél is: a család fele vadászott, a többiek meg a békét őrizték. Az elégedetlenkedőket itt is megbüntették.

Káin és Ábel végül is belátták, hogy ők maguk hiába törekszenek a békés egymás mellett élésre, ha az a másik állandóan új fegyvereken töri a fejét. Még ha szemtől szembe jószándékát bizonygatja is, talán csak azért teszi, hogy titkos terveiről elterelje a figyelmet. Mély szomorúsággal kellett megállapítaniuk, hogy a békét már csak úgy lehet megmenteni, hogyha kedvét szegik a békebontónak. Sőt titokban egy kicsit már várták is az alkalmat, amely végre törésre viszi a dolgot: Annál is inkább, mert sokan nem veszik elég komolyan a külső veszélyt, és ezzel belülről gyengítik a család ütőképességét. Ezeket csak akkor lehet felelősségre vonni, ha saját bőrükön tapasztalják a helyzet komolyságát.

De mert mindketten szerették egymást, ehhez az eszökhöz csak a legvégső esetben akartak nyúlni. Másrészt azonban szerettek volna már tiszta vizet önteni a pohárba.

Nem kellett sokáig várniuk. Egy szép napon Ábel fiai megsebesítettek egy vadloyat, és ez a Káinéknak vadászterületére menekült. Ők aztán megölték és hazavitték. Egyszer csak megjelentek Ábelék, és követelni kezdték a zsákmányt. A Káin-törzs védekezésül néhány nyilat lőtt a jogtalan betolakodók felé, és így mindkét család megkezdte a másiktól ráerőszakolt háborút.

— Látjátok — szólalt meg Hénoch —, nem megmondtam? Emberek, akik sohasem ártottak egymásnak, most arra kényszerülnek, hogy kölcsönösen egymást kaszabolják. S mindez miért? Csak hogy atyáink véreskezű uralmát biztosítsuk!

Jól ismerjük a harc végeredményét: Ábel elesett. A győztes Káin hamut hintetett a fejére, keservesen megsiratta öccsét, aztán fennhangon szózatot intézett a két családhoz. Ebben kijelentette, hogy az ellenségeskedés kora lejárt, hiszen a békebontó már nem él. Ezentúl mindig együtt fognak vadászni, s így mindkét család asztalára bőven jut majd hús és vadméz. A széthúzásnak egyszer és mindenkorra vége: a világ az örök béke időszakába érkezett.

— Am a múltból megtanultuk — folytatta —, hogy a béke nagy kincs, és jobban kell rá vigyáznunk, mint eddig. Nem engedhetjük meg többé magunknak, hogy két pártra szakadjunk: aki tehát nem hajlandó magát az új barlangkormányának alávetni, azzal szemben hatékony intézkedéseket foganatosítunk.

— Lám csak! — hirdette Hénoch. — Előre megmondtam, hogy ez az egész cirkusz csak arra jó, hogy a zsarnokságát megszilárdítsa. Vér és rabbilincs: ez lett a sorsunk. Addig itt nem lesz béke, amíg ez a véres zsarnok ül a nyakunkon.

Véleményét teljes mértékben osztották barátai, akik most még csak szaporodtak, hiszen érthető okokból Ábel fiai is velük rokonszenveztek. Némelyek nyilvánosan becsmérelték a Káin-pártiakat, ezért Káin hívei kijelentették, hogy aki Hénohhallal cimborál, az a béke ellensége, s többet közülük agyonvertek.

Ez az igazságtalanság úgy felbőszítette Hénoch barátait, hogy egy alkalmas pillanatban megkaparintották a mérgefazekakat, és halálra nyilazták a zsarnokot és társait.

Hénoch vette át a kormánypálcát. Összedoboltatta a népet és bejelentette, hogy a hosszú és véres torzsalkodásnak vége, és annyi szenvedés után végre felvörösölt az örök béke hajnala.

— A zsarnokságot szétzúztuk — folytatta —. Ezzel egyszer s mindenkorra felszámoltuk az okot, amely a testvér testvérevel szembeállította. Az emberiség végre nyugalmas kikötőbe érkezett, és így megmenekült a történelem vad viharaitól. Most már csak az a feladatunk, hogy a békét, a kölcsönös szeretetet megszilárdítsuk. Nekünk már csak egyetlen ellenségünk maradt: éppen az, aki ezt a testvéri szeretetet lábbal tiporja. De az illetet még a Föld színéről is el fogjuk törölni: elejét kell vennünk, hogy a zsarnokság bérencei megbontsák sorainkat, békétlenséget hintsenek közöttünk! Az effajta próbálkozásokat csirájukban el kell fojtani, mielőtt kikezdehetnék testvéri egyetértésünket!

Beszéde nagy sikert aratott: valamennyiük érzését megfogalmazta. Mindössze Hénoch egyik régi szövetségese csóválta a fejét:

— Az a gyanúm — mormogta —, hogy lényegében csak zsarnokot váltottunk, tulajdonképpen azonban minden maradt a régiben. Hiszen ez a Hénoch is arról szónokol, hogy egyeseket le kell győzni, el kell hallgattatni. Eddig minden vezérünk azt képzelte, hogy az ő kezében van a csodaszó, amely az örök békét elhozza. De ez a csodaszó mindig valamiféle győzelem, amelyet másokon kell aratnunk. De ahhoz, hogy győzzünk, ellenségre van szükség. Lényegében tehát az ellenséget mi magunk teremtjük, hogy legyen kit legyőznünk. Ha a fölszín egy kicsit megvakarjuk, a külső csillogás alatt mindig ott a belső rothadás. Még hogy örök béke? Naiv agyrem!

— És nincs kiút? — kérdezték a körülállók.

— Nincs bizony! A háború az emberi természetben gyökerezik. Az emberi természetet kellene ahhoz megváltoztatni, hogy a gyűlölködés megszűnjék.

— Es mégis: hogy képzeled a megoldást?

— Hallgassatok csak ide! Nem tűnt még föl nektek, hogy ezek a nagykutya és bajkeverők mind szőkék?

— Tényleg!

— Nos, tapasztalhatjuk, hogy a gyűlöletet szőkék terjesztik. A megoldás? A barnáknak össze kell fogniuk, legyőzni ezt a szőke klikket: ez hozhatja csak meg az örök békét. Addig azonban sok hiú agyrem lép még föl a történelem színpadán.

De csak rajta, barna barátaim! Minden percért kár: itt az idő, hogy összefogjunk, és kiharcoljuk a testvériség végső diadalát, hogy mindörökre megszűnjék a Földön a békétlenség szelleme!

De aznap még senki sem hallgatott rá.

Eszperantóból fordította: — chJ —

***

Szathmári Sándor (1897-1974) eszperantista író.

Főbb művei: *Vojago al Kazohinio* c. regénye, melyet ő maga fordított magyarra. (Ötödik kiadása 1980-ban jelent meg a Magvető Könyvkiadónál "Kazohinia" címmel.) Angolra is lefordították (1975).

Masinmondo c. novelláskötetét (*La Laguna*, 1964) szintén kiadták magyarul (Gépvilág, Gondolat, 1972).

Halála után kiadatlan elbeszéléseit a Káin kaj Abel c. kötetbe gyűjtötték össze (1977). E kötet címadó novelláját igyekeztem itt magyarul visszaadni — mindannyiunk okulására. — Ad Praesepe — chJ —

Hanna Wolff

Jézus, a férfi

Jézus alakja mélypszichológiai szempontból

(IV. rész)

Differenciált érzelmiség

(A „Gefühl” szót fordítottuk „érzelmiség”-gel, azzal a szándékkal, hogy foglalja magában az érzelem, érzület, érzelmvilág jelentéseket is. Mindezek együtt nem fejezik ki a Szerző által szándékolt sajátos jelentést, ezért annak bővebb meghatározását idézzük Jesus als Psychotherapeut c. műve — Radius Verlag, Stuttgart 1978. — 148. lapjáról: „Az érzelem (érzelmesség) nem meghatározottságot, indulatokat, szentimentalitást stb. jelent, hanem a lét végső, konstruktív értékek szerinti, alkotói megformálásának képességét. Az érzelmiség nem valami puhaság, hanem valami határozottság, végső meggyőződés, mely magától kizárja a további vitát. Akkor lép akcióba, amikor az élet végső megoldásának aktuális van szó, amikor minden pusztán-intellektuális magyarázaton túl vagyunk.”)

Jézussal, a férfival kapcsolatban mélypszichológiai szempontból a legfontosabb és legközpontibb dolog még hátra van, nevezetesen annak megállapítása, hogy az „érzelmiség” az *alapfunkciója*, és hogy egész gondolkodása és cselekvése, beszéde és tevékenysége, egzisztenciájának összmegvalósítása „differenciált érzelmiségről” árulkodik, méghozzá példaszzerű módon.

Természetesen nem az édeskés festmények és a bájoló predikációk jézusképéről van szó. Hanem az evangéliumi beszámolók jézusképéről, mely szerint Jézus és az érzelmiség összetartozik. Jézus „szánakozott”, „részvételt volt” (szplankhnidzomai), „megkönyörült”, „vádolta” azokat, akik nem akarták követni, sőt, „sírt” miattuk. Jézus semmi mellett nem megy el „hidegen”, ellenkezőleg! Érzelmisége mindig elkötelezett, ő az érzelmi készség és az érzelmi részvétel férfija. Sosem ragad le valami csilapító szentimentalitásnál, beleérzése, együttérzése, együttérző együttlésének mindig érzelmi aktivitással válik. Mindenütt segít, helyrehoz, megment, ahol azt látja, hogy értékek csorbát szenvednek, létükért küzdenek vagy veszendőbe mennek. Érzelmi részvétele nem üres, hanem „irányított funkció”, együttérzése „akarati cselekvés”, beleérzése spontán módon válik tetté és „akcióvá”.

Hogy megértsük a férfi Jézust és az érzelmiséget, mindenféle gátlást fel kell oldanunk, mely az effajta megértést lehetetlenné teszi. — Ilyen gátlás rejlik mindenekelőtt a Nyugat szellemi-pszichológiai klímájában, melyben minden érvényesülhet, csak az irracionális, az érzelmiség és a titok nem. A logocizmus e világában minden lelki jelenség „mecha-

nizmusok” forgatagává válik. Ez a világ „frigid” férfiakat és nőket „termel”, akiknek a frigiditása pszichikai befogadókép-telenségükben áll. — Mivel azonban érzelmesség és receptivitás nem választható szét, a férfi és női frigiditás ezen helyzetben kevés kilátás van arra, hogy igazságosan bánjanak a férfi Jézussal és speciális érzelmiségével.

De a szóbanforgó gátlásokat nemcsak ilyen általánosságban kell jellemeznünk. Van egészen konkrét nevük is. Főként két gátlást kell áttörni: az egyik a férfiaság örületének pszichológiája, a másik a nőieség örületének pszichológiája. Ha ez az áttörés sikerül, akkor már nem kínos vagy kényelmetlen Jézusra és az érzelmiségre gondolni.

1) A férfiaság örületének pszichológiája legjobban egy kitűnő művön szemléltethető: Julius Evola „A szexus metafizikája” c. könyvében, melyben lényegileg a nőtől való megszabadulásról van szó. Evola koncepciója az „abszolút férfiség” és az „abszolút nőiség” eszméi szerint tájékozódik, e két éppoly irreális, mint inflatorikus (csődbe vivő) lidércfény szerint. Lidércfények ezek még mint eszmék is. A megvalósítandó ideák az első esetben a harcos és az askéta, a második esetben a szerető és az anya. (S mindez a legújabb kor egyik mértékadó művében!) A kettő, a férfi és a nő között ugyanis áthághatatlan szakadék tátong... Allítólag már Ágoston ezt mondta: Mulier facta non est ad imaginem Dei (=Az asszony nem Isten képére teremtett)... A természetiség, az emocionális és az érzelmiség az, ami a nőt megfosztja mindentől, ami az ún. „tisztá” vagy „magasabb léthez” kapcsolódik.

Mit jelent itt az a háborzongató, félelmetes érzelmiség, mellyel a nő állítólag egyszerűen azonos? Az érzelmiség itt: kiszámíthatatlanság, örvénylő affekció (indulat, szenvedély), értelem nélküli állítások, zavaró értelmetlenség, alacsonyabbrendű kötöttségek, „örökké vak természet”. És miért jelenti mindezt az érzelmiség vagy a nő? Mert a férfi így rendelkezik. Ez a jelenség: az integrálatlan anima filozófiai és pszichológiai rendszerré emelve. Ez a férfiaság örületének legtisztább esete. (Ráadásul egészen modern formában...)

Mind ezzel azonban még csak félig világítottuk meg a helyzet tragikumát. A probléma másik oldala: Mi lesz a nő pszichikai sorsa a férfiaság örületének uralma alatt? — A nő évszázadokon át ki volt téve a férfi projekcióinak: a férfi folyamatosan kivetítette fejletlen, primitív animá-

jának képét a konkrét nőre. Ezeknek az uralkodó projekcióknak a szétmorzsoló túlereje hatására a (konkrét) nő „introjiciálja” a primitív nőideált, mellyel folyamatosan találkozik, s végül annak tartja magát, aminek lennie „kell”, vagy amivé a kényelmes férfigelegezés szerint lennie szabad. Értékessé és drágává válik számára infantilisnek megtartott animusza. Ezt az animusz-fejletlenséget, amelyben tartják őt, a legdrágább igazságként védelmezi, azaz: tökéletesen áldoztatá válik a primitív nőieségörületnek.

2) A nőiség örületének pszichológiáját az amerikai Betty Friedan leplezte le korszakalkotó, azonos című könyvében. Konkrétan megmutatja, mely erők hatnak oda, hogy fenntartsák a nő „apatikus, önállótlan, infantilis, céltalan lényegiségét”, mely a lakásra, a férfira és a gyerekekre korlátozza őt „igazi sajátosságának” megfelelően.

Ebben a helyzetben a nő azt veszi észre, hogy ténylegesen egy „haladó elembertelenedésbe” vitték bele. Rémulten látja, hogy „akik alkalmazkodtak, akik konfliktus vagy szorongás nélkül az otthon korlátozott világában élnek, azok eljátszották saját Én-jüket. Megvilágosodik előtte, hogy „státuszszimbólumai” eddig csak a többiek voltak, a férjük, a gyerekeik stb., ám az is, hogy katasztrofális, destruktív módon „egyszerűbb mások által élni, mint az embernek önmagának lennie”. Ezt a mások által élést azonban nem akarja többé, a saját lét elementáris akarásával nem akarja többé. Immár: „Amint a férfi számára, úgy a nő számára is egyedül az alkotói munkán keresztül vezet az út önmagához.” És ő is ezt az utat akarja járni.

B. Friedan azonban azt is tudja, hogy az animusz-frusztrált nő, aki nem más, mint „eljátszott Én”, éppen nem hat segítően, ápolóan és alkotóan, még a neki kiutalt legszűkebb körben sem. „Eljátszván” önmagát, „eljátszó” és destruktív módon hat köröskörül. A hírhedt „háziasszonyi fáradtság” kezdődik a dolog, aztán egyre kevésbé válik képessé az emberiség erősebb érzelmeire, végül képtelenné válik a szerelemre és az orgazmusra. Mint nő frusztrálja a férfiakat, mint anya impotenssé teszi a fiait. A valóság tehát ez: A nőieség örülete egyre nehezebbé teszi a nők számára, hogy igazolják nőieségüket, a férfiak számára pedig, hogy valóban férfiak legyenek. A nő primitívtségben tartásának pszichológiai következményei súlyosan visszahullanak magára a férfira. Azzal, hogy a primitív érzelmiséget emeli pajzsra, saját anima-fejlődését teszi lehetetlenné és önmagát fosztja meg a teljes férfiaságtól.

Valaki ellenvethetné, hogy mindezt egy kissé szélsőségesen látjuk. Valóban? Hiszen, mint mondják, találnak nőket jelentős pozíciókban orvosként, jogászként, államügyészként, kormánytanácsadóként stb. De hol van tipikus hozzájárulásuk szakterületükhöz, mely megfelelne az egzisztenciamegvalósítás női módjának? Hol van az egészen sajátos és tipikus női hozzájárulás a modern kultúrához? Többnyire még mindig azzal akarja bizonyítani a nő a létjogosultságát, hogy ugyanazt tegye vagy lehetőleg jobban tegye, mint amit a férfi tesz. Pedig „ha a nők továbbra sem értenek többet emancipáción, mint a férfiszerepek átvételét, akkor bizonyára elvesztünk. Ha a nők nem alkotnak ellensúlyt a férfi-cselekvés vakságával szemben, akkor az agresszív társadalom egyre fokozódó sebességgel száguld örült végzete felé” (G. Greer).

A férfi Jézus semmiféle férfiasági örületet nem ismert a maga részéről, és ennyiben megtörte a férfiak szolidaritását. Ez akkoriban végzettsé vált, de még ma sem hoz számára szimpátiát a férfikollektívum részéről. Ám a férfi Jézus épp így megtagadott minden nőiességi örületet, amit a mai átlagnők kollektívuma súlyosan zokón venne tőle, ha átlátná ezt a tényállást. Így módon a férfi Jézusnak kevés esélye van arra, hogy megértsék.

Bárhogyan legyen is, Jézus az érzelmek férfija. Pszichikai főfunkciója az érzelmesség. Ezt egy rövid vallástörténeti összehasonlítás is világossá teszi, melyet Buddhára és Mohamedre korlátozunk. Buddha kifejezetten gondolkodó típus, amelynek első segédfunkciója az intuíció. Bizonyít és logikai következetességre ösztönöz. Odavezet, ahol az embernek az ő premisszáit követve el kell jutnia a helyes eredményre, amelyre eleve el akart vezetni, ti. hogy minden folyékony, semmi sem állandó. Közben tulajdonképpen nem a konkrét világ lebeg a szeme előtt, hanem az a valami, amit ő belülről értelmezve meglát. Mohamedet ellenben, a harc és az önérvényesítés férfiát egyfelől, az ő mértékadóan meghatározó belső látást másfelől, extrovertált intuíciós típusként kellene jellemezni. — Pszichológiailag nyilvánvalóan tökéletesen más a helyzet Jézusnál. Ő az introvertált érzelmi típus képviselője. Azok az értékek vagy mértékek, amelyeket belülről meglát, spontán módon fletikus (tételszerűen állított) kijelentésekké válnak nála. Ő a belülről forrászó ősjelenségek férfija. Ami igaz, azt kimondja, nem törődve azzal, milyen következményekkel jár az rá nézve.

Pontosabban szemügyre véve: *miféle érzelmiséget észlelünk Jézusban?* Milyen funkciómódjai vannak ennek a sajátos érzelmességnek? Ezt akarjuk meghatározászerű rövideggel elmondani.

1) Jézus érzelmisége „spontán”. Nem kell előbb rábeszélnie magát az érzelmi készségre és aktív érzelmi részvételre. — Ennek ellenkezője egy spontaneitásban megrovidult, reflektált érzelmiség lenne, amelyre az ember elhatározza magát — a törvény, a tekintély, az elkerülhetetlenség, a humanitás vagy a hasznosság kedvéért/okán. Az effajta funkcióból vagy

akcióból hiányzik az eredetiség, többnyire egy kicsit vagy teljesen későn érkezik.

2) Jézus érzelmisége „biztos”. Különösen ebből lehet fölismerni, hogy az érzelmiség a főfunkciója. Mert ez a főfunkció ismertetőjegye: a valóban akadálytalanul működik, akkor az ember biztosnak érzi magát. — Az ellenkezője az ingadozás, habozás, aggályoskodás lenne. Jézusnál semmi ilyet nem találunk. Megkérdőjelezi azt, ami addig érvényes volt, újat állít annak helyébe, és ezt abszolút biztos módon teszi. Azzal a pszichológiai eszközzel dolgozik, mely legjobban szolgálja őt, mivel ténylegesen rendelkezésére áll. Vallási szempontból ezt a biztonságot újszövetségi kifejezéssel így mondják: „teljhatalommal cselekedni.”

3) Jézus érzelmisége „differenciált”, tehát genuin, igazi vagy tiszta érzelmiség. — Az ellenkezője (amikor az „érzelem” csak fedőneve egy csomó autonóm komplexusnak — férfiasági örület, nőiességi örület pl. —, ösztönnek, agressziónak, szentimentalitásnak) a „kevert” zavaros, tisztátalan érzület. A kérdéses jelenségek e zagyvalékából „differenciálódott ki” (fionomodott ki), úgyszólván „kifacsartott” a tiszta érzelmiség. Így keletkezik — újszövetségi nyelven szólva — a „tiszta szív”, mely „minden gonosztságot” levegett. Jellemző módon Jézus épp ezt a szívet nevezi „boldognak” vagy „szerencsésnek”.

4) Jézus érzelmisége „nem azonosult a külső kollektívummal”. A „külső kollektívum” az általános alany („man”), a közvélemény, a külső konvenció világa. Szabad, sőt kell hozzá „alkalmazkodni”, de nem szabad vele azonosulni. Ha ez bekövetkezik, akkor az embert elnyelte a kollektívum, az ember megszűnik személy vagy individualitás lenni. Többé nem „minden dolgok szabad ura” (Luther). — E funkciónak ellenkezője a tömegemberré („man”) nivellálódás. Aki ilyenné vált, az nem látja többé olyannak a realitást, amilyen, hanem már csak a saját — immár kivetített — integrálatlan belső világával találkozik, és a realitást szubjektivistá módon mindennel és bármivel összekeveri. Hogy Jézus mennyire szükségét érezte ez ellen harcolni, két fejezettel odébb — „A kollektív ámyék” — látjuk majd.

5) Jézus érzelmisége „nem azonosult valamiféle belső kollektívummal”. A mammon, a törvény, a nőiség leértékelése, a tekintély vagy a nyilvános érvényesülés stb. ugyanis belső dominánssá és determinizmusává válik. S az ember aztán a dolgoktól, ideológiáktól, apjától–anyjától vagy bármitől való belső függése szerint értelmezi a külvilágot, cselekszik vagy reagál. — A jézusi érzelmiség funkciómódjának ellenkezője az, amikor a fegyelméletlen emocionális és effektivitás vagy a belső infantilitás uralkodik az emberen. Ha Jézus szídjá is a farizeusokat, megtisztítja a templomot vagy élesen kikel a képmutatók ellen, nem düböl, nem indulatból vagy lázadásból cselekszik, hanem megmarad nem-azonosultnak, és ezért feltétlenül fölünyben is marad ellenfeleivel szemben.

6) Jézus érzelmisége „differenciáló”. Mivel ez az érzelem maga is differenciált,

ezért képes másokkal szemben is differenciálni. — Ennek ellentéte a sematikus viselkedés lenne. Jézusnál azonban nem találkozunk sémákkal, modellekkel vagy elvi merevségekkel; ő nem a megváltoztathatatlanágukban gyilkos maximák, hanem az alkotó rugalmasság embere. Nem húz mindent egy kaptafára, hanem mivel maga is individuálisan differenciált, képes másokkal szemben individuálisan differenciálni avagy személyesen eljárni. Nincsenek sztereotíp válaszai. Ritkán hallják tőle az emberek azt, amit várnak, vagy amiről úgy vélik, kiérdemeltek. Igen gyakran kapja vagy tapasztalja a zavarban lévő, kétségbe esett, elbizonytalanodott ember azt, amire legmerészebb álmaiban sem mert gondolni. Mivel beleérzéssel képes differenciálni, ezért nyilvánul meg vele szemben az alapvető bizalom: „Ha valaki, hát ő az, aki megért minket!”

7) Jézus érzelmisége „érzik az értékek iránt”. Ebben jut kifejezésre tiszta érzelmiségének legbensőbb lényege. A valódi érzelem mindig valamilyen maximális vagy minimális értéket vesz körül játszódva („umspielen”). — Ennek az ellentéte, az értékközömbösség bármiféle érzelmiség végét jelenti, amint ezt újabban a hullákon átgázoló ideológiákon lehet különösen jól megfigyelni. Az érzelem azonban mindig „egyfajta belső értékelés”; „az érzés a dolgok értékét közvetíti az érzelmi színezet révén” — ahogyan C.G. Jung is hangsúlyozza. Innen van Jézusban a minden ideiglenességre gyorsan túlhaladó közvetlenség, a józanság és a kritikusság, a kompromisszum-nélküliség. Az embereket a legértékesebb oldaluk felől nézi, végső önértékükben szólítja meg őket, nevezetesen istenképiségükben, erre irányul sürgetően és magabiztosan értékorientált együttérzése.

8) Jézus érzelmisége „értékalkotó”. A történelmi események értelmében vett új értéket teremt. Értéket állító érzelmiség ez, amely axiológikus thetikaként valósul meg. (Axiológikus: az axiológia az önmagukban — minden egyébtől függetlenül — tekintett értékek természetének vizsgálata; etika a tantételekről vagy dogmatikai tanokról szóló tanítás.) Ez konkrétan az üdvös isten- és emberképről szóló következő fejezetben mutatkozik majd meg. Mint effajta érzelmi típus Jézus valóságos újtó. Nem csupán restaurátor, aki a bűn által keletkezett kárt reparálja, amint a „reparációs krisztológia” sokáig vélte. Nem csupán a fennálló követelményeket radikalizálta. A radikalizálás nem az alkotó ember ügye, hanem a szélsőségesé. Jézus valódi újtó volt, eredeti felfedező, ráadásul felfedezéseinek és újításainak mintaszert megvalósítója. Pszichológiailag nézve tiszta vagy differenciált értékérzete tette őt ilyenné, mely egyébként zseniális intuícióval párosult.

9) Jézus érzelmisége „mindent átfogó”. Helyesen érzik ezt azok, akik mostanában újra fel akarják fedezni a „kozmosz Krisztust” (A.D. Galloway, J. Sittler); korábban épp ilyen helyesen sejtették azok, akik „pantokrátort” csináltak belőle. Jézus érzelmi funkciója nem kicsi és szűkös, hanem tágas és átfogó. A mezők

liliumait, az ég madarait, a gyerekek vidám gagyogását mint a földi lét (= Isten világa) pozitív voltának „bizonyítékait” nevelésesen könnyű cáfolni; de mindezek egyszerűen nagyszerű, megragadó tanúbizonyosságai annak az érzelmi funkciónak, mely egyetemessé tágult, és ezért végül is átfogja a lét teljességét.

*

Jézusnak ez a kozmikus tágasságú, alkotó érzelmi részvétele mindannyiunkat alapvetően arra emlékeztet, hogy végső soron teljesen hiábavaló a Létről és az Egzisztenciáról értékeket tagadva, kétségbe vonva vagy bármi módon elismerve – el-nem-ismerve tovább spekulálni. Mert ebben a drámában a legfontosabb figurák mi magunk vagyunk, azaz: az a teremtő módon értékmegtaláló, értékeket ismerő, értékállító magatartás, amelyet mi magunk gyakorlunk, amelyre belülről szabadok vagyunk vagy nem vagyunk. Az újkorban erre különösen A. Schweitzer szólított fel minket. Rámutatott, hogy a világ szemléléséből nem jön létre világnézet, a fizikából nem keletkezik etika, és a biológiából nem következik semmilyen erkölcsi vagy metafizikai norma, bármilyen kitartóan jellemezze is a nyugati gondolkodást ez az elvi tévedés. Az etikai vagy metafizikai világnézet létrejötte szempontjából más, „belülről jövő”, elementáris erők és motívumok a döntőek.

Az az érzelem (érzelmiség), amellyel a világot átöleljük, dönt a rendelkezésünkre álló világról, ti. arról, hogyan valósítjuk meg benne egzisztenciánkat. Jézus pozitív érzelmi részvétele — mely egyetemes értékorientált tapasztaláskészséggel azonos — az a pszichológiai győzelem, mely legyőzi a világot.

Végezetül még egyszer hangsúlyozni kell, hogy egy kivételesen introvertált személyiség érzelmi funkciójáról beszélünk ebben a fejezetben. Egy extrovertált személyiség érzelmi funkciója egészen másfajta jellemzést kívánna meg.

Mindenesetre világossá válhatott, mennyiben különbözik Jézus érzelmisége attól, amit a modern világban az érzelem szó takar. Az egyik, ami nehézzé teszi, hogy megállapítsuk mit jelent Jézus ér-

zelmisége, az, hogy a német (magyar) nyelv nem rendelkezik a „tisztá, differenciált érzelem” megfelelőjével. Az „érzelem” szóhoz az általános felfogásban valami homály, bizonytalanság, szentimentalitás és mindenekelőtt a pusztá szubjektivitás ódiума kötődik. De ha nem találunk is jobb szót, kézzelfoghatóvá vált, hogy itt mindezeknek épp az ellenkezőjére gondoltunk.

A továbbvivő kérdés: Mit ér el, mit visz végbe Jézusnak az ily módon analizált érzelmi funkciója? Mit indít útjára alkotó, értékeket teremtő módon? És ezt a kérdést a mozgató középpontra, Jézus istenképére való tekintettel akarjuk megválaszolni.

A kivonatos fordítást készítette: G.G.A.

(Folytatjuk)

Novemberi közhelyünk

„Nem jó minden igazságot kimondani”

Miért nem jó? Mármint a szerint, aki e közhely „igazságát” magáévá teszi. Nyilván azért nem, mert bizonyos igazságok kimondása veszélyekkel jár (egyáltalán: melyiké nem?) a „Mondd meg az igazat, és betörök a fejedet!” jegyében.

Természetesen a „fejbetörés” semmilyen formája sem kellemes, és aki vállalja — az igazság kimondásának következményeként —, az nem mazochizmusból vállalja, hanem azért, mert úgy gondolja és érzi, hogy van nagyobb érték is, mint a biológiai életünk, s e nagyobb értékek egyike éppen maga az igazság, bármilyen bizonytalan is sokszor annak megragadása. Mégis, aki az igazságot választja az érdekel szemben, az azért választja, mert azt éli át, hogy „nemcsak kenyérrel él az ember”, sőt, hiába van meg a „kenyere”, ha magasabbrendű táplálékhoz nem jut, számára az élet nem élet, s vegetálásnál a fej végleges betörése is jobb. S ez a magasabbrendű táplálék többek között éppen az igazság kimondása — tekintet nélkül annak következményeire. Aki még nem próbálta, nem tudhatja, milyen hosszú időre jelenthet táplálékot az igazság egy-egy alkalmi kimondása is, különösen ha valamilyen nagyon lényeges igazságnak nagyon súlyos körülmények között történő kimondásáról van szó. Valóságos eufória jöhet létre (lásd a Szent Ferenc film egyik szereplőjét: „Megmondtam! Megmondtam!”). Az igazság vállalása és kimondása egy másik, egy magasabb világba helyez át (amely egyelőre persze csak az ember belsejében létezik), amely csupa ragyogás, amelyben az ember úgy érzi, megszűnt a tér és az idő, a végtelenség előérzete keríti hatalmába, annak minden velejárójával, így a sérthetatlenség érzésével is: betörhetitek a fejemet, de meg nem ölhettek, mert az, ami bennem igazából az Én, az megölhetetlen. Éppen ezért ebből a másik, magasabb világból békével tud tekinteni a „realitások világára” is. Az igazságok kimondása, sőt: minden igazság kimondása olyanira jó, hogy az életcél rangjára emelkedhetik. Nemcsak bármely „egyszerű ember” számára, hanem még a Fölmúlhatatlan Ember számára is; Jézus mondja: „Én azért születtem és azért jöttem erre a világra, hogy tanúságot tegyek az igazságról” (Jn 18,37)!

Mindenki siet haza

(Karácsonyesti jelenet)

SZEREPLŐK: Hosszúhajú idegen, Pincér, Presszóslány, Főnök
TÖRTÉNIK: Szenteste délutánján, záróra előtt egy presszóban

LÁNY: (a kávéfőzőnél törölget, rendet csinál, babrál)
PINCÉR: (feltesz egy széket az asztalra, az üzletajtóhoz megy, nézi az utcát, buszmegállót) Így, a függönyön át olyan, mintha havazna... Pedig mocskos, szürke idő járja már napok óta...

LÁNY: (fel se néz) Megint nem lesz fehér karácsony.
PINCÉR: (busz áll meg a megállóban) Köd van... Na, lássuk csak. Most kászálódnak le a buszról. Beugrik-e még valaki egy sörre vagy feketére?...

LÁNY: A presszógépet már kikapcsoltam, jöhetnek... Különben már délben zárhattunk volna... Ilyenkor nincs forgalom.

PINCÉR: (kifelé néz) Micsoda ajándékdobozok!... Alig fér be az a hapsi a kapun... Az a nő meg még most viszi a fenyőfát... Elég satnya. Jó előre kell arról gondoskodni, hölgyem...

LÁNY: Nem jött be senki.
PINCÉR: Nem... Az én fenyőm már két hete megvan. A piacon vettem. Kikötöttem a negyedik emeleti ablakunk alá a hidegre. Csak ma reggel húztam be onnan, hogy feldíszítthesse az asszony.

LÁNY: Jó korán megvette. (Nevet)
PINCÉR: Jó előre kell gondoskodni mindenről. Megtanultam már. Megéltem valamennyit, rászoktatott az élet, hogy időben beszerezsem azt, amire szükségem van. (a Lányhoz megy) Nem szeretem a kapkodást meg a bizonytalanságot, még a kis dolgokban sem.

LÁNY: Jó magának. Én mindig kapkodok.
PINCÉR: Majd én megtanítalak. Komótosan! Érted? A színes villanyégőket is előkészítettem a tavalyi dobozból. Komótosan.

LÁNY: Kettőjüknek?
PINCÉR: Dehogy. Estére jönnek a gyerekek, a fiam, a lányom, a két kisunoka... Vettem építőköcskát, képeskönyvet, babát, kisvasutat, mindent...

LÁNY: (szépfékezni kezd, ismétli) Mindent.

PINCÉR: (elragadtatottan) Nagyon szeretem a karácsonyi hangulatot, az ünnepi vacsorát, szeretem a fenyő illatát a szobában, meg ahogy égnék a gyertyák. (a Lányhoz) Ha hiszed, ha nem, még kis jászolunk is van. Benne gipszből a Kisjézus, meg körülötte a gipsz Mária és József, meg a háromkirályok, a pásztorok, mind gipszből, színesre festve, meg egy gipszszámár, gipszstehén, szóval az egész Betlehem. Hátul, piros celofánpapír mögött apró zseblámpaégőt lehet meggyújtani, nagyon szép.

LÁNY: (kissé gúnyosan) Azt elhiszem!
PINCÉR: (tovább, üdvözülten) Mindig megkaphatódom, mert a gyerekkoromat juttatja eszembe... (hallgat, elérzékenyül)

LÁNY: (kimegy közben) A magyaros teremben eloltom a lámpát. (Rövid idő múlva visszajön)

PINCÉR: (még mindig büvölten) Aztán feltesszük a Csendes éjt. A fiam hozta a lemezt valamelyik esztendőben. Azt mindig lejátszunk. Közben a csillagszorók szikráznak... Komolyan mondom, megkaphatódom, a sírás szorongatja a torkomat, annyira érzem olyankor a szeretetet.

LÁNY: (megáll előtte, ránéz, mosolyog) A szeretetet?
VENDÉG: (belép az ajtón, előbb a Pincért nézi meg, majd a Lányt, biccent, összefogja magát a kabátot, vár, ácsorog, úgy áll, mint akit jó szívvel kellene fogadni) Jó estét...

PINCÉR: (a pulthoz megy, vesz egy poharat, barátságatlanul néz, gyorsan akarja elintézni a kiszolgálást)

LÁNY: (a presszógéphez megy) Kávét már nem tudok főzni.
PINCÉR: (határozottan) Kávénk nincs. Mindjárt zárunk. Mit adhatok?

VENDÉG: (csendesen) Leülhetek?
PINCÉR: (ajtóra néz, kelletlenül, hogy értse) Tessék.
VENDÉG: (mintha a legnyájasabban kínálták volna, leül a fűtőtest közelében)

PINCÉR: (sürgetően) Mit adhatok?
VENDÉG: (szelíd tekintettel néz föl) Bort.
PINCÉR: Palackozott boraink vannak.

VENDÉG: Igen.
PINCÉR: Hétdécisek. Abasári, Furmint, Leányka.
VENDÉG: Vörös nincs?

PINCÉR: Vörös is van.
VENDÉG: Talán azt.
PINCÉR: (a Lányhoz) Adj egy Kékfrankost.

LÁNY: (leveszi a polcra, meg se törli, csak átadja; elhúzza a száját, hogy már éppen csak ez hiányzott)

PINCÉR: (kihúzza a dugót, tálcára teszi az üveget, poharat, a Vendég elé teszi, önt, közben jól megnézi)

VENDÉG: (két tenyerét a hóna alá dugva melegíti, szemét lehunyja, majd felpillant, mosolyogva nyúl a pohárért) Innának velem?

LÁNY: (a vendég felé mozdul)
PINCÉR: (a pulthoz menet megelőzi a Lány hajlandóságát) Nem, Uram, köszönjük. (közben idegesen a Vendég keze felé tekintget)

VENDÉG: Szerettem volna, ha...
PINCÉR: Nem, Uram, nem! (int a Lánynak, hogy jöjjön közelebb)

LÁNY: (áthajol a pulton)
PINCÉR: Nézd milyen a keze!
LÁNY: (a Pincér válla fölött odapillant)

PINCÉR: Látod?
LÁNY: (meglepetten) Valami történt veled.

PINCÉR: Na ugye! (visszafordul, azt várja, hogy a Vendég ismét a hóna alá szorítja a kezét, de téved)

VENDÉG: (egyenesen ül, két ökle az asztalon, a seb nem látszik) Szerettem volna, ha velem isznak (barátságosan néz)

PINCÉR: (hallgat)
LÁNY: (pultra támaszkodik)
VENDÉG: (a Lányt nézi)

PINCÉR: (fintort vág, amiből kb. az érthető ki, hogy „Na, te aztán nézheted! Nem ilyen alakokhoz van szokva. Látnád a fiúit, a fiúinak az autóit”; tetszéssel nézi végig a lányt, majd hirtelen az ajtóra néz, dühös)

VENDÉG: Az a helyzet, hogy nincs hova mennem.
LÁNY: (óvatlanul kicsúszik a száján) Nincs?

VENDÉG: Senkim sincs. Nem tölthetnénk együtt a mai estét?
LÁNY: (kurtán felnevet) Velem ugyan nem!

VENDÉG: Úgy értem, hogy valamennyien. Együtt.
PINCÉR: Maga viccel.

VENDÉG: (nem felel mindjárt, szelíden néz) Gondolja, hogy viccelek? Egészen komolyan kérdeztem.

LÁNY: (nyelvel) Majd éppen magával... Különben is, ma Karácsony van.

VENDÉG: (kissé gúnyos hangszíval) Különben is?

LÁNY: Különben is! Ha nem tudná, ilyenkor *mindenki siet haza*.

VENDÉG: De éppen most mondtam, hogy nem mehetek sehová.

LÁNY: Az a maga baja.

VENDÉG: Úgy véli?

PINCÉR: (megelégteli, közbevág) Igyék, Uram, igyék! Ha egyáltalán még jót tesz magának, hogy iszik. Siessen, ha megkérhetem rá.

VENDÉG: Csak nem akar elkergetni?

PINCÉR: (majdnem rávágja: De bizony; de hallgat)

VENDÉG: Szóval nem tartanak velem? Ezen a napon sem?

PINCÉR: Nem, Uram, már megmondtuk. (ideges, hogy nem nyúl a pohárhoz)

VENDÉG: És mi legyen azokkal, mondjuk, éppen ezen az estén, akik nem mehetnek sehová sem? (a Lányra néz) Magától kérdezem.

LÁNY: Mit tudom én!

VENDÉG: Magát ez nem érdekli?

LÁNY: (idegesen nevet) Engem nem.

VENDÉG: Úgy gondolja, nem is érdemes erről beszélni?

LÁNY: Engem nem érdekel.

VENDÉG: Hát mi érdekli magát?

PINCÉR: Nézze, Uram, nem kötelességünk társalogni. És mindjárt zárunk kell.

VENDÉG: Hova sietnek?

LÁNY: (a Pincérre néz) Bejön ide, és kötözködik.

VENDÉG: Szó sincs ilyesmiről. (Mosolyog) Csak szeretném tudni, hogyan rendezték be a világot?

PINCÉR: Éppen tőlünk? Éppen záróra előtt egy perccel?

VENDÉG: (hallgat, de választ vár, a lányt nézi)

LÁNY: (beugrik a kérdésnek) Hát jó! A világot úgy rendezték be, hogy mindenki megtalálhassa a boldogulását. Nagyon jó kis világ ez! Még ha magának valamiért nem tetszik is, tudja? Ügyességre szoktat. Aki nem boldogul, az magára vessen. És ne kötözködjön azokkal, akik szerencsésebbek!

VENDÉG: Á, szóval így?

LÁNY: Nem tehetünk arról, hogy maga egyedül van. És ha valamiért peches, ne velünk tárgyalja meg.

VENDÉG: Mert magukat nem érdekli, igaz?

PINCÉR: (torkig van; a Lányhoz) Ne vitázz vele!... (közelebb lép a Vendéghez) Nézze, Uram! Maga csak örülhet annak, hogy nem vagyunk túlságosan érdeklődők. Remélem, érti, mire célok?

VENDÉG: (ártatlanul nézi)

PINCÉR: (felbőszül) Örüljön, hogy nem kérdezem meg, mitől véres a keze!

VENDÉG: (nem lepődik meg, lassan felemeli a kezét és szét-tárja a tenyerét) Erre gondol?

LÁNY: (a mély seb láttán felsikolt)

PINCÉR: Nem firtatom, mitől van. Pedig tehetném. A maga fajtájáról sok mindent föltételez az ember. De csak arra kérem, igya meg a borát és távozzék!

VENDÉG: (meg se rezzen, felemeli a másik tenyerét is)

LÁNY: (felkiált) Azon is van egy seb! (hangjában, noha riadt, érezni a sajnálkozást is)

VENDÉG: (észreveszi, hálás mosollyal bólint)

PINCÉR: (türelme határán, de fékezi magát) Nem érdekelnek a sebei. Megmondtam!

VENDÉG: Pedig érdekelhetnék.

PINCÉR: Nem akarok beleavatkozni a dolgaiba. Ismétlem, csak arra kérem...

VENDÉG: Pedig beavatkozik. Csak nem úgy, ahogy maga gondolja.

PINCÉR: ...csak arra kérem, igyék, fizessen, és...

VENDÉG: Nem is sejti, miféle sebek ezek?

PINCÉR: (falfehér az izgalomtól, rá van írva, hogy nem hiányzik neki az ilyesmi, nyugodtságot erőltet magára) Nem, Uram. Lehet, hogy csak véletlenül sebesült meg. De az is lehet, hogy elkövetett valamit, és azok a sebek nem véletlenek...

LÁNY: (aggódva) Fáj? Nem tehetnék valamit?

PINCÉR: (lányra néz, hangosan) Mi ezeket a sebeket nem láttuk! Minket nem fog belekeverni semmibe!

FŐNÖK: (bejön az irodából) Mi baj, kérem?

PINCÉR: (olyan hangon, hogy a főnök érezze, a zavaró eseményből tapintatosan ki akarja hagyni) Semmi, Főnök... Az úr éppen fizetni akar, és távozik. Zárunk.

FŐNÖK: (gépiesen ismétli) Igen, zárunk. (Megpillantja a Vendég még mindig fenntartott kezét, sebes tenyerét, eláll a szava) A pohártól?...

PINCÉR: (félrevonja, gyorsan magyaráz) Nem, Főnök, semmi...

FŐNÖK: (közben a Vendéget nézegeti, megragadja a Pincér kabátját) Oda nézzen! Az inge is... Az oldalánál!

PINCÉR: (hátrapillant, néz)

VENDÉG: (szétnyitotta magán a kabátot, s előttűnt az inge, az ingén egy vöröslő folt)

FŐNÖK: (magához inti a Lányt) Telefonálni kellene a rendőrségre.

PINCÉR: (csillapítja a Főnököt) Most? Ugyan! Nem nagyon örülnének, hogy ilyenkor... tudja, Karácsonyestén... meg aztán minket is csak zaklatnának. Már vár a család... a fene eye ezt a pasast, hogy éppen ide jött be!

FŐNÖK: Jól van. Akkor dobják ki mielőbb. (Besiet az irodába) Én kasszát csinálok.

PINCÉR, LÁNY: (visszamennek a pulthoz)

VENDÉG: (feláll, tenyerét még mindig feltartja, most jól látszik a bevérzett inge is) Ezek a sebek... (kezdi szelíden)

LÁNY: (felsikolt) Menjen innen!

PINCÉR: (kapkodva megírja a blokkot, a Vendég orra alá tartja) Harminckettő-negyven! És távozzék, mert zárunk!

VENDÉG: Csak emlékeztetni szeretném,...

PINCÉR: Ne szeressen semmit!

VENDÉG: A tenyeremen, az oldalamon és a lábfejemem... Ezen az estén...

PINCÉR: Örüljön, hogy ezen az estén nem akartunk tudni a maga viselt dolgairól! Örüljön, hogy éppen egy ilyen békés estén... megértette? Máskor nem úszná meg! Harminckettő-negyven, és alászolgája!

VENDÉG: (hátrál, leengedi a tenyerét, kiszámolja az asztalra a pénzt, hátrál az ajtóig, a pultnál álló Pincért és Lányt nézi szelíd, könyörgő szemmel, megrándul a szája széle, de nem szól, ki-megy)

PINCÉR, LÁNY: (nézik)

PINCÉR: Na gyorsan lehúzni a rolót! (az ajtóhoz megy)

PINCÉR, LÁNY: (rendet tesznek sietve)

PINCÉR: (észreveszi a palackot, az érintetlen pohár bort, felemeli)

FŐNÖK: (Benéz) Elment?

PINCÉR: (mutatja) Meg se itta a borát.

FŐNÖK: Majd holnap eladjuk. (bedugaszolja az üveget és beteszi a hűtőbe. Majd a holnapi rumliban.)

LÁNY: (csendesen) Volt egy pillanat, amikor megsajnáltam.

FŐNÖK: (nevet) Ez már a maga formája, Veronika. Még az ilyen alakokat is képes megsajnálni.

MIND: (nevetnek, az izgalom elmúlik)

PINCÉR: (kinéz) Odakinn ronda köd van.

FŐNÖK: A kocsimban meleg lesz. Maga mellém ül... Mindenki megnyugszik...

LÁNY: (a Pincérhez) Eltűnt?

PINCÉR: (kikémlél; kicsit már nyugodtabban) El, alaposan, mert sehol sem látom... (sötét... csend... majd autózaj élesen)

Szakonyi Károly novelláját a Szerző engedélyével feldolgozta:

Kovács László

Gergely G. András

A Miatyánk

(IV., befejező rész)

Ne vigy minket kísértésbe, szabadíts meg a gonosztól!

Látszólag két kéréssel állunk szemben, valójában csak ugyanannak az egy kérésnek kétféle, „negatív” és „pozitív” megfogalmazásával (Lukács evangéliumában nincs is benne a „pozitív” kiegészítés); olyan ez, mint egy érem két oldala. Lényegileg két dolgot kell tisztáznunk: mi az, hogy „kísértésbe vinni”, és mi az a „kísértés”.

„Ne vigy minket kísértésbe!” — Ez úgy hangzik, mintha Isten vinné kísértésbe az embert, amikor akarja, de erről esetleg imádsággal le lehetne beszélni Őt. Jakab levele már az Újszövetségen belül elutasítja ezt az értelmezést: „Senki se mondja, amikor kísértést szenved: Isten kísért engem, mert Isten nem kísérhető a rosszra, és Ő maga sem kísért senkit” (1,13).

A kérés valódi értelméhez egy régi zsidó imádság vezethet el minket: „Ne vezesd lábamat a bűn hatalmába, és ne vigy a vétek hatalmába, és ne a kísértés hatalmába, és ne a szégyenletes (dolgok) hatalmába!” — Az, hogy gyakorlatilag azonos értelemben található itt a bűn és a kísértés, meg a „hatalmába vinni” kifejezés is arra utal, hogy az imádkozó nem Isten cselekvésére, hanem csak megengedésére gondol: „Ne engedd, hogy a bűn, a vétek, a kísértés kezébe essem! Ne engedd, hogy a kísértés áldozatává legyek! Ne engedd, hogy a kísértésben vereséget szenvedjek!” — Tehát nem azt kérjük, hogy Isten mentse meg („ha lehet”, „ha úgy gondolja”) a kísértéstől, hanem hogy őrizzen meg (a jó úton) a kísértésben, a kísértés idején, a kísértéssel szemben, azaz: adjon erőt, hogy legyőzhessük a kísértést.

Pontosan ezt fogalmazza meg „pozitív” módon a „Szabadíts meg a gonosztól!” kérés. A „gonosz” itt valószínűleg a gonoszságot, a bűnt jelenti, a „megszabadítani” eredeti jelentése

pedig „visszarántani”, tehát azt kérjük: Isten tartson vissza minket a bűntől (annak elkövetésétől, és nem: lehetőségétől)! De mivel nem vagyunk bábkok Isten kezében (akiket tetszése szerint mozgathatna), ez nem jelentheti azt, hogy Istentől függ, visszatart-e a bűntől; hanem tőlünk függ a döntés, de az erőnk önmagában kevés (lehet), ezért Istentől kérünk erőt, hogy megmenekülhessünk a bűntől.

Lássuk mármost, mi is az a „kísértés”, aminek a legyőzéséhez az erőt kérjük Istentől! A kísértés más szóval csábítás; „kísértés” számunkra az a valami vagy valaki, ami vagy aki el akar csábítani, el akar téríteni minket Isten útjáról, azaz a szeretet útjáról; más szóval: a kísértés az Istenhez való hűségünk szakítópróbája. Tehát elsősorban nem a hétköznapi kisebb-nagyobb konkrét kísértéseiről van szó, elsősorban nem egyik vagy másik konkrét bűn elkövetésének veszélyéről (hiszen egy-egy bűn önmagában még nem jelenti azt, hogy elhagytuk Isten útját, csak elestünk: megbánhatjuk, fölkelhetünk és folytathatjuk az utat); hanem az igazi nagy Kísértésről, a nagy Bűnről: az Istentől és az Ő útjától való Elpártolásról van itt szó (mert ha Isten útján botladozva, elesve, de újból és újból fölkelve járunk, az nem tragédia, de ha elhagyjuk az Ő útját és egészen más útra térünk, az tragédia).

Nézzük meg előbb, Jézusnak milyen kísértésekkel kellett szembenéznie, azután hogy a mi hűségünket milyen kísértések teszik próbára.

Jézus (számunkra ismert) első kísértése nyilvános működésének megkezdése előtt, a pusztában történt (Mk 1,13). Bár nem tudjuk biztosan, miben állt (Máté és Lukács leírása valószínűleg más időpontokhoz kötő-

dik), de a szövegösszefüggésből (Mk 1,11) következtetni lehet rá: „Tényleg Isten szeretett fia vagyok-e, akiben kedvét leli?” Ha nemmel felelt volna erre a kérdésre, akkor egészen más útra lépett volna, mint amit Isten neki szánt. (A mátéi-lukácsi három kísértéssel ez konkrétan is nyilvánvalóvá tehető...)

Kafarnaumban Jézus gyors és nagy sikert aratott, de ebben ugyanakkora kísértés rejtett: „Maradj itt — és főképp gyógyítással foglalkozál!” Ha így tesz, elszabotálja küldetését, ti. hogy egész Izraelben — hirdesse az igét (Mk 1,38).

Nagy kísértés volt számára a szombati gyógyítások elhagyásának lehetősége (vö. Mk 2,27; 3,1–5). Ha — félve a nép vezetőitől — enged a csábításnak (hiszen a másik hat napon gyógyíthatott volna az uralkodó szokások értelmében is), akkor ezzel egyfelől megtagadta volna Isten szeretetét, mely szombaton is árad és gyógyítani akar, másfelől igazolta volna a farizeusok hamis vallásosságát.

Már nyilvános működésének végé felé is felvetődik a döntő kísértés, hogy elmeneküljön a rá leselkedő életveszély elől (Lk 13,31), de aztán a lehető legélesebben jelentkezik a Getszemáni kertben (Mt 26,34–44): „Ha lehetséges, múltjék el ez a kehely...” Még mindig eltűnhetne. De akkor egész eddigi útját, melyen Istent követte, megtagadná, hiszen nem tartana ki a végsőkig a szeretetben. Azonban az imádságban Istentől erőt merítve, legyőzi a kísértést.

Ezekből a példák közül az is látható, hogy „Istentől, Isten útjától eltérni” nem azonos a látványos vagy kifejezett istentagadással; nem a szavak vagy az elméleti állásfoglalások számítanak, hanem a tettek, a tényleges életvitelünk!

Nézzünk most néhányat a mi nagy kísértéseink közül (bár ezek egyikével-másikkal természetesen Jézusnak is meg kellett küzdenie).

Általánosságban, a Miatyánk első része alapján így fogalmazhatnánk: A fő kísértés az, hogy valami más legyen a legfontosabb számunkra, mint hogy Isten egészen átjárjon minket, hogy megvalósuljon az Ő országa, s hogy ezt Istentől várjuk ahelyett, hogy magunk tennénk meg az Ő akaratát-szándékát-terveit.

Konkrétabb kísértések-szakítópróbák:

— A pénz. Ha nem is feltétlenül a meggazdagodás, a luxus vagy akár csak a polgári kényelem; de már az anyagi biztonság feltétlen vágya is. „Ahol a kincs, ott lesz a szív is” (Lk 12,34; 1. még: Lk 12,24.27–29; Mk 10,25; Mt 6,24)!

— A félelem. Egyrészt a kinevetéstől, kigúnyolástól (Mt 5,11–12; 10,25b; 11,25; 19,12), másrészt a hatalmasoktól és üldözésüktől (Mt 6,26–29). Az elmúlt évtizedek mennyi példát adtak az ebből fakadó elpártolásra...!

— A közvélemény. Elsősorban a legszűkebb környezet: a család, a rokonok, a munkatársak. „Mit szólnak az emberek?” — mekkora veszély, hogy ez határozza meg cselekedeteinket! (V.ö. Mk 3,22.21.31–35; Mt 10,37).

— A rossz és a szenvedés. Isten „kiszolgált” minket ezeknek (Mk 9,31; 10,33). Talán azért, mert közömbös? Netán gonosz? A kísértés: ne bízzunk Benne, Isten nem érdemli meg. A kísértés: ne járjunk az Általa mutatott úton.

— Az emberi gondolatok és hagyományok. Mert eltakarják Isten gondolatait és szándékait, akár öntudatlanul (v.ö. Mt 16,22–23), akár tudatos mesterkedés révén (v.ö. Mk 7,13).

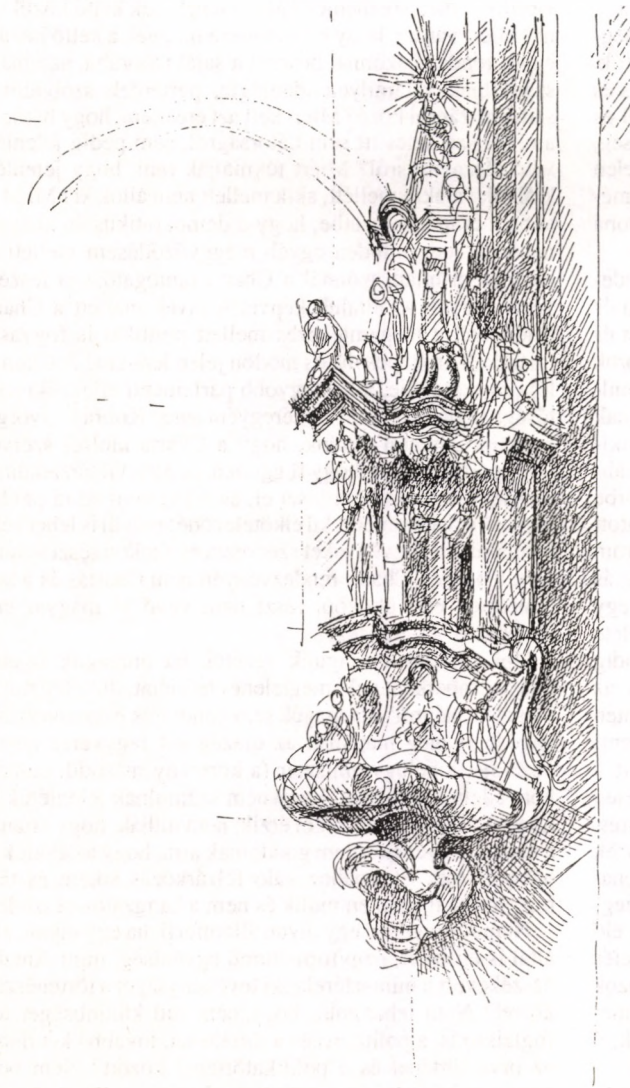
— Vallásosság kereszténység helyett. A Hitvallás fölmondása a hitvalló élet helyett, a szentségekhez járás helyett a szent élet helyett, pénteki böjt a szegények támogatása helyett (v.ö. Mt 7,21; 21,28–31; 9,13; 23,23–24.25–26). — És a legkevésbé látványos, a legravaszabb kísértés:

— Beféradás a szeretet gyakorlásába. A szeretet gyakori hiábavalósága annak tulajdonképpeni szakítópróbája. „Úgy sem megoldás sem mire!” — „Úgyis hiábavaló!” — „Csak illúzió!” Bizony: „A gonoszság növekedésével sok szívben kihűl a szeretet; de aki mindvégig (haláláig) kitart benne, az mentődik meg” (Mt 24,12–13). Csak a vég nélküli szeretet isteni, mondhatnók úgy is: valódi szeretet; az, amely nem áll meg a jog, a szimpátia, a haszon — vagy éppen az eredményesség határán.

Ilyen és ezekhez hasonló kísértésen-szakítópróbákon csak úgy tudunk úrrá lenni, ha Istentől merítünk erőt az imádságon keresztül: „Ne vígy minket kísértésbe — szabadíts meg a gonosztól!” (Persze nem ezt a formulát kell ismételnünk, hanem konkrét helyzeteket kell konkrét módon megbeszelnünk az Atyával.)

*

Végső összefoglalás. A Miatyánk azoknak az imája, akik számára Isten mindenkit feltétel nélkül szerető „Abba”; akiknek az a legfontosabb, hogy Isten átjárja őket; hogy Isten országa, a Szeretet országa megvalósuljon a Földön (és a Földön túl) általa, hogy mi megtesszük az Ő akaratát-szándékát; a Miatyánk azoknak az imája, akik kérik és veszik az ehhez szükséges szellemi kenyeret; kérik Isten bocsánatát a maguk bűneire és megbocsátanak az ellenük vétkezőknek; és akiknek az a legfontosabb, hogy minden kísértés-szakítópróba ellenére haláláig hűségesek maradjanak a szeretet útjához.

Csapody Tamás

Temetési kérdőjelek

Óbudai köztemető, Vérmező és Kenderes. Két temető, három temetés, háromféle történelmi megközelítés, háromféle temetési színhely. A Bokor katolikus bázisközösség az Óbudai köztemetőben szeptember harmadikán temette el Benyhe Jánosnét (Andi nénit), a nehéz Rákosi- és Kádár-rendszernek, továbbá az „újkereszténység” nemkülönben hitet próbáló időszakának fontos Bokor-személyiségét, aki közel ötven éven át volt a Bokor tagja, közösségek vezetője, a Bokor szamizdat irodalmának egyik szerkesztője. Bokron kívül ismeretlen volt; a névtelen történelem, a lenről, az alulról írt „kis-történelem”, a személytől–személyig hatékonyságú „apró” történelem alakjaként tevékenykedett. Mondhatnók ezt is: az illegalitásban működő Krisztus, a peremhelyzetbe került, egyházi szubkultúrát teremtő egyházi és világi máskéntgondolkodó volt ő, a tevékeny és éber emberek közül való. A temetést a hozzá hasonló sorsú Bulányi György vezette, a rokonok, a Bokor tagjai és ismerősök jelenlétében.

Az óbudai temetés után néhány órával a Vérmezőn temette a nemzet liberális, Demokratikus Chartás része (és még sokan mások) a Horthy-rendszert. Történelmünk korszakot jelölő nagy alakjától és rendszerétől szellemes, színvonalas, esőáztatta megemlékezésen szának vetek búcsút. Jeles és ismert magyar írók, színészek és közéletünk ismert szereplői, nemkülönben jeles és ismert magyar szerzőktől vett szövegírókkel, versekkel és énekkel búcsúztak. A Vérmezőn összegyűlt ünneplő közönség, (a Kenderesen megjelentekhez viszonyított kisebbség) sikertelen kísérletet tett a Horthy-rendszer többoldalú és objektív megmérése, és elzárkózott annak politikai aktualizálásától, továbbá elhatárolta magát a korunkat a kontinuitás vállalásától.

A másnapi, a szeptember negyedik temetési színhely Kenderes volt, Horthy Miklós szülőfaluja. A hatalmon lévő világi és egyházi vezetők hatalmi temetést kreáltak a Horthy Miklóst és családtagjait megillető családi temetésből. Mintha a letűnt korok szellemi és uralkodói eszméivel és ideológiáival együtt felvonultak volna a letűnt idők egyenruhái is. Az evilág elvárásainak eleget tevő, a legitimizációs feladatokat folytatólagosan és lelkiismeretfurdalás nélkül ellátó papok, szerzetesek, lovagok, továbbá a „honvéd hagyományörzők”, a „doni bajtársak” ülték körbe a ravatalt. A második világháborút idéző vassisakba bujtatott katonák, az árvalányhajas nagy- és kiscserkészek, a hetvenhárom éve tenger nélkül maradt tengerészek, a lovagrendek színpompás egyenruhájának ruharedőiből és szellemi, lelki pórusaiból egy hajdan volt, letűnt világ molyszagú és tartósíthatatlan lehelete áradt. A mindenkori rendszerek örök kiszolgálóinak, a mindig mindent túlélő intézmények képviselőiben a hadsereg és az egyházak tagjai is jelen voltak, méghozzá a legmagasabb szinten képviselvetve magukat. Korhű jelmezekben való fellépésük nem-hogy anakronisztikus nem volt, de szervesen kapcsolódott a Horthy-rendszer szellemi és materiális — ezennel ünneppélyesen megújított — hagyományaihoz. Az egyházak képviselői üres, semmitmondó vagy frázissokkal cizellált beszédei hűen tükrözték az egyházak negyven éve változatlan lelki és szellemi színvonalát. Meglepő vagy természetes, hogy ebben a megkésett közegben európeéerként és krisztusi hangon egyedül a külföldön élő „világpolgár” Horthy-unoka tudott szólni. Ő óvott a temetés nemzetet megosztó hatásától, ő fejezte ki megértését mindazok iránt, akik nagyapjáról és rendszeréről tőle és a kenderesi temetésen jelen lévők véleményétől eltérő nézeteket képviselnek, ő üdvözölte a távolmaradókat is, és egyedül ő volt az, aki — keresztény neveltetése és muzulmán hite okán — Horthy Mik-

lossal kapcsolatban nemcsak a jócselekedet, hanem a bűn és a bűnbánat fogalmát is szóba hozta.

Mily szegény ez a nemzet, ahol a kiművelt emberfőkből lett, a történelmet jól ismerő politikusok Isten, haza és a világ ítélőszéke előtt bátran és büszkén vállalják a demonstratív Horthy-temetésen való részvételt! Milyen szegény nemzet az, amelyiknek fontos, tekintélyes, nagy írója, Konrád György a Charta-rendezvény végén úgy köszöni meg a tömeg részvételét, mintha az a Charta, és nem az általa „kínált” megemlékezés miatt jött volna el! Milyen kényszerképzetek gyötörhetik a széles látókörű, szociológus „vénával” is rendelkező Konrád Györgyöt, ha — tévesen — úgy véli, hogy az a helyénvaló, ha a tömeget többször bátornak mondja, amiért az eljött? Milyen rossz beidegződések jönnek elő, amikor azt hiszi, hogy bárkit is meg kell dicsérnie?

Nem lehangoló, hogy két Horthy-temetés volt, hogy augusztus 20-tól október 23-ig minden nemzeti ünnep és esemény megduplázódott? Nem borzasztó, hogyha már nincs egy temetés, akkor nincs lehetőség arra, hogy valaki harmadik vagy negyedik stb. Horthy-temetésre menjen? Miért lehet csak kettő közül választani? Miért van az, hogy bármelyikre megyek a kettő közül, mindig rendező azonnal besorol a saját táborába, azonnal hozzászámolnak valamilyen ideológia, pártérdek szolgálói és párt szimpatizánsai közé? Miért kell azt éreznem, hogy bátor vagyok, amikor szó sincs itt sem bátorságról, sem pedig jelenlétemmel való rászavazásról? Miért tukmálják rám, hogy jelenlétemmel kiálljak valakik mellett, akik mellett nem állok ki? Miért kerülök abba a csapdahelyzetbe, hogy a demokratikus és liberális, meg nemzeti, meg minden egyéb meggyőződésem mellett szimpla jelenlétem miatt azonnal a Charta támogatója is leszek, hogy vevő vagyok az általuk képviselt elvek mellett a Chartára is? Miért kell a megemlékezés mellett politikát is fogyasztanom, miért kell árukapcsolásos módon jelen lennem? A Charta kitalálója és szövívője, a legnagyobb parlamenti ellenzéki párt vezetője tagja, szellemi vezéregyénisége, Konrád György miért próbálja elhítenni velünk, hogy a Charta alulról szerveződött, hogy pártsemleges, hogy független, hogy civil társadalmi kezdeményezés? Miért nem hiszi el, és miért nem ad rá példát, hogy pártsterű, hatalomérdekű elköteleződés nélkül is lehet véleményt formálni, rendezvényeket szervezni és azokon részt venni? Miért nem lehetek a Charta rendezvényén nem Chartás és a kenderesi temetésen elvi okokból részt nem vevő jó magyar ember és „közbülső” értelmiségi?

Hol tartanak országunk vezetői, ha önmaguk is elhiszik a magánemberként való megjelenés teóriáját, illetőleg mit gondolhatnak a „népről”, ha maguk sem gondolják ezt komolyan? Hogy engedheti meg magának az ország két fegyveres testületének vezetője, a belügyminiszter (a kormány második embere) és a honvédelmi miniszter, hogy nem számolnak jelenlétük külpolitikai visszhangjával? Nem érzik, nem tudják, hogy ártanak ezzel a nemzet ügyének? Nem gondolnak arra, hogy az általuk is súfryn hangoztatott, Európához való felzárkózás sikere és térségünk biztonsága ilyeneken múlik és nem a hangzatos beszédeken?

Nem szörnyű, ha egy olyan államférfi, ha egy olyan, ellenfelei által is elismert, nagyformátumú egyéniség, mint Antall József összekeveri a miniszterelnöki tevékenységet a történelmi szerepkörrel? Nem lehangoló, hogy nem tud különbséget tenni két foglalkozás, a politikusi és a történelmi, továbbá két diszciplína, az orvostörténet és a politikátörténet között? Nem borzasztó, hogy egy kormányfő, a XX. század végén, a Középnak mondott

Kelet-Európában úgy érzi, hogy a Horthy-rendszerrel neki kell kimondania az igazságot, neki kell útbaigazítania „népét”? Nem emelkedne-e államférfiúi tekintélye, ha nem osztogatná az igazságot, és a történészekre hagyná az értékelést, vagy ha a Magyar Tudományos Akadémiától elvont ötvenegy millió forintot, vagy más forrásokból származó pénzekre alapozva, létrehozna egy Horthy-rendszert kutató intézetet, vagy kutatói ösztöndíjakat alapítana erre a célra?

Védhető-e — az anyagiakra való harmatgyenge utaláson kívül — valamivel is, hogy miért ad ki a Magyar Köztársaság hivatalos pénzverdéje hivatalos érmét a Horthy-temetésre? Tisztában vagyunk-e azzal, hogy az ebből származó, bizonyára nem jelentéktelen bevétel mellett milyen, pénzben nem kifejezhető „történelmi kárunk” származik ebből? A pápalátogatás alkalmából készült pénzérmék után a magyar hivatalos pénzverde a Horthy-temetésre készült érmékből kell, hogy fenntartsa magát?

S nem irredenta, a jövővel mit sem törődő, nem búsmagyarkodó, nem köldöknéző, saját sorsát nem megérdemlő-e az a nép, amelynek ötvenezres tömege a Kolozsvárra bevonuló Horthy Miklós temetésének végén, ország-világ füle hallatára elénekli a székely himnuszt? Mit lehet arra mondani, ha Felvidék, Kárpát-Ukrajna és Észak-Erdély „visszaszerzőjének”, az „országgyarapítónak” a temetésén Nagy-Magyarország térképeket árulnak, ha a kiscserkészek Nagy-Magyarországos koszorúval koszorúznak, ha az erről készült fotót a Magyar Hírlap a címdoldalán közli? Van fogalmuk az éneklőknek, a térképárosoknak, a koszorúzóknak, az újságíróknak, a tévéseknek arról, hogy ez mit jelent,

hogy ez milyen károkat okoz? Miért csak a saját jogos nemzeti sérelmeinket nézzük, s miért nem vagyunk tekintettel a szomszéd népek érzékenységre is?

Miért nem hisz itt senki sem abban, hogy Jancsó Miklós szemében, Mészöly Miklós beszédében vagy a kenderesi híg beszédekben, a rádió főbemondójának rendezői ambícióiban és Feledy Péter nyöszörgéseiben észrevesszük egyedül is a lényegyet vagy a lényegtelenet, a nemeset illetőleg az értéktelent? Miért van az, hogy a lelkekért, a szavazókért, a hatalomért alantas eszközökkel folyik a harc?

Nem elkésztendő, hogy mindenki mindent, főleg „az igazságot”, a nemzethez tartozást, a demokrácia zászlóvivőjének szerepét magának vindikálja, hogy mindenki kirekeszt valakit, hogy korunk politikai és szellemi elitje a zsigereiben hordozza a kibékíthetetlenséget, hogy képtelen túllépni önmagán, hogy cinkelt lapokkal játszik, hogy csak kétfelé lehet menni ebben az országban s hogy mindkét út külön-külön zsákutcába torkollik?

Óbudai köztemető, Vérmező és Kenderes. Két temető, három temetés, háromféle történelmi megközelítés, háromféle temetési színhely. Nyilvános és névtelen történelem, a hatalom és a szeretet története, kelet-európai emberi sorsok története. Történelem felül- és alulnézetben, a hatalmon lévők és hatalom nélküliek története. Az anyagba süllyedt emberek és az éberek választható története.

(Az írás rövidített formában megjelent az **Élet és Irodalom** 1993 október 3-i számában.)

Életelegancia és rettenthetetlenség

Bulányi György búcsúztatója **Benyhe Jánosné Andi** temetésén

Testvéreim! Ez nem a tudás és nem is a kételkedés órája. Az emberi élet kitüntetett pillanatai — a bizonyágtételéi. Nem a kétszerkettőnégy bizonyosságairól, hanem a bizonytalanságok világán belül állva teszünk ilyenkor hitet valamiről. A születés pillanatában arról, hogy valami elkezdődik, aminek értelme s célja van. A halál órájában is bizonyágot teszünk. Mi most erről: Andi Jézust követte, az Úton járt, a jézusi életet választotta, az ő igazságára tette rá életét. S ezért lakást is kapott már Jézus Atyjának házában, mert Jézus elkészítette és berendezte neki, mielőtt eljött érte azon a keddről szerdára virradó éjszakán, amikor Andi teste megszűnt zihálni az egyre ritkuló levegőért. S így aztán most már megint mosolyog — ezüst hajával? fehér blúzában? —, ahogyan pár hónapja, amikor a Kézfogás Konferencián átadta másnak is, nekem is a Közösség ajándékait.

A találkozások idejét felváltja immár számunkra az emlékezésé. Számunkra, akik közel félszázada ismertük, ismerjük, mert közös célok felé topogtunk-futottunk, csendesebben vagy énekelve, kevés reménnyel vagy tele bizakodással. Mi is volt ez a cél? „Megkötöm magamat baráti kötéllel” — Andi lelkéből szakadtak

ki e sorok jó húsz éve a „Megkötöm lovamat” kezdetű népdal melódiájára. A dallam szárnyat adott a szövegnek, a szöveg a dallamnak. Jó néhány éve Clevelandben egy kisközösséget akartam megtanítani rá. Nem kellett. Ismerték. A pártállam útlevele híján is átjutott az óceánra.

A közös cél Andinál a barátságban öltött testet. Számára az Isten, a Szeretet Országá barátkozásokban állt fenn. Ennek volt ő nagymestere. Az égő csipkebokorból bemutatkozó Isten nevét folyóiratunk címévé tettük: ÉRTED VAGYOK. Andi barátkozási művészetének is ez a név volt a titka. Ha valaki útjába akadt, ő úgy nézett és mosolygott rá, hogy abban benne volt: Érted vagyok! Gyógyított is vele: amikor édesanyjának elméje elborult, ő rátette kezét, megcsókolta, ránézett értedvagyok-szemével, s lecsendesítette őt.

Telefonon jelzem a napokban közös ismerősünknek Andi halálhírét. „Dehát pár hete voltam nála és nem láttam semmit” — mondja értetlenül. Hát ez az. Andi nem magáért, csak értünk volt. A gyilkos kór jelentkezéseivel traktálni akár a hozzá legközelebb állókat is, nem fért bele Andi életeleganciájába. Halála előtt 18 nappal egy péntek estére

vártuk baráti, két évtizede szokásos közös nyaralásunkra. "Most kicsit nem jól érzem magam" — telefonálja pénteken —, majd vasárnap estére vonattal utánatok megyek". Közben azonban szombat este megvallja fiának, hogy nem bírja tovább, kórházba akar menni. Az orvosoknak nem volt mit tenniük vele. Őmaga pedig, amikor magánál volt, hálás szívvvel örvendezett azoknak, akik meglátogatták.

Mit hagyott maga után — túl két gyermekén és tíz unokáján? Talán megemlíthetem, hogy a nyáron volt, hogy 44 éve megismertem egy 8 napos lelki gyakorlaton. 17 évesen, kortársaival vagy hatvanad magával úgy jönnek naponta, hogy az aggódó szülők "Fogkefét és pizsamát nem viszel?" szavakkal engedik el őket. Letartóztatásukra gondolnak, mert Rákosi kemény diktatúrájának éve már ez. Kádár kemény diktatúrája idején házkutatáskor megfenyegetik, hogy elviszik. Nyugodtan válaszol: Maguk meg addig vigyáznak a két gyerekre. A nosztrai börtönbe bátran beküldi a Pistiről, Jutkáról készített családi képeket. Amikor az iskolában a hatóságoktól megokosított igazgatója neveket sorol fel neki rémülten kérdezve tőle, hogy "Ezekkel Te kapcsolatot tartasz fenn?" — Andi nyugodtan válaszol: "Legjobb barátaim". Andi nemcsak elegáns. Rettenthetetlen is. Elegánsan és rettenthetetlenül a barátaiért él. Ez biztosan öröksége.

A Közösségben évente zsinatolunk. Úgy, hogy kiadunk egy fakadásfriss szöveggyűjteményt, amihez írásban hozzá lehet szólni. Andi idén nyáron is hozzászolt. Talán egyik utolsó írását idézhetem. Az egyik hívószöveg arról szólt, hogyha az emberiség közös nevezőjébe bekerülhetne a jézusi szeretet, a számlálóban megférhetne egymás mellett akármiféle Credo. Andi ezt válaszolta: "Ösztönösen érzem, hogy ez a felismerés korszakalkotó. Csak ez lehet a jövő útja. A történelem folyamán az igazi misztikusok felzárkóztak a jézusi elképzeléshez és életükkel igazolták, hogy csupán egy a szükséges: tenni az irgalmasság cselekedeteit. A tétel persze kimunkálendő, hiszen a számláló és a nevező között szoros az összefüggés, vagy legalábbis józan ésszel azt kell hinnünk, hogyha valaki hisz a személyes Szeretet-Istenben, talán többet és jobbat tud nyújtani embertársainak." "S most jön az elegancia: "Gyakorlatilag persze tömegével hozhatók az ellenpéldák is" Alighanem édesapjára, ateista barátaira gondolt itt. Majd folytatja: "Nem is kell törekednünk közös Credo-ra? De igen, csak 'agnosztikus' módon, azaz végtelen szelídséggel, hiszen látásunk szükségképpen tükör általi, rész szerinti, homályos."

Ez is öröksége. Katolikus elegancia ez, Babits katolikusságának értelmében: "Én katolikus vagyok, azaz hiszek a nemzeteken felülálló, egész világnak szóló katolikus igazságban. Másszóval: hiszek igazságban, mely túl van politikán, életünk helyi és pillanatnyi szükségletein: az én egyházam nem nemzeti egyház".

"Szelíd kísértet lennék én nagyon" — írta magáról Juhász Gyula. Andi szelíd kísértet sem lesz. Tiltaná eleganciája, mert tudja barátairól, hogy visszajelzése nélkül sem bizonytalanodnak el az Úton, melyet együtt jártak Vele. Hogy hogyan, nem tudhatjuk: de valahogyan majd tovább dolgozik velünk odaától is. Segít Jézusnak helyet készíteni barátainak? Elkészíti az odafenti nyaralásra a harapni- és innivalót s leoszt előre, elnézésünket kérve, hogy kimaradt idén a nyári bridge-partikból? Besegít nekünk, hogy megvalósuljon a Közösségben — amiről szintén írt a nyáron — az "örökimádás" vagy az a Karitász Mű, melybe a múlt ősön belefogott, de nem sikerült tető alá hoznia: Nem tudom. S ez is benne van abban az irdatlan tengerben, amit mind-mind nem tudunk.

Dehát ez nem is a tudás, hanem a bizonyosságtevés órája, ami kevesebb és ugyanakkor több is, mint a tudás. Tegyük tehát. Andival együtt is: "A mi hazánk a mennyben van. Onnan várjuk Jézust. Ő átalakítja gyarló, akár rák-szagatta testünket is, és hasonlóná teszi a maga megdicsőült testéhez."

Andikánk, a tiéd már átalakult. Ami pedig itt maradt belőle, tápláljon az is: "legyen televény földje a fának, s ágya száz új ibolyának". Amen.

Harry Martinsson

Megfagyott szavak

*Fagy hatalma a léten, beszéden,
De töretlen a szavak ereje.
Jégbe zúzva is várni tudnak,
Megfagyott álmokban alusznak,
Míg rés robban az Idő falán,
S dal gyűlik a madár-torokban,
Mint hajnal hangja a Főnix évszakán.*

Fordította Bán Ervin

1992-ben Eugen Drewermann padernborni katolikus teológust és pszichoterapeutát tüntették ki a „Díj a Szabadságért az Egyházban” kitüntetéssel. Ezt a megtiszteltetést a „Herbert Haag Alapítvány a Szabadságért az Egyházban” ítéli oda. Herbert Haag, a Tübingeni Egyetem katolikus teológiai fakultásának kiérdemesült professzora munkáival sok katolikusból távolította el az őket korábban szolgává alacsonyító vallásos félelmet. Haag a Biblia felszabadító megértését tette lehetővé az emberek számára, és feltárta Ábrahám, Izsák, Jákob és Jézus emberszerető Istenének képét. A Herbert Haag által létrehozott alapítvány „a felvilágosult és ökumenikus érzületű kereszténység szolgálatát tartja feladatának. Kitünteti azokat a személyeket és intézményeket, akik és amelyek kiálltak a kereszténységért a szólásszabadság és a bátor cselekvés területén”. Az alábbiakban Hans Küngnek a díjátadási ünnepségen elhangzott beszédét közöljük.

Hans Küng

Aki tiltakozik, még reménykedik

Amikor Herbert Haag ezt a díjat 1985-ben létrehozta, már lehetett sejteni, rövidesen milyen nyomasztóvá fejlődik ez a probléma. Egy biztos: az egyházban újra és újra létezett a szabadság elnyomása. De hogy a Második Vatikáni Zsinat és annak a vallásszabadsággal és ökumenizmussal, a kollegialitással és a párbeszéddel kapcsolatos nyilatkozatai után az egyházban olyan uralommal lesz dolgunk, amely a világtól ugyan megköveteli az emberi jogokat, de az egyházon belül módszeresen és világméretben nyomja el a szabadságot, ezt sokan alig tartották lehetségesnek. Ezért legfőbb ideje, hogy egyszerre tegyünk két dolgot: egyrészt mint keresztények gondolkodjunk el szabadságjogainkról az egyházban, és konkrét formában éljük meg a keresztény ember szabadságát annak evangéliumi megalapozottsága szerint; másrészt tiltakozzunk e szabadság megtartásáért és visszanyeréséért, valamint emeljük fel szavunkat mindenütt, ahol gúzsba kötik ezt a szabadságot.

Ez egyenesen érvényes az akadémiai területre is, ahol hosszú hagyomány alapján a teológia honpolgári jogot élvez. Ugyanis nem hagyható figyelmen kívül, hogy a kutatás és tanítás szabadságának jogát, amelyet a Német Szövetségi Köztársaság alap törvénye a teológia számára is biztosít, az egyházvezetés különböző szintjei újra és újra korlátozzák, megkerülik, gáncsolják és ténylegesen ellehetetlenítik.

Túlzó vagyok? Nem, nem túlzok, hiszen tudják. Ezt az estét ugyanis olyan ember tiszteletére rendeztük, akinek tudományos munkásságában a szabadság fogalma központi helyet foglal el és akit a Tübingeni Egyetemen megkülönböztetett szívéllyel üdvözölve nevezek meg: Eugen Drewermann-ról van szó. Ő mint teológus és pszichoterapeuta mindenki másnál jobban megértette, hogy a szabadság elnyomására és betemetésére az egyházi területen élő emberek vonatkozásában különösen is fel kell hívni a figyelmet. Főleg nagyobb tanulmányai, mint a „Morálteológia és mélypszichológia”, valamint a „Klerikusok” nyomatókusan bizo-

nyították, milyen sürgetően szükséges a mélypszichológiai feltárás különösen egy olyan egyházon belül, mint a katolikus, amely ma épp olyan hierarchikus alkotmányú, intézményesen rögzített és jogilag beszűkített, mint régen volt. Ezt a felvilágosító munkát Eugen Drewermann nem a rombolás, hanem a hit újramegalapozása értelmében kezdte el, amint azt leginkább a Máté és Márk evangéliumokhoz írt kommentárjai bizonyítják. Ő azzal a tudattal folytatja az egzegézist, hogy a Názáreti Jézus üzenetéből felszabadító, szabaddá tevő hatás indul ki, hogy a Názáreti alakja képes megszabadítani az embereket félelmeiktől, megszállottságaiktól és pszichikai kényszereiktől.

Eugen Drewermann azonban nemcsak a félelmek, zavarok és konfliktusok individuálpszichológiai feldolgozására korlátozta magát. Mélypszichológiai tanulmányaiból, pszichoterapeuta gyakorlatából és teológiai meggyőződéséből következtetéseket vont le az egyház szerkezetére vonatkozóan is. És mindenekelőtt ez az, amit rossznéven vettek tőle. Röviden szólva, felemelte szavát az egyházban a szabadságért, és ezért az egyház vezetése először semmibe vette, majd zaklatta, végül megrendszabályozta és legvégül felfüggesztette. Ezért a mai este az iránta érzett szolidaritás jele kíván lenni. Persze nem arról van szó, hogy kritika nélkül mindent elfogadjunk, amit Eugen Drewermann írt és mondott. Ezt ő maga sem várja el. Ilyen kritikátlan azonosulást nem alkalmazunk egyetlen teológiával szemben sem. Viszont arról van szó, hogy szolidaritást vállaljunk azzal az emberrel, aki olyan kérdéseket vetett fel, amelyek katolikus és protestáns keresztények millióit foglalkoztatják, és aki megérdemli, hogy kérdéseit és megoldási javaslatait ne tagadják meg, hanem nyíltan és tisztességesen kezeljék azokat az egyházon belüli párbeszédben is.

Tizenhárom évvel ezelőtt saját ügyemben álltam e pult előtt. Ugyanaz az egyházvezetés tizenhárom évvel ezelőtt is megkísérelte egy kritikusának teljes elhallgatását azáltal, hogy meg-

vonta tőle az egyházi tanítási megbízatást. Azt lehetett hinni, hogy ez a teológus a legrövidebb időn belül „eltűnik a látómezőből” elszigeteltként, érdektelenként és elhanyagolhatóként. De az ellenkezője következett be. És Eugen Drewermann ugyanezt élte át már most. Hangját többször hallani, mint valaha, a hivatali egyház minden kirekesztése, sőt gyakran saját maga ellenére. Ügye azonban nem elszigetelt eset. Az egyházon belüli növekvő polarizálódás háttere előtt kell értelmezni őt, amellyel kapcsolatos felelősség soron II. János Pál uralmát terheli. Ez a pápa jó egy tucat év alatt elérte, hogy teljes mértékben sikerült eljátszania eredetileg meglévő hitelreméltségét, és olyan helyzetet teremtett, amelyben egyre több ember leköszön és elkeseredik, hangosan felforrtan vagy csendben búcsút vesz. Az egyházvezetés ma arról panaszkodik, hogy az egyháznak teljes általánosságban rossz sajtója van és hogy a pápát a maga nézeteivel már nem veszik komolyan. De hát ezen ki csodálkozik? És ugyan ki más volna felelős ezért, mint maga a hierarchia?

Az 1989. január 6-i „Kölni Nyilatkozat”, amit Norbert Greinacher és Dietmar Mieth katolikus teológusok kezdeményeztek és 220 teológus professzor írt alá, hallatlanra nem vehető jele volt annak, hogy ez idáig jóakarattú teológusok sem hajlandók tovább együttműködni ezzel a római vonalvezetéssel. A „Kölni Nyilatkozathoz” csatlakozva teológusok százai jelentkeztek szólásra több európai országból, végül az egész világból, főleg Észak-Amerikából. Hasonló nyilatkozatok készültek Belgiumban, Franciaországban, Spanyolországban, Olaszországban, Brazíliában és az Egyesült Államokban.

És mi volt az egyházvezetés válasza? Fokozott elnyomással reagált. A német nyelvterület 220 teológus professzorának petíciójára a sok püspök közül olyan sem akadt, aki legalább a tértivevény megküldésével választolt volna. Eközben azonban a vezérkari tervekkel összhangban egyik tekintélyi dokumentum a másik után hagyja el a Vatikánt:

- A hittani kongregációnak egy, a tanítóhivatal és teológia viszonyáról készített nyilatkozatában a teológusoknak még a nyilvános beleszólást is megtiltják, és követelik az előzetes cenzúra újólagos bevezetését.
- A római inkvizíciós hatóság egy újabb írása új határokat kíván szabni az ökumenikus párbeszédnek, és más keresztény egyházak részéről a megbékélés előfeltételeként a pápai primátus elismerését szabja meg.
- A nagy inkvizítorok utódja, Joseph Ratzinger éppen most mutatta be a nyilvánosságnak az úgynevezett „Világkatekizmust”, ami teológiai

szempontból tekintve nem más, mint római pártkatekizmus, és amit kétségkívül azonnal bevetnek fegyverező eszközként a teológusok és hitoktatók ellen.

- Már készen áll és bármikor nyilvánosságra hozható az újabb enciklika az erkölcs elveiről, amelyik a tanítóhivatal tévedhetetlenségéhez erkölcsi kérdésekben is ragaszkodik. (*Már megjelent, Splendor veritatis címmel.* — A Szerk.)
- Ugyancsak nagyrészt nyomdakész állapotban van egy további enciklika az erkölcs részletkérdéseiről, mindenekelőtt szexuál erkölcsről.

A teológia gyámság alá helyezése; így hívják a jelenlegi római uralom stratégiáját. Következménye az egyház szellemi megbénítása lesz. Már most gördül az elnyomás újabb hulláma, amelyik a katolikus egyetemi karokon a simulékonyokat elhallgattatja, a többieket pedig elnyomással fenyegeti:

- Megakadályozzák, hogy kritikus teológusnőket meghívjanak a teológiai tanszékekre. Ez történt két kiváló tudósnővel Tübingenben is, akik közül Dr. Teresa Berger teológus magántanár fribourgi kinevezését is megakadályozta Róma.
- *Férfiaktól*, mindenekelőtt világiaktól, de papoktól is megtagadnak mindenféle tanszéki meghívást, hacsak a gyanúja is felmerül annak, hogy kritikus szembehelyezkednek a római politikával. Jól tudom, miről beszélek. Legutóbb két saját tanítványomtól tagadták meg a tanszéki meghívást egyházi részről minden indoklás nélkül, az eljárás legcsekélyebb átláthatósága nélkül. Noha jó helyezésük volt a kari listán és a helyi püspök is támogatta őket, olyan jelölteket választottak, akik alkalmazkodóbbaknak tünnek a püspökök és Róma szemében. Még egy hosszú évek óta magántanár jesszuitát sem lehetett kinevezni professzornak saját főiskoláján Münchenben, mert a római hatóság megtagadta tőle a „nihil obstat”-ot. A „Kölni Nyilatkozat” aláírása miatt, püspöki beleszólás alapján Bécsben két ismert teológiai professzortól tagadták meg a díszdoktori kinevezést, egy további professzortól és aláírótól pedig tanszékvezetői kinevezés alkalmával tagadták meg a „nihil obstat”-ot.
- Ehhez jön még: Az egyházi hivatal struktúrareformjának rendszabályairól, különösen a *cölibátustörvény* feloldásáról már a vitát is elutasítja Róma. Németországban ennek ellenére püspökök között is jelentkeznek hangok, például Spital trieri püspöké, akik felhívják a figyelmet a papi utánpótlás és a plébános nélküli közösségek katasztrofális helyzetére. A német püspöki konferencia is épp most foglalt állást egy 35 oldalas körlevelében a lelkipásztorok túlterheltségével kapcsolatban, anélkül persze, hogy az alapbajt, a kényszercölibátust a gyökerénél megragadta volna és követelte volna Rómától a középkori törvény megszüntetését.
- A *nők diakonátusáról* folytatott vitát is megtagadják, nem is szólva a *nők papi ordinációjára* irányuló követelésekről.

Így rombolják le egyre inkább a teológia és az egyház hitelreméltóságát. Ebben a helyzetben csak azt lehet tenni, hogy nyíltan kimondjuk: századunk végén az elnyomás, a beségás és megfélemlítés klímája vonult be a katolikus egyházba, ami az antimodernista X. Piusz pápa alatti rossz időkre emlékeztet a század elején, a nyílt elnyomás korára, amelynek végét csak a pápa halála hozta meg.

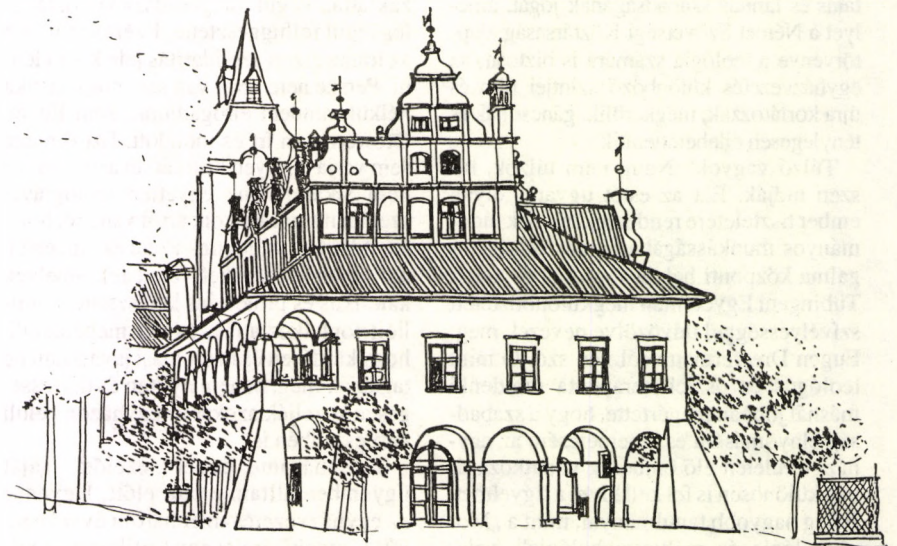
Ezzel szemben pillanatnyilag számunkra csak az marad, hogy mint keresztények az evangélium által legitimált módon tiltakozunk egy másik kereszténység nevében, egy másik viselkedési stílus nevében az egyházon belül. Olyan tiltakozásról van szó, amelyikkel nemcsak az egyház, hanem mindazon kultuszok irányító szervei is azonosulni tudnak, amelyeknek szeme láttára zajlik minden alaptörvény és bírói konkordátum ellenére a katoli-

kus teológiai fakultások akadémiai tanszabadságának egyre szélesebb körű aláírása. Felhívom a közvélemény figyelmét a következőkre: A konkordátum szerint a katolikus teológiai tanszékek betöltésében egyedül a helyi püspökilletékes a „nihil obstat” megadására. Róma azonban — gyakran a helyi püspökök mérgére — azzal a rendelkezéssel kerüli meg a konkordátumot, hogy minden megyéspüspöknek a maga részéről először a római inkvizíciós hatóságtól kell megszereznie a „nihil obstat”-ot, ami kigúnyolása a konkordátum szellemének és betűjének, amit azonban sajnálatos módon a kultuszirányítás szervei elfogadnak. Nem lehet elvárni az állami hatóságoktól is, hogy gondoskodjanak a tudományos becsületesség iránt elkötelezett teológia jövőjéről, amelynek végül is a hitoktatók és plébánosok utánpótlását a jelen társadalom és nem a vatikáni gettó számára kell kiképeznie?

Aki tiltakozik, még reménykedik. Csak a cinikusok lépnek le, csak ők dobják az „ócskaságot” a többiek lába elé. Nem, aki tiltakozik, még reménykedik. És ezért ez az este a szabadság és remény jegyében áll. Reményünk arra irányul, hogy amint azt Eugen Drewermann újra és újra nyomatékosan és meggyőzően bemutatja, a keresztény ügy végül is érvényre jut, és Jézus Krisztus Lelkének ereje nagyobb minden hivatali–egyházi megőrző felfogásnál és fegyverkezési mániánál. Eugen Drewermann is a keresztényebb arcú egyházért küzd és benne nemcsak az egyház kritikusát tüntetjük ki, hanem a nagy reménykedőt is, aki reménykedik a másik egyházban, a másik, hitelreméltó kereszténységben.

Fordította: (—elká—)

Forrás: Publik-Forum Dossier 1992.12.18.

Leszky András bácsi Moha-meséje

Az ünnep

Egy decemberi délutánon, körülbelül nyolc éves koromban, leckeírás közben kipillantottam az ablakon. A következő másodpercben már fel is ugrottam asztalkám mellől, futottam a konyhába és boldogan kiáltottam: „Édesanyám! Esik a hó!” Pici korom óta úgy szoktuk megünnepelni az első havazást, hogy sétáltunk egyet a hóesésben Törpeháza főutcáján. Sietett hát édesanyám a nagykendőjéért, én meg magamra rántottam a ködmönkémét és fejembe nyomtam a kucsmám. Ez a heveskedésem azonban csak addig tartott, amíg ki nem léptünk a házból. A hóesésben már ünnepélyesen lépkedtem édesanyám mellett, alig szóltam egy-két szót, csak időnként egymásra mosolyogtunk. Édesanyám nemsokára visszament a munkájába, és egymagam sétálgattam tovább.

Volt nekem akkoriban egy ellenlábasom a törpeházi kisfiúk között, a velem egyidős Kutykuruty. Cimborák voltunk ugyan, de olyan cimborák, akik folyton marakodnak. No, amint lépegetek a főtcán és éppen Kutykurutyék kapuja elé érek, nyílik a kapu, és kilép rajta Kutykuruty. Látszott rajta, hogy ő is az első havazást akarja megünnepelni egy kis sétával. Rendszerint így szoktuk megszólítani egymást: „No, te csibész, már megint kódorogsz?” Kezet pedig még sose fogtunk. Most azonban, az első havazás ünnepi hangulatában önkéntelenül így köszöntünk: „Szervusz Kutykuruty!”, „Szervusz Moha!” — és barátságosan megráztuk egymás kezét. Aztán békességben megindultunk egymás mellett, néztük a hulló pelyheket és mosolyogtunk. Egyszerre csak megállt előttünk az öreg Földigszakáll bácsi. Földigszakáll bácsi nem Törpeházában lakott a hegyoldalban, hanem majdnem a hegytetőn, és arról volt nevezetes, hogy csillagszattal foglalkozik. Sűrűn lejárt azonban Törpeházára asszony lá-

nyaihoz, unokáihoz, és járatos volt a falu ügyeiben is. Még azt is tudta, hogy Kutykuruty meg én mindig veszekszünk. Most tehát csodálkozva bámult ránk és örvendezve mosolygott. Megértettem kérdő tekintetét és feleltem is rá szóval: „Ma havazik először!” Földigszakáll bácsi bólogatott, megsimogatta a kucsmánk mögött a tarkónkat és utunkra engedett. Úgy láttam, hogy el is gondolkodott valamin, de hogy min gondolkodott el, azt csak a következő év őszén tudtam meg.

játékaidat rendben tartod

Másnap reggelre vastag hótakaró borította hegyeinket, és délben, mikor kijöttünk az iskolából, már se bennem, se Kutykurutyban nyoma se volt az előző napi ünnepélyességnek. Hógolyóink nagyokat puffantak egymás hátán, sőt fején, és mire felértünk Törpeházára, már nemcsak veszekedtünk, hanem búcsúzásul meg is hempergettük egymást a hóban. Nem is szűnt meg előbb marakodásunk, csak márciusban, a legelső igazi tavaszi napon. Legelső igazi tavaszi napnak az én szememben évről-évre az a nap számított, amelyen megengedte édesanyám, hogy ismét nyitott ablak mellett tanuljak. Úgy látszik Kutykuruty is ezt a napot érezte a legelső igazi tavaszi napnak, mert egyszerre csak

megjelent az ablakom előtt és barátságosan beszólt: „Jössz sétálni, Moha?”

Akkoriban még gyakran megtörtént, hogy hagytam tanulnivalót az esti órákra is, ezen a napon azonban ünnepi nyugalomban, lelkiismeretfurdalás nélkül kívántam sétálni. Kikiáltottam hát Kutykurutynak: „Nemsokára átmegek érted! Ha majd elkészültem az összes leckével!” Kutykuruty hazaszaladt, nyilván szintén tanulni, az ajtó pedig ugyanakkor kinyílt, és belépett hozzám Földigszakáll bácsi. Édesapámnál járt valamilyen ügyben, hallotta mit kiáltottam, megdicsért és megkérdezte tőlem, hogy mindennap megtanulom-e a leckéimet játék előtt. „Hát, ööö, nem éppen mindennap. De ez a mai nap..., ez olyan..., olyan, mint az első havazás!” Földigszakáll bácsi ugyanúgy elgondolkodott, mint a télen: „Látom, szereted az ünnepi hangulatokat. Lehetséges hát, hogy egyszer majd elárulok neked egy nagy titkot.”

Vagy három hónappal ezután, június elején, néhány cimborám meg én megbeszéltünk egy csibészséget. Elhatároztuk, hogy lemegyünk a községi útra cseresznyét csenni. Úgy terveztük, hogy a bokrok között lopódzunk le a rétig, aztán egyikünk jelt ad, mindnyájan átfutunk a réten az útra, villámgyorsan fel a fákra, megtöltjük süvegünket és már száguldunk is vissza a bokrok közé. Így is történt. A változás mindössze annyi volt, hogy a banda egyik tagja, igen különös okból, nem bírt átfutni a réten a cseresznyefákhoz. A bandának ez a tagja én voltam, az akadályozó pedig a réten virító rengeteg hófehér százsorszép. Láttam én már sok százsorszépet azelőtt is együtt, de ilyen óriási tömegben még soha. Szinte hófehér volt tőlük a rét, olyan volt, mintha hó esett volna rá a ragyogó, nyári égből. A jel elhangzott, társaim már futottak,

már én is emeltem a lábam, de akkor megpillantottam a hófehér virágmezőt, az ünnepi pompájú százszorszép tengert, és csöndesen visszatettem a lábam a másik mellé. A százszorszépek tehát megakadályozták, hogy csenjek a jelenlétükben. Az esőcseppek azonban még ennél is különösebb dolgot cselekedtek velem. Egy délután zápor zúdult Törpeházára és a közeli hegyekre. Még világos volt, amikor elállt, és én

Egészségesen,
rendesen
étkezel

máris szaladtam az erdőbe. Ma is nagyon szeretem az erdő illatát eső után. Azon a napon azonban nemcsak jó illatban volt részem, hanem egy csodálatos látványban is. Amikor elúszott az utolsó felhő is a lenyugodni készülő Nap előtt, az arany színű sugarak hirtelen megcsillantak a körülöttem álló fenyőkön. Akkor még sűrűn egymás mellett kuksoltak az esőcseppek a viaszos tűleveleken, és az a milliárd esőcsepp az egyik pillanatról a másikra felragyogott. Úgy tündököltek körülöttem a fenyőfák, mintha milliárd arany fényű szentjánosbogárka ülne rajtuk. Csak néhány pillanatilag tartott a tünemény, de ez a néhány pillanat elég volt hozzá, hogy engem az egész estére ünnepélyesen csöndessé, halkszavúvá tegyen. Lefekvés előtt, amikor a csizmácskám tisztítottam, Gyopár, a bátyám, odaszólt nekem: „Légy szíves, Moha, tisztítsd ki egyúttal az enyémet is!” Más napokon vállat vontam volna: „Tisztítsd ki magad!” — most azonban semmi sérelmet se éreztem Gyopár kívánságában. Tisztítottam a csizmáját egészségesen, sőt különös gonddal, mégpedig olyan ragyogóra, hogy..., hogy egyszerre csak elcsodálkoztam valamin. Petróle-

umlámpánk aranyos fénye itt is, ott is, amott is meg-megcsillant Gyopár fényes csizmáján. Ez a csillogás a délutáni, erdei csillogásra emlékeztetett engem, és álmélkodva sejteni kezdtem, hogy valami összefüggés van a két csillogás között. Azért tisztítottam ki most ilyen készségesen a bátyám csizmáját, mert ünnepben volt részem az eső- és napfény díszítette fenyőfák között.

Október közepén, egy vasárnap reggel olyan sűrű köd borította Törpeházát, hogy ha kinyújtottam a karom, az ujjaim hegyét már csak homályosan láttam. Szaladgálásra, labdázásra gondolni se lehetett. Visszamentem szobánkba, a kályhában már barátságosan lobogott a tűz, elnéztem egy ideig az ablak előtt gomolygó tejfehér ködöt, és hasonlatosnak éreztem házunkat valamely jól berendezett léghajóhoz, amely a felhők között száll velünk mélységes csöndben és ünnepi magasságban. Hangulatomhoz illő foglalatosságot kerestem. Leültem az asztalkám mellé, és rendezni kezdtem a holmim. Egyszerre csak rámnnyitott Földigszakáll bácsi. Megdicsért, amiért rendet teremtek, én pedig elmondtam neki, hogy akárcsak most a köd, nagyon tetszett nekem a nyáron a százszorszép rét meg a tündöklő fenyőerdő. Megkérdezte, hogy cselekedtem-e akkor is valami jót. Azt válaszoltam, hogy jót sajnos nem, de legalább rosszat se. Nem csentem cseresznyét és nem utasítottam el Gyopár kérését. Földigszakáll bácsi mosolygott rajtam, elégedetten megsimogatta fejem és így szólt: „Lehetséges, hogy nemsokára elárulom neked a nagy titkot.” Néhány nap múlva el is árulta, jobban mondva hozzásegített, hogy magamtól is kitaláljam.

A ködös vasárnap után egyforma őszi napok következtek, nem láttam bennük semmi különösebb szépséget, semmi érdekességet. Egy ilyen napnak a délutánján naspolyát csenni indultam néhány cimborámmal. Abban a pillanatban azonban, amikor felkapaszkodtunk a kerítésre, ránk kiáltott valaki az utcáról. Társaim elszaladtak, én azonban ott maradtam és lesütött fővel megvártam a kiáltozót, Földigszakáll bácsit. Egy ideig szomorúan nézett rám, aztán azt kérdezte: „Hogy tehetél ilyet, Moha fiam? Te, aki már ott tartasz, hogy jóságosan kitisztítod a

bátyád csizmáját. Te, aki még a fiókodban sem tűröd a rendetlenséget, Hogy' tűrheted hát tetteidben?” Mentegetőztem: „Az más, Földigszakáll bácsi. Akkor olyan hangulatban voltam. Aranyosan csillogtak a fenyők..., és olyan ünnepélyes volt az a sűrű köd... Most azonban... semmi olyasmi sincs..., nincs semmi ünnepi.” Földigszakáll bácsi csodálkozva bámult rám: „Nincs? Azt mondod, hogy nincs? Hát tudod mit? Aludjál ma éjjel nálam.” Ennek a meghívásnak persze nagyon örültem, noha nem tudtam, mi a célja vele Földigszakáll bácsinak. Igen jól éreztem magam nála. A csillagokat ugyan nem nézegettem messzelátóján, mert korán nyugovóra tértünk. Éppen azért még sötét is volt, amikor pihenten felébredtem és hallottam, hogy Földigszakáll bácsi már öltözködik is. Odaszólt nekem: „Öltözzél fel te is, Moha fiam, mutatok neked valamit.” Elvezetett a ház tornácára, a völgy fölé: „Üljünk le itt és várjunk.”

Egy óra múlva már tudtam, miért hívott magához éjszakára. Azért, hogy végignézzem onnan a hegytetőről a napkeltét. A napkeltét, a hajnali derengés első pillanatától az aranykorong pompázatos fölemelkedéséig a hegyek fölé. Amikor véget ért a csodálatos látvány, Földigszakáll bácsi kezemre tette kezét és így szólt: „Azt mondtad tegnap, hogy nincs mostanában semmi ünnepi esemény. Ne felejtse el többé, hogy a Nap minden nap így kel fel, és ha felhők takarják, akkor is így kel fel a felhők mögött.” Halkan rebegtem: „Hiszen akkor... mindenik napon ... ünnep lehet.” Földigszakáll bácsi elmosolyodott: „Te mondtad ki. Ez az a nagy titok, amelyet közölni akartam veled. Most pedig gyereünk reggelizni.”

A következő hetekben szájról-szájra járt a hír Törpeházán, hogy Moha megváltozott. Nem veszekszik Kutykuruttyal, nem játszik, amíg meg nem tanulta összes leckéit, nem vesz részt semmiféle csínyben, holmiját állandóan rendben tartja és mindenkivel igen barátságos, Moha jó.

Én azonban úgy gondoltam, hogy téved a falu. Dehogyan vagyok én jó. Szeretem az ünnepet, ennyi az egész. Ráeszméltem, hogy ünnep és jócselekedet összefügg egymással, és életem mindenik napját ünnepé teszem.

Nyíró Ráchel orvos, öt gyermek édesanyja. Versei, amelyek lapunkban jelennek meg először, rövidségük ellenére is a szív mélységeit feltáró elemzések és vallomások; vissza-visszatérő témájuk a lélektől lélekig érő emberi kapcsolatok vágya, lehetőségei, kudarcai és reménye. Kifejezetten egyesszám első személyű költészet ez, az érkező olvasónak mégsem esik nehezére, hogy azonosuljon vele, mert a benne megfogalmazódó gondolatok-érzelmek olyan rétegeket érintenek, ahol már mindannyian többé-kevésbé egyek vagyunk.

Nyíró Ráchel versei

Csak

*Csak ölelni tudok,
szóval, tettel, tekintettel.
Kibontakozni a szorításból
s megöntözni könnyeimmel.
Elengedni, ha elvágyol,
s eljegyződni rejtelemmel.*

*

Nárcizmus

*Hiába akarlak megszólítani,
hiába formálódik a „Te” ajkamon,
minden megformált „Te”, „én”-nek hangzik,
minden „Te” mögött én magam vagyok.*

*

Magamról

*Áttetsző üveggolyóként,
puha fűszálak között
próbálom fülelni földi sorsom —
a rám vetődő fényben csillogok.
Ha kezeidbe emelsz,
nyugtalanul ide-oda mozgok
az ujjaidtól takart biztonságban,
de fénytelenül kívánom a földközelt.
Ha helyemre visszateszel,
barna rögök rejtekében
sugarakat lopva szemedből világolok,
s hálából melegemmel simítom arcodat.*

*

Párhuzamok

*Te tudod — én érzem,
Te látod — én élem,
Te engeded — én vágyom,
Te hagyod — én bánom.*

*

Ébredés

*Ma azzal ébredtem, hogy félek!
Ma a halál bármelyik neme
könnyebbnek tűnik, mint az élet.*

Nehéz

*Tudod, mi a nehéz?
A lehetőségek visszaparancsolása,
a pillangó „visszabábozódása”,
s élni úgy tovább,
mintha nem sejtened:
pillangó is lehettél volna.*

*

Halhatatlanság

*Tenyerembe zárom a világ egy darabját,
szívembe töredék lehelletét,
szemembe tűnő árnyalatát,
s magammal viszem a múlhatatlanság birodalmába.
Az elrejtett, mulandóságra ítélt darabok közt
ott vagy te is,
s velem együtt várod a halhatatlanságot.*

*

Barátság, szerelem

*Barátságaim éles szakítással értek véget,
szerelmeimben hűséges vagyok.
Tovább él bennem, aminek halnia kéne,
s ami élhetne — halott.*

*

Árulás

*Ajkaimat csillogó dér tapasztja,
szívemet dermedti hideg,
és mégis kimondom,
amit értelmetlen, amit nem lehet.
Ha szavakkal lehetetlen,
szemem fénye szórja szét.
S ha ködfátyol borítja tekintetem,
testem árul el, fedí fel rejtekét.*

*

Kapcsolat

*Lépéseink egymás mellett érintik a földet,
párhuzamos monológok beszélgetéseink,
egymásnál keresünk menedéket —
mégsem érnek össze szenvedéseink.*

Bruce Kent

Franz Jägerstätter

1943 februárjának vége felé az egyik korareggel Franz Jägerstätter, a 36 éves gazdálkodó és hithű katolikus feleségével és három lányával a felső-ausztriai St. Radegund faluból elindult a német hadsereg katonai ezredtörzséhez.

„Isten veled!” — kiáltotta az egyik szomszédja. Gyorsan jött a meglepő felelet: „Többé nem látsz engem!”

Többé nem látsz engem! — régebben ezek prófétai szavak voltak. De szinte gondviselészerű, hogy a II. világháború minden részvételében egy jelentéktelennek tűnő földműves (aki egyedül halt meg) nem merült feledésbe. Sőt, egyre inkább ismertté vált, mint olyan katolikus keresztény, aki kész volt követni a lelkiismerete szavát és nem mondani egy igazságnélküli állam parancsaira, bármibe kerül.

Annak az embernek egyszerű, bátor története az övé, aki visszautasította a szabványtársadalomhoz csatlakozást, mert azt gondolta, hogy amit kérnek tőle, ellenkezik az Isten akaratával.

Napjaink boldogtalanok a fogyasztás növekedése, a költséges katonáskodás, a tárgyalások nélküli bebörtönzések, az erőszak és a kínzás, a fellendülő fegyverkereskedelem, a nukleáris proliferáció és a tömeggyilkos fegyverek használatára való hajlandóság miatt.

Pontosan ezért érdemes elgondolkodni Franz Jägerstätter magatartásán. Egy ismeretlen ember, aki a „számos jóakarató tanács” ellenére kitartott, visszautasította a hitleri Németország háborújában való részvételt, amelyről tudta, hogy igazságtalan. Visszautasította, jóllehet tudta: ez az életébe kerül.

Legyen mindannyiunk számára példa az ő nyugodt döntése!

Gazdálkodó és családos ember

A legtöbb térképen meg sem találod a felső-ausztriai St. Radegundot. Ez csak egy kis tanyaszerű, néhány gazdálkodó házaiból álló település, 40 km-re Észak-Keletre Salzburgtól. Itt van egy fehérre meszelt parókia, amelyben már nem lakik pap. A templom régi és parányi. A tetején hagyma alakú torony van, amelyik úgy látszik, mintha mindjárt elfújna a szél.

Ez volt az a falu, amelyikben Jägerstätter megszületett 1907. május 20-án, egy ember törvénytelen fiaként, aki 1915-ben, az I. világháborúban halt meg. 1917-ben Franz anyja férjhez ment egy helyi gazdálkodóhoz, és felvette a Jägerstätter nevet fia számára is. 1913 és 1921 között Franz a falusi iskolába járt, majd 14 éves kora után a farmon dobozott.

Ha ez egy szent hagyományos összegzése lenne, akkor a fiatal Franz élete volna kívánnivalókat maga után. Bár népszerű és közkedvelt volt, mégis nagyon gyakran kellemetlen jelenség a faluban. Tagja volt a helyi fiatalok bandájának, és köztudottan erőszakos csatákat vívtak más falvak fiataljaival. Egyszerűen egyike volt azoknak a fiúknak, akik gyakran időztek a falu kocsmájában vagy a lányok után futkároztak. Mint generációjából mások is, betartotta a vallási formulákat, de a későbbi életében úgy jellemzi életének ezt

lehetetlen egyszerre Krisztushoz is és a Hitleri hatalom agressziójához és nacionalizmusához is hűségessé lenni. Ő volt az egyetlen a faluban, aki 1938-ban a hitleri „Ausztria-bekebelezés” ellen szavazott. Nézőpontja ismertté, de népszerűtlenné vált. Mint gazdálkodónak két alkalommal elhalasztották kötelező katonai szolgálatát, de végül is 1943. február 25-én be kellett vonulnia az újoncközpontba. Néhány nappal később választott a behívásra, de csak egy feltétel nélküli nemet jelezhetett be.

A börtön

1943 márciusától egészen a haláláig (augusztus 9) Franz börtönben volt, az utolsó hónapokban Berlinben tartották fogva. Van magatartásáról néhány feljegyzés a börtöntársaitól, a börtön káplánjától, sőt még a hivatalos védőügyvédőtől is, de a legmegindítóbb feljegyzések saját tollából valók, nemcsak a feleségének írt ugyanis, hanem hátrahagyta gondolkodásának világos, tiszta bizonyítékát, vallomását. Egyedül volt. Nagyon sok pap, akivel előzőleg kapcsolatban volt, sürgette őt, hogy legalább a családja kedvéért tegye le a katonai esküt, ahogyan a püspöke is már megtette, akit ő is meglátogatott, mielőtt a behívóparancsot megkapta.

A börtönben elszigetelődött, és nagy nyomással próbálták rávenni, hogy változtassa meg döntését. Egy pillanatig sem volt közönyös a feleségének és a gyermekeinek valós igénye iránt. 1943 áprilisában ezeket a nagyon szeretetteljes szavakat írta feleségének: „Drága, egyetlen feleségem, ma éppen 7 éve, hogy kimondtuk a szeretet és hűség esküjét. Hiszem, hogy az Isten továbbra is adja a kegyelmét, hogy megtarthassuk eskünköt életünk végéig. Amikor visszaidézem boldog perceinket és azt a sok kegyelmet, amit kaptam ez alatt a hét év alatt, úgy tűnik, ez néha a csodával határos.”

Nem kezelték durván a börtönben, ahol idejének nagy részét imádságban és börtöntársai iránti apró figyelmességekben töltötte. Egyszer megkérte a feleségét, küldjön havasi gyopárt egy elítélt francia részére, hogy ezeket a kicsi virágokat az utolsó levelében elküldhesse a barátjának Franciaországba.

A katonai bíróság próbálta rávenni arra, hogy változtassa meg a nézetét, sőt, megígérték, hogy nem kell harctéri szolgálatot teljesítenie, ha leteszi a katonai esküt, de ő semmilyen módon sem akart egy igazságtalan háborút szolgálni. Utolsó napjaiban a börtön káplánjának kérésére leírta nézeteinek végsőleges deklarációját.

az időszakát, mint „félíg érett kereszténységet”. Harmincas éveinek az elején majdnem két évre el kellett hagynia a falut, ekkor egy vasércbányában dolgozott. Ez nemcsak a pénzkeresés miatt volt, bár ő fordult meg a faluban először motorkerékpáron, amit ott addig nem láttak.

1936-ban megházasodott, és idővel 3 lány apja lett. A mézeshetekben feleségével elment Rómába, és bár a vélemények különfélék voltak megváltozását illetően, de ahhoz nem fér kétség, hogy házasságkötése után vallásos magatartása jelentősen megváltozott. Ez részben felesége szeretetének, részben egy független gondolkodású pappal való kapcsolatának köszönhető (akinek a sekrestyéjévé vált), harmadrészt pedig az unokatestvérével folytatott beszélgetéseknek, aki csatlakozott egy fundamentalista szektához. Ekkor kezdte el igen komolyan venni a hitét. Egyre inkább meggyőződött arról, hogy

Végleges deklaráció

„Ezt a néhány szót úgy írom, ahogy a fejemből és a szívemből jön. És ha úgy írom is, hogy a kezem bilincsből van, úgy gondolom, sokkal jobb, mintha az akaratom lenne bilincsből. Ez az oka annak, hogy meg vagyok győződve: az a legjobb, ha az igazságot mondom, akkor is, ha ez az életembe kerül. Isten és az egyház parancsai között írásban sehol nem fogod megtalálni, hogy valaki bűn terhe alatti engedelmességre volna kényszerítve, és arra, hogy tessen le egy esküt, amit esetleg egy világi szabály kényszerítene rá.”

Kivégzés

1943. augusztus 9-én délután 4 órakor az életével fizetett azért, mert visszautasított egy igazságtalan, agresszív háborúban való részvételt, ahogy ő ezt következetesen gondolta. A berlini börtönkáplán valamit még hozzá tud tenni ehhez a témához. Fr. Kunza ezt nyilatkozta: „Egy pillanatra sem jutott soha eszembe, hogy Jägerstätter 'fanatikus' vagy esetleg mentálisan zavarodott. Ennek halvány gyanúját sem keltette senkiben. Sokkal inkább csodálták a bátorsága, egyszerűsége, mélysége és őszinte áhítata miatt.” A ki-

végzés éjszakáján Fr. Jochmann ezt mondta néhány ausztriai apácának: „Csak gratulálni tudok nektek ehhez a ti vidéki emberetekhez, aki úgy élt, mint egy szent, és most úgy halt meg, mint egy hős. Határozottan állítom, hogy ez az egyszerű ember volt az egyedüli szent, akivel eddigi életem során találkoztam.”

Üzenet számunkra

Amikor Franz Jägerstätter meghalt, csak családja, néhány barátja és ismerőse tudott róla. Gordon Zahn könyvének köszönhetően azonban sokak számára vált jó példává és ösztönzővé. St. Radegundban a zarándokok imádkoznak a sírjánál; szülőföldjén szentként tisztelik; az egyház is elismerte nagyszerűségét, és a linzi püspökség bizonyítékokat gyűjt, hogy hivatalosan is szentként ismerjék el.

De Jägerstätter üzenete számunkra az, hogy a vértanúság cselekedete nem veszik el, akár emlékeznek rá a történelem során, akár nem. Valami módon mindannyian arra vagyunk hívva, hogy Isten és az igazság tanúi legyünk, ahogy ő megmutatta nekünk. A keresztényeknek ma különösképpen kötelességük hallgatni lelkiismeretük szavára. Az amerikai püspökök szavaival:

„Az államhatalom és a személyes lelkiismeret kapcsolata új sürgető feladatokat hoz a béke ügyében a romboló természetű háborúval szemben.” (The Challenge of Peace, 231)

Útmutató számunkra Franz Jägerstätter meggyőződése abban, hogy minden választásunkban Isten legyen az első. Az ő szeme előtt olyan világ lebegett, ahol az emberek és az állam egymással békében élnek. A békéért való küzdelem azonban nem ott kezdődik, amikor egy háború kirobban. VI. Pál pápa mondta, hogy a béke annak a mindennapi aggodó figyelemnek a gyümölcse, amivel mindenki Isten szándékainak igazságában él. A béke nemcsak szép szó, hanem elkötelezettség is az emberi jogokért folytatott harcra, mindenütt az Isten családjában.

Talán büszkék lehetünk a saját hazánkra, de a legfőbb hűségünk nem a nemzeti státusnak szól, hanem valami sokkal többnek, Krisztus teste teljes egységének. Ez volt Franz Jägerstätter elképzelése, amiért nagy árat fizetett.

Fordította: Zsoldos Erzsébet

Egy lelkiismeretes tiltakozó — 1943-ból

(Útibeszámoló)

1943. augusztus 9-én végezték ki Franz Jägerstättert Brandenburgban. Egy ember, aki még ma is élhetne. Hiszen felesége, Franciska is él még. 1993. augusztusában az idős asszonnyal kb. 800 ember emlékezett az 50 évvel ezelőtti eseményekre egy kis faluban, 40 km-re Északra Salzburgtól.

Az első napon szentmise és közös ebéd a vértanú házájánál. Este színdarab az iskola tornatermében. Másnap előadás és liturgikuszenés visszaemlékezés. Utána 10 km-es zarándokút, végül szentmise a falu, St. Radegund templomában.

S ami a külsőségeknél sokkal izgalmasabb: megismerni az erőszakmentesség történetének egy fejezetét, még ma is élő alakjait. Felfedezni, hogy a valóság sokkal színesebb és sokkal emberibb, mint gondolnók.

Első utam a templom oldalában levő sírhoz vezetett. Ezután a templomba betérve ért az első meglepetés. Az egyik falon névsor: „1943-ban, a II. világháborúban elesetek”. S az utolsó név: Franz Jägerstätter. Nem értettem: itt miért nem úgy akarnak emlékezni, ahogyan én. Csak akkor kezdtem komolyan gondolkodni, amikor barátomat egy helybéli finoman figyelmeztette: itt nem mindenki örül a nagy ünneplésnek.

S ekkor kellett rádöbennem, hogy akinek a férje, apja, testvére fegyverrel a kezében ugyanazért a békéért harcolt, mint Franz Jägerstätter, talán soha nem fogja megérteni, hogy mi volt a két áldozat gondolkodása között a különbség. S hogy ez a nem értés komolyabb, mint gondolnók, abból is látszott, hogy a falu háborús halottainak nevét tartalmazó díszes könyvet a mise alatt jelképesen az oltárra helyezték.

Ebéd után néhány szót váltottunk a vértanú özvegyével. Arca fáradtnak látszott, amikor szűkszavúan válaszolt a kérdéseinkre. Elmondta, hogy sok fájdalmat okoz családjuknak a környezet megvetése, mely csak lassan-lassan enyhül. Egy másik kérdésünkre elmondta, hogy annak idején szerette volna lebeszélni férjét döntéséről. A rövid beszélgetés alatt meggyőződünk róla, hogy Franciska nagy szeretettel ápolja férje emlékét, s hogy fontos számára az a vigasztalás, amelyet a férje iránt megnyilvánuló tiszteletben talál.

További beszélgetéseink, ha burkoltan is, a körül az izgalmas kérdés körül forogtak, hogy ki-kí hogyan viszonyul Franz Jägerstätter életéhez, gondolkodásához. Sok környékbeli bizonyára megszokásból vett részt az eseményen. Másokban, noha szinte szentként tisztelik a vértanút, fel sem merült az erőszakmentesség kérdése.

A Pax Christi békeszervezet USA-ból érkezett küldöttségének vezetőjét hallgatva a magyar valóság jutott eszünkbe: amikor ez a fiatalember az Evangéliumra hivatkozva kilépett a hadseregből, a katolikus pap értetlenkedése volt a legnagyobb. Pedig ez a fiatalember sem csak a tévéből ismeri az erőszakot, ezidáig ötször követtek el ellene fegyveres rablást.

Mély benyomást tettek rám azok a beszélgetések, melyek során többen is elmondták, hogy a II. Vatikáni Zsinat idején hogyan próbálták Rómában meggyőzni a bíborosokat, hogy a zsinati dokumentumokban pozitívan foglaljanak állást például az erőszakmentesség kérdésében. Ezek közé tartozott Hildegard Goss-Mayr is, aki, miután dél-amerikai és fülöp-szigeteki, több évtizedes erőszakmentességet hirdető munkájáról mesélt, a témáról szóló könyvének egy példányát „bokorbeli barátainak” dedikálva adta nekünk. Ez az idős, nagy szeretetet sugárzó hölgy az összes résztvevők előtt is mai kérdésekről beszélt: a délszláv menekültek befogadásáról, a harmadik világról, az erőszakmentességről.

A zarándokúton, miközben egy darabig én vittem a menet elején a keresztet, arra gondoltam, hogy ez a sokféle, szedett-vedett társaság valóban csak úgy juthat tovább, ha előre, a keresztre figyel, s azt próbálja meg követni.

T.G.

Rabok legyünk vagy szabadok?

Hadkötelezettséget Ellenzők Találkozója
Budapest, 1993. május 22., Ferencvárosi Pedagógiai Központ
(Ismeretétét ld. augusztusi számunkban!)

Válogatás a hozzászólásokból

Darvas Iván

A falat ledöntő borsó

Kedves Hölgyeim és Uraim! Amellett, hogy elmondtam itt Konrád György barátom gondolatait, engedjék meg, hogy személyes élményeimet is megoszthassam Önökkel pár mondatban. A magam részéről 1944-ben konfrontálódtam először azzal a dilemmával, hogy mi a teendő akkor, amikor a hatalom egy olyan fegyveres konfliktusban, egy olyan háborúban való részvételre akar rákényszeríteni, amelyhez, úgy érzem, nekem semmi közöm, sőt ráadásul a meggyőződésem szerinti rossz oldalon akarnak ölésre kényszeríteni. Meg kell mondanom őszintén, hogy nekem akkor semmilyen elméleti felkészültségem nem volt, csak ösztönösen éreztem, hogy én bizony képtelen lennék fegyvert fogni és emberre rálni csak azért, mert oroszul beszélek. Akkor mindenféle fondorlatokkal, ügyeskedéssel kivontam magam a sasbehívó alól, ami, meg kell hogy mondjam, elég kockázatos volt akkor, mert hát az utcák tele voltak ilyen plakátokkal, hogy: „Felkoncoltatik, aki ...”, és aztán pontokba szedve, hogy ki az, aki felkoncoltatik, és ebből napról napra egyre több és több pont vonatkozott énrám is. Az igazság az, hogy nem kellett zsidónak lenni 1944-ben, ahhoz, hogy életveszedelemben forogjon az ember, de hát ügyeskedéssel és szerencsével, ugyan két sasbehívót is kaptam, de mindkettőt megúsztam. Ilyen értelemben tehát számomra a szovjet hadsereg bevonulása Budapestre és Magyarországra nekem, személy szerint bizony felszabadulást jelentett, és én 1945-öt azóta is igenis a felszabadulás évének érzem, függetlenül attól, hogy a felszabadulásból később mi lett. De '45-öt én igenis a felszabadulás évének éreztem. Később, az ún. demokratikus hadseregben való részvételre ugyanilyen ódkodással tudtam csak gondolni, és egész egyszerűen el sem mentem sorozásra se, semmilyen olyan plakátot, ami énrám vonatkozott, nem vettem figyelembe, abból indultam ki: megvárom, amíg egyszer értem jönnek. Tehát, ha szabad így fogalmaznom, a mai napig is aktív katonaszökevény vagyok tulajdonképpen, és a magam részéről arra a kis időre, ami még hátra van nekem, nem is óhajtok ezen a státuszomon változtatni, az is akarok maradni: örökös katonaszökevény. Talán vannak Önök között olyanok is, akik tudják, hogy én, a sors különös fintora folytán, a magyar országgyűlés tagja vagyok, és az ellenzék soraiban a törvénykezés felelősségteljes munkájában is részt veszek. Ilyen előzmények után gondolom logikus, hogy valaki hosszú idő után megalapozott véleménnyel viseltetik mindenféle ilyen kérdés iránt, mint pl. a reguláris hadsereg, és ennek mint országgyűlési képviselő hangot is ad. Ebben az értelemben két évvel ezelőtt volt egy hozzászólásom a Parlamentben, amely ezt a kérdést érintette. Röviden összefoglalva, mindössze arról volt szó, hogy — ez a költségvetési vita volt — milyen összeg legyen az, amit a Magyar Köztársaság a hadsereg fejlesztésére fordít. A számszerűségekre nem emlékszem, de nem is ez a lényeges. Az én felszólalásomnak akkor annyi volt az értelme, hogy összehasonlítást végeztem két magatartás között, két elmélet között. Példaként felhoztam a II. világháború egyik vesztes hatalmát, amely történelme folyamán mindig agresszív, expanzív politikát folytatott, ebből kifolyólag mindig erős hadsereg, és a katonai erényekre nevelésre fordította figyelmét; ez Japán, amelyet, ugye, a II. világháború után kemény békediktátummal arra kényszerítettek a győztes hatalmak, hogy onnantól kezdve a hadseregére mindössze az egész költségvetésnek egyetlen százalékát költheti. Ez a japánok számára valami olyan elképesztő és elképzelhetetlen büntetés volt, hogy ők, akik évszázadok óta a katonai erényeket hirdették, most kénytelen-kelletlen, fogukat összeszorítva más területekre voltak kénytelenek ezeket az összegeket költeni. És csakugyan, mivel a békediktátumot ellenőrizték, nem állt módjukban másra költeni, mint kultúrára, kutatásra, és egyéb ilyen, feleslegesnek látszó dolgokra. Az eredmény közismert. Akkor kulturális fölényre tettek szert, ami közvetve gazdasági és politikai súlynövekedésre vezetett, aminek következtében ők ma ott állnak, hogy a győztes Szovjetuniótól, ill. annak utódállamaitól egyszerűen készpénzért meg fogják vásárolni azt a vacak négy szigetet, amelyet a győztes Szovjetunió annak idején, a háború befejezése után elcsatolt tőlük. Ők most benyúlnak a zsebükbe, és készpénzzel ki fogják — valószínűleg — fizetni. A példám másik oldala éppenséggel a győztes Szovjetunió volt, aki abból indult ki a háború után, hogy a legfontosabb az erős hadsereg. Az erős hadsereg teremti meg a politikai erőt, a politikai erő teremti meg majd a gazdasági erőt, és amikor majd a gazdaság is jól áll, akkor természetesen majd a kultúrára is lehet költeni. Az eredmény szintén közismert. Egész egyszerűen nem létezik ma már. Amikor ezt a felszólalásomat tartottam, akkor még létezett Szovjetunió, és létezett a kétpólusú világ. Én akkor azt mondtam, hogy hölgyeim és uraim, nekünk itt, most el kell döntenünk, hogy melyik utat választjuk; a japán vagy a szovjet utat. Nekünk itt, most el kell döntenünk, hogy a mi gyerekeink, a mi unokáink milyen életet fognak élni. Bizonyára Önök is nagyon jól tudják, és láthatják saját szemükkel, hogy az én felszólalásomnak és az ehhez hasonló felszólalásoknak soha semmilyen gyakorlati hatása nincs. Természetesen lesöpörték az asztalról azokat a törvénymódosításokat, amelyeket ebben az értelemben nyújtottak be különböző képviselők. És magától értetődő, hogy nagy többséggel megszavazták azt a költségvetést, azzal a bizonyos többséggel, ami rendelkezésére áll a kormánykoalíciónak, ami szükséges ahhoz, hogy ez törvényt váljék. Úgy tűnik hát, hogy mindez falra hányt borsó? Hát ebben csúcsonodni ki egy országgyűlési képviselő tevékenysége? És azóta ezt mondom magamban: igen, ebben csúcsonodik ki a mi tevékenységünk. Ezt kell tennünk. Hányini kell a borsót a falra. Addig kell hánytani a borsót a falra, amíg összedől az a fal.

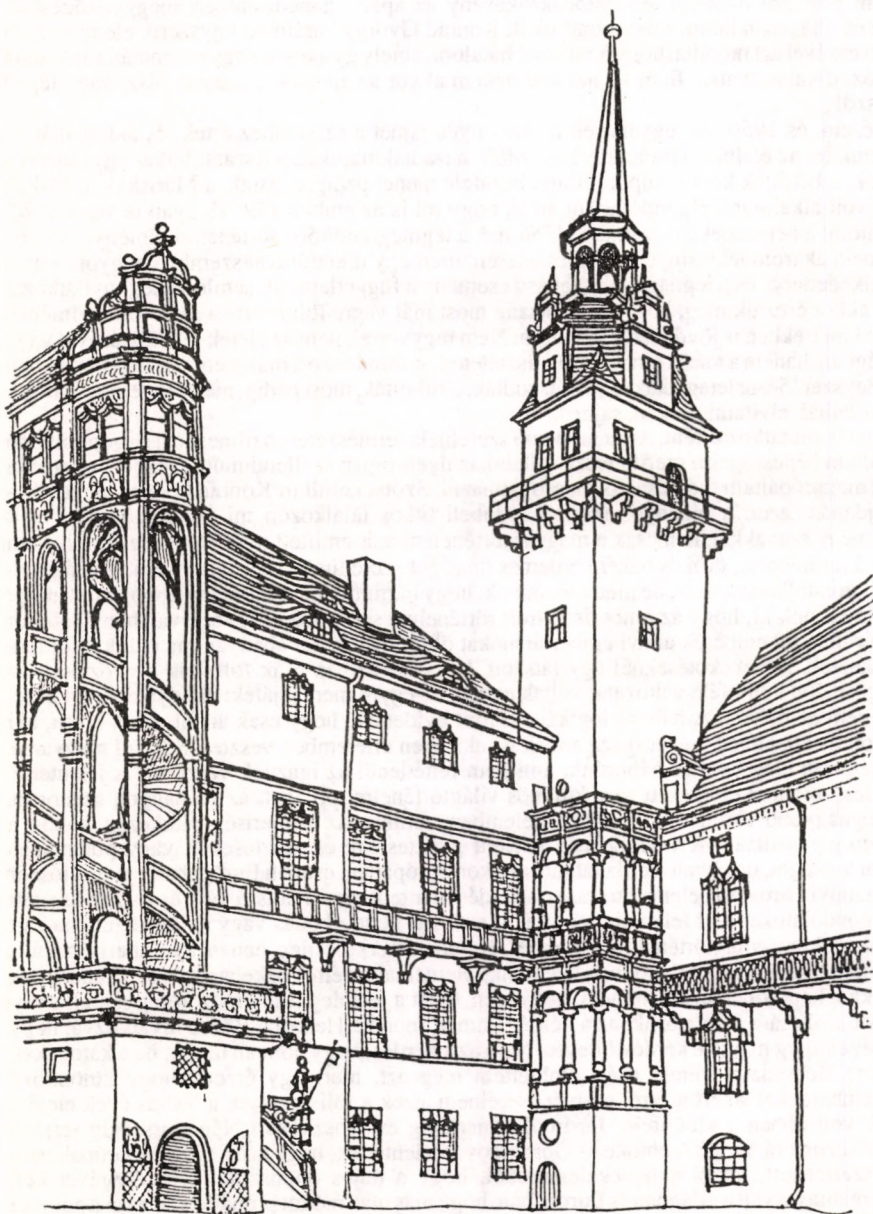
Diósi Ágnes

A hadsereg az élet „iskolája”

Drága barátaim, köszönöm a megtisztelő alkalmat, hogy a mozgalom célkitűzéseivel való messze, sőt még annál is messzebbmenő egyetértésemet és hozzá való csatlakozásomat kifejezhetem! Mélyen egyetérték a találkozó címűl választott idézettel is, mert nem kevesebbről folyik most itt a szó, mint hogy rabok legyünk vagy szabadok. A magam részéről ehhez még egy József Attila-idézet is hozzáfűznék: „Én mondom, még nem nagy az ember, de képzeli, hát szertelen; kísérje két szülője szemmel: a szellem és a szerelem”.

Azt gondolom ugyanis, hogy az a monumentális esztelenség, ami a hadsereg: az ember kiskorúságának a produktuma. Amikor a hadsereg gondolkodik, mindig egy kép jelenik meg előttem Milos Forman világhírű filmjéből, a Hair-ből. Látom a bevetésre felsorakozott sereget, ahogy eltűnnek benne az emberi arcok, s a fiatal életekből összegyűrt masszát tölcserként nyeli el a háborús gépezet, hogy elküldje a pusztításba, a pusztulásba. Mint tudjuk, a film szolgálatmegtagadókról szól, olyan fiatalokról, akik elégetik a behívójukat, és kivonulnak a felnőttek hadsereget toborzó, háborút szervező, konszolidált társadalmából. Úgy hiszem, az emberi történelem hadseregekkel taposott széles országútjai mentén mindig ott húzódtott egy keskeny ösvény: az erőszakkal, az esztelenséggel szembeszegülők, a szellem és szerelem embereinek küzdelmes, véráldozatoktól sem mentes történelme. Ha azon gondolkodom, mi élteti még mindig ezt a szörnyszülöttet, a hadsereget, sok mindenre gondolok; arra a legkevésbé, hogy netán szükség van rá. Ez lehet egyeseknek hatalom, másoknak üzlet, de akiknek a bőrére megy, azoknak teljes testi és szellemi mivoltuk teljes kiszolgáltatottságát jelenti, rajtuk kívülálló, általuk ellenőrizhetetlen, megbízhatatlan célok érdekében. Elszomorító, hogy napjainkban újra hőskökké akarják avatni a Don-kanyarban elpusztult szerencsétlen magyar katonákat. Mert ezzel a bűnös felelősséget emelik piedesztálra, ami őket a pusztulásba küldte. Engem az olyan ünnepségek is elszomorít, amikor a belügyminiszter kitünteti a sokgyerekes anyákat, akik már több fiút is adtak a határőrségnek, s ezek az asszonyok úgy érezhetik, hogy ők most megdicsőültek. Hogy valójában mi a hadsereg,

azt legjobban azok a szülők tudják, akiknek a gyermeke ott esett gyilkosság áldozatául, és hosszú évek küzdelme árán sem lehetett felelősségre vonni a halálukért felelősöket, mert e szervezet nem köteles elszámolni a rábízott életekkel. A hadsereg megreformálhatatlan. Fejlett technika és pszichológus, lelkész sem segít rajta, mert alapjaiban ostoba és erkölcsstelen. A félelem gyümölcse, hogy még mindig létezik. Diktatórikus társadalmakban (és ez idáig melyik nem volt az?) a hadsereg a civil élet iskolája is egyben. Itt képezik ki az állampolgárokat arra, hogy a mindenkori felsőbb utasításoktól függ, mit csináljanak, hogyan éljenek, miről mit gondoljanak. Itt tanulják meg, hogy a feljebbvalótól kapott rúgásokat az alattvalókon torolják meg. Itt szokják meg a sunyiságot, az értelmetlenség diadalát, a szellem szabadságának sáros lábball sárba tiporhatóságát. Itt győződnek meg arról, hogy a sorba szépen beállva, bármilyen gaztett büntetlenül elkövethető, míg a sorból kilógókat változatos módokon felkoncolják. S ha mindezt elfogadják mint megfellebbezhetetlen tény, és hozzá még az aktuális maszlagokat is beveszik, cserébe megszabadulnak a gondolkodás és a felelősség terhétől. A hadsereg megfosztja az embert mindazon értékektől, amelyek a valódi kérdések valódi megoldásához vezethetnének. Azt, hogy szélese-e az ösvény, amit a kiskorú emberiség szülői taposnak a történelem kezdete óta, nem tudom. Csak abban vagyok biztos, hogy a mi dolgunk sem lehet más, mint ennek az ösvénynek a taposása. Hinnünk kell abban, hogy egyszer a szelídek fogják birtokolni a földet, akik természetesen nem azonosak az önmagukat megtagadókkal, az erőszaknak engedőkkel, törvénytelen törvényeknek is vakon engedelmeskedőkkel. Köszönöm.

Kósa Ferenc

A háborús logikától az élet logikájáig

Mivel egy ilyen hozzászóláson illik valamelyest bemutatkozni, nagyon röviden annyit szeretnék mondani, hogy Jancsó Miklós és Darvas Iván kollégáimhoz hasonlóan nekem is vannak élményeim a háborúval, az emberölés mesterségével kapcsolatosan. Én ahhoz a nemzedékhez tartozom, amely véletlenül éppen a háború legborzalmasabb évében tanulta a betűvetést, és alkalmasint egy szabolcsi tanyán éltünk, és az iskola a városban volt, és jártunk mindennap 6 kilométert be a városba, az iskolába kis hátitáskával, remegő térdekkal 1944 őszén. Tudni kell, hogy az a térség hétszer cserélt gazdát, mert a front harmonikázott, ezért amikor reggel kinéztünk az ablakon, nem tudtuk, hogy német katonákat vagy orosz katonákat látunk-e majd, és gyakorlatilag keresztülmentünk a fronton; ha mondjuk onnét indultunk, ahol német megszállás volt, az iskola környékén már orosz tankok voltak. S az országúton, ahol mentünk, összeverődtek a gyerekek, időnként tanúi lehettünk annak, hogy ezek a tankszörnyetegek megütözköznek, ropognak a géppisztolyok és így tovább... Ilyenkor mi lebújtunk az árokparton az akácokba, és vártunk, hogy csönd legyen, és mehessünk tanulni azt, hogy A, B és C. És ugyanígy, hazafelé jövet az iskolaablakon kinéztünk, hogy na, kik vannak, hogy lesz, mint lesz. Egyszóval, a betűvetés megismerésével együtt magát a háborút is megismerhettük, mégpedig érintéssel közvetlen közelből. És visszaemlékszem ebben a pillanatban is, de máskor is gyakran, hogy volt egy bolgár kertész, és annak volt egy nagy disznóólja egy patak partján, nem messze az országúttól, a disznóól mögött pedig egy nagy trágyadomb. Alkalmasint egy légitámadás elől oda menekültünk, és ez a trágyadomb döbbenetesen nézett ki: tele volt halott katonákkal; németekkel, oroszokkal, magyarokkal, románokkal, bolgárokkal, tudomísén... ferde szemű tatár katonákkal, akik meghaltak az országúton, és úgy gondolták, hogy itt szokás elrohadni. Bocsánatot kérek, de képzeljenek el egy 6 éves gyermeket, aki mindezt nézi, és nem érti, hogy miért ölik ezek egymást, hogy van ez az ország, és milyen ez az élet, és miért van ez így? Apám katonaszökevény volt, otthon bujkált a faluban, a felkoncolás veszélyével. A dífa alatt ástunk egy nagy gödört, és ott élt apám hónapokon át; a verem tetejére egy vasajtót tettünk, azon pedig egy kutyaól volt, és a kutyaót láncsal kikötöttük, hogy ha jönnek a tábori csendőrök és keresik az apámat, akkor ne merjenek odamenni a kutyaóhoz. Mint egy vakondok, úgy élt az apám, és a család tudta, ha eláruljuk egy szóval vagy egy mozdulattal, hogy apám itthon van, akkor az apánk halálát okozzuk. Nem vallási és nem politikai okokból lett katonaszökevény az apám, hanem emberi meggyőződésből. Egyszer ember volt, de ugyanolyan tisztán és világosan látott, mint mondjuk itt Konrád György barátunk; egyszerű, elemi emberi jognak tétélezte az élet végigélését. És a józan eszével azt mondta, hogy nem lehet hatalom, amely gyilkossá vagy potenciális áldozattá degradálhat bennünket, és hogyha csak a között választhatsz, fiam — mondta nekem akkor az apám —, hogy te ölsz, vagy téged ölnek, akkor habozás nélkül az utóbbit válaszd!

Egyszóval így indult el az én eszmélkedésem, és 1956-ban ugyanezek az élmények ismét a szívemhez értek, és akkor már az agyamhoz is. Azzal foglalkoztam, hogy hoztuk fel az élelmet Tiszántúlról, és vittük haza halottainkat, a tisztántúliakat ugyanazon a teherautón; felfelé jövet a kenyerek, a sonkák, a befőttek között kuporogtunk, hazafelé menet pedig a Pisták, a Mariskák, a Jóskák és az Erzsikék holtteste mellett kuporogva volt alkalmunk elgondolkodni arról, hogy mi is az emberi élet. Hogyan is van ez? Mi végre is vagyunk? És számomra, de mondhatom: a nemzedékem számára is '56-nak a legmegrendítőbb történelmi élménye nem az ismert politikai harcok, győzelmek, bár ezt nem akarom lelkisínyelni természetesen, mert egy diktatúrával szemben nagyon fontos volt a demokrácia kiteljesedése, de a legemelkedettebb, és a legnagyobb szabású esemény a függetlenségi, semlegességi nyilatkozat volt, mert amikor Nagy Imre azt felolvasta, akkor éreztük meg, hogy ez az ország most már végre fölismerte a saját történelmének nyílt parancsát, és elindult egy világtörténelmi mértékben is jövőre érdemes úton. Nem fegyverrel, nem az életek feláldozásával vagy kioltásával akart megmaradást ebben az országban, hanem a másik ember iránti tisztelettel. A mindenkori másik ember, más országbéli és hazabéli és így tovább. Számomra ez '56. Egyszer '56-ot letagadták, agyonhazudták, eltitkolták, most pedig, másféle demagógiával, éppen '56-nak ezt a történelmi vívmányát próbálják elvitatni. Sokan, sajnos.

Mi, filmek ezt mondjuk, hogy snitt. Ennyit bemutatkozásként. Amit mondan szeretnék: természetesen filmsként és gondolkodó emberként, amikor már tudatosan megpróbáltam képességeim szerint részt vállalni az ilyen-olyan szellemi műhelyekben, ellenzéki műhelyekben, akkor ezeket a felismeréseket megpróbáltam tudatosan is megfogalmazni. Szóba került itt Konrád György gondolkodása e tekintetben, tanúsíthatom, hogy hajdanán, azon a bizonyos monori erdőbeli titkos találkózón mi voltunk ketten, akik kristálytisztán, világosan, egyszerű, de kökemény szavakkal, nemcsak a magyar történelem már említett nyílt parancsaként, hanem a világtörténelem reális olvasataként is egy háborúmentes, örökös békére érdemes országot szeretnénk volna létrehozni. Túlságosan kevés az idő ahhoz, hogy fölidézzük az akkori gondolkodásunkat, de nincs semmi ok, hogy bármit is visszavonjunk abból, amit akkor gondoltunk; csak megemlítem, hogy abból indultunk ki, hogy az emberiség írott történelme során tizenháromezer évvel hátrahagyott háborút jegyezték föl. E tizenháromezer évvel hátrahagyott háborúban mi emberek annyi embertársunkat öltük meg, mint ahányan ma élünk a földön. A győztesek ünnepeltek, a vesztesek temetkeztek. A békekötéseknél úgy látszott, hogy kezdetben csak fölfalták a győztesek az elesetteket, később hadifogságba vitték, még később különféle változatai voltak ennek, de egyre ment a játék: aki győzött, azt hitte, hogy őneki van igaza. Holott ez egyáltalán nem evidencia. A háború logikája szerint evidencia, hogy csak annak lehet igaza, aki győz, az emberi logika ezzel merőleg fordított és ellentétes. Lehet igaza annak is, aki ilyen értelemben vesztes. Sőt, mi magyarok leginkább tapasztalhatjuk és tanúsíthatjuk ezt, van elég vesztes háborúnk, ami nem feltétlenül az igazunk vesztesését is jelentette. Egyszóval így ment önfeledten ez az öldöklés, míg nem elérkezett az a különös világtörténelmi pillanat, az én nagyon sajátos és markáns értelmezésem szerint az eddigi legnagyobb fordulat a világtörténelemben, amikor az emberiség elérkezett ahhoz a lehetőséghez, hogy önmagát teljes egészében elpusztítsa. Mert addig még lehetett győztesekre és vesztesekre, vagy potenciális győztesekre és potenciális vesztesekre osztani a világot, de abban a pillanatban, amikor Európában, csupán Európában egymilliószor annyi atomfegyver lett felhalmozva, mint amennyi Hirosimát elpusztította, ez a kérdés már teljesen irreálisá vált, és tisztán lehetett sejteni, hogy ettől kezdve új kérdéseket, új gondolatokat kell feltenni, nemcsak a nemzeti gondolkodás vagy az országunkba zárt gondolkodás tekintetében, hanem egyetemes léptékben, világtörténelmi szinten is. És nemcsak erkölcsileg, hanem az emberiség reális megmaradása szempontjából is. Egyszóval, emlékszem, a monori erdőben Ute Ranke Heinemann német békeharcost, a hajdani elnök leányát idéztem, aki a fölhalmozott fegyverekkel kapcsolatban azt mondta, hogy igen, tehát a jelenleg fölhalmozott fegyverek ennyi és ennyi, azt hiszem, 15 milliárdnyi emberélet kioltására alkalmasak, az a kérdés immár, mondta Heinrich Böllre hivatkozva, hogy honnét vegyünk ennyi embert? Ez a világtörténelmileg másféle kérdés föltevés. Nem az a kérdés, hogy honnan hívjuk be a katonákat, hanem hogy honnan vegyünk annyi embert? Bocsánatot kérek, azért említettem meg ezt, mert úgy érzem, hogy különböző országokban jártam-keltem, és gondolkodó emberekkel sikerült erről eszmét cserélnem, ezek a fölismerések a '80-as évek elejére már megérlelődtek. És nagyon nagy részük volt abban a különféle, Japántól Amerikáig és Moszkvától Németországig terjedő értelmiségi köröknek, hogy Izlandon, az emlékeznek rá, az USA elnöke és Gorbacsov kijelentették, hogy a III. világháborúnak nem lehet győztese. Ez abból a fölismerésből származott, abból a léptékelemzésből, hogy a teljes önpusztítás lehetőségével kell szembenéznie az emberiségnek. Ettől kezdve realitássá vált a világban és Európában, hogy más utat-módot próbáljon keresni a politika vagy a kormányzat vagy a honvédelem vagy egy társadalom vagy egy ország vagy bármely országok közössége a megmaradáshoz, mint a háborús utat. Tehát, hogy a történelemből öröklött háborús logikát, hogy ölsz, vagy téged ölnek, egy emberi logika váltsa föl

a történelem menetében, és ez nemcsak szűk baráti körben, a Bibliára és az emberi erkölcsökre hivatkozva történjék meg, hanem válják valamiképpen társadalmilag is cselekvő erővé. Darvas Iván azt mondta, hogy igen, a borsót addig kell a falra hányni...; igen, én is emlékszem az Iván hozzászólására. A sors különös fintora folytán többek között én is azért kerültem a parlamentbe, hogy hátha ezzel a szelíd, de mondjuk „csupa szelídség, de semmi irtalom” gondolkodásmóddal valahogyan befolyásolni tudom a magyar átalakulás békés jellegét — és főként az emberi jellegét. Hasonló élményeim vannak, mint Darvas Ivánnak; a fal még szilárdan áll, hogy ha ehhez hasonló gondolatokat pendít meg ott akármelyikünk, akkor egy darabig hallgatják, és utána dübörögni kezd a parlament, hogy mit akar ez? Hát nem is politikai nyelven beszél! Hát azt mondja, hogy az emberi élet fontosabb, mint a hatalom, meg ilyeneket. A folyosón más a helyzet. A folyosón lehetséges, hogy ez a gondolkodás már több embert vonz, mint a legnagyobb párt tagsága. Ezt becsülettel tanúsíthatom. Ezalatt a három év alatt sok tucat képviselőtársammal beszélünk ezekről a kérdésekről, és azt láttam, hogy a folyosón csillogó szemmel és jó lélekkel egyetértenek, és utána bemennek, és nyomkodják természetesen a hadikiadásokat, a költségvetést stb., mert már értik, de még nem cselekszik. Itt tartunk. Ezt az átfordulást kellene megsegítenünk mindannyiunknak, akik ebben hiszünk, hogy valamilyen társadalmi mozgás Magyarországot kiemelje ebből a környékünkön lévő, iszonyatos, vérrel, tűzzel-vassal fenyegető örületből, ebből a háborús logikából, és áttemelje az élet logikájába. Ez lenne tulajdonképpen a rendszerváltás.

Búcsúzól, hirtelen eszembe villant egyetlen rövid epizód, de metafora értékű, ezért elmondom: egy Grigorij Csuhráj nevű orosz rendező barátom mesélte, hogy részt vett a sztálingrádi csatában. Csupa rom volt már a város, amikor megrohamoztak egy ötemeletes házat, amelyet németek védtek; az oroszok körbevették, megrohamozták és benyomultak a földszintre. A németek fölnyomultak az első emeletre, az oroszok a földszinten voltak. Utána jött egy német támadás, megrohamozták, elfoglalták a földszintet, és egyfeljellel följebb ment mindenki. Utána megint oroszok jöttek, majd megint németek, és előállt egy szendvics: egy romos épületben németek, oroszok, németek, oroszok, németek, és kinn oroszok. Na most, az emeletek között közlekedni nem lehetett, így álltak géppisztollyal, és védtek a saját emeletüket minden irányból. De se ennivaló, se víz, se semmi nem volt. És azt mondta Grigorij Csuhráj, hogy Feri, figyelj, egyszer az ötödik emeleten a német katonák levették a derékszíjait, összefűzték, és egy kulacsot, mint egy kötélben leengedtek az öt emelet mélységbe. És így ereszkedett a kulacs. Hogy mit akarnak ezek? Hát vizet kértek. A politikai tiszt azt mondja, hogy azonnal lőjük le a kulacsot! És a Csuhráj azt mondta, hogy nem kell lelőni, ide hallgass, mi a negyedik emeleten vagyunk, hát mi is szomjan döglünk, dehogyan lőjük le; próbáljuk meg mi is összekötni a nadrágszíjainkat, és eresszünk le kulacsot, hát ott is emberek vannak stb. stb... Annak az érzékeltetésére mondom ezt, hogy létezik a háborús logikában egy egyszerű emberi logika, ennek az egyszerű kulacsnak a leengedése, fölhúzása, annak a bevallása, hogy minden látszat ellenére mégiscsak emberek vagyunk. Köszönöm.

Decemberi közhelyünk

„Együtt kell üvöltölni a farkasokkal”

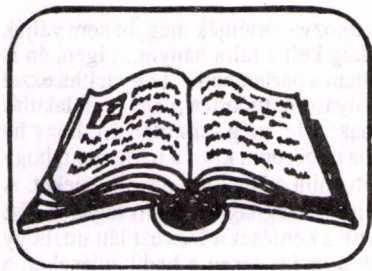
Ez egyike azoknak a közhelyeknek, amelyek a legközvetlenebbül és legtöményebben fejezik ki azt a gondolkodásmódot, amely a közhelyekben általában megnyilvánul: az ideológiagyártást, az önzést, a képmutatást.

Ideológia-gyártás. Ideológia az érvényesülni-akaráshoz, a „felszínen-maradni”-akaráshoz; majdnem mindegy, hogy anyagi, pozíció- vagy hatalomgyakorlás-szempontról, hisz e három többé-kevésbé összefonódik (talán csak a kisemberek szempontjából nem mindegy, mert ők igazából *csak* anyagi jólétet kívánnak). Az ember tudja, hogy az érvényesülés érdekében tulajdonképpen nem lenne szabad együtt üvöltölni a farkasokkal, hogy voltaképpen „tisztá eszközökkel” kellene érvényesülni (ha lehetne így), de azt is tudja, hogy érvényesülni csak a farkasok engedélyével, a farkasok támogatásával és farkasok módján lehet, ezért — mivel/ha érvényesülni mindenképp akar — ezt mondja: Együtt kell üvöltölni a farkasokkal (ha az ember nem akarja, hogy őt is széttépjék). Jó, rendben van, véres akcióikban nem veszek részt, de együtt kell üvöltölni velük, ugyanazt a nótát kell fújni, amit ők.

Másfelől nézve ez önzés. Az együtt-üvöltés csak eszköz az önzés szolgálatában. Mert az érvényesülni-akarás, a felszínen-maradni-akarás mi más, ha nem önzés? Leszámítva természetesen azokat az eseteket, amikor a felszínen-maradás azonos az életben-maradással; de hát ezt a közhelyet nem is azok szokták használni, akik a nyomor e végső helyzetében vannak; hanem azok, akik meg akarnak tollasodni (vagy legalábbis nem akarják elveszíteni viszonylagos jólétüket). Ez a legfőbb érték számukra (a saját jólétük), s mindent (és mindenkit) ennek rendelnek alá, együtt üvöltönek akár a farkasokkal is, csak szándékuk valóra váljék.

Képmutatásuk kettős. Egyrészt önmaguk előtti, másrészt a külvilág előtti képmutatás. Bár tudják, hogy rosszat tesznek, igyekeznek jó színben feltűnni. Önmaguk előtt, amikor megmagyarázzák saját maguknak, hogy ők természetesen nem farkasok, csupán együtt üvöltönek velük, ami ugyebár csak színjáték, felöltött szerep, tehát legbelül „egészen mások” — s még azzal az elégtétellel is hízelegnek maguknak, hogy „bolondot csinálnak” a farkasokból. A külvilág előtt, amikor — épp ennek a közhelynek a segítségével — azt akarják elhitetni, hogy ők nemcsak hogy nem farkasok, de nem is akarnak azok lenni, sőt tulajdonképpen még együtt üvöltölni sem akarnak, de hát, sajnos, „muszáj”, ha az ember meg akar élni. Ami persze újabb képmutatás, hiszen (gyakorlatilag) nem a megélhetésről van szó, hanem a jól-megélhetésről, sőt: a megélhetőbb-megélhetésről.

BIBLIA

A decemberi elmélkedéseket Merza József, a januáriakat Kovács Tádé készítette.

December 5. — Advent 2. vasárnapja — Mk 1,1–8 —

Módszertani tanács

Némely művészettörténész színben és megoldásban impresszionista elemeket vél felfedezni az öreg Tiziano képein. Michelangelo utolsó szobrai nem illenek be a renaissance harmonikus formavilágába. Liszt késői akkordjaiban egy új stílus vibrál. A fejlődés természetes megnyilvánulásai ezek. Elérni és beteljesíteni egy lépcsőfokot s tovább keresni az új felé. Művészetben, tudományban, társadalmi életben korszakok követik egymást, amelyek előfutárai később jól megítélhető módon jelennek meg az idő folyamán. Van olyan, akinek az a feladata, hogy összefoglaljon és rámutasson a megőrzendő, továbbbívidő elemekre, van olyan is, aki szakít a hagyománnyal, az addig általánosan elfogadott stílussal és új útra lép. Bolyai megtagadta az ötödik posztulátum mindenki által hitt érvényességét, és új világot teremtett. Hírnöke s egyben megvalósítója volt egy új tudományos gondolkodásnak.

János, az alámerítő, korszakhatáron él. Előtte próféták, nagy formátumú férfiak egész sora,

akik értően és bátran tolmácsolták a mózesi törvényt, magyaráztak, figyelmeztettek és sírtak, nem kímélték életüket Istenért. A szövetséghez való hűség megtartása azonban nem csupán az addigi törvény teljességben való látását alakította ki, hanem olyan kérdéseket is felvetett, amelyekre még nem volt felelet. Az igaz ember, a választott nép ismét és ismét szenvedésbe torkoláló életére nem volt magyarázat. Alámerítő János sem fog magyarázatot hozni, jóllehet a prófétai sor utolsó, Jézus szerint legkiemelkedőbb alakja. Nem tud megoldást adni, mert ehhez nincs forradalmian új mondanivalója. A kemény, aszketikus élet előfeltétele annak, hogy valaki nagy művet hozzon létre. Megalopozza azt is, hogy János ne féljen erkölcsi kritikát gyakorolni az erőssel szemben, s el tudja viselni az ezért járó börtönt és halált. De nem termi meg a hatalom lényegével való szembefordulást, amely nem javítani, hanem eltörölni akarja a katonákban, vámosokban kifejeződő erőszak-uralmi rendszert.

December 12. — Advent 3. vasárnapja — Jn 1,6–8.19–20 — A próféta hitele

Tanúságot tenni a világosságról, amikor nem mi vagyunk a világosság! Szívesen mondanám, hogy embertelen feladat, ha nem állna ott a szövegben világosan, hogy egy János nevű ember kapott isteni küldetést. Hogyan bizonykodják valaki valamiről, ha nincs meg benne az a valami? Mutasson rá elegánsan, vagy esküdjözzék megállás nélkül? Ki hisz neki? Mit lehet a mérleg serpenyőjébe dobni, ha a másik oldalon hitet kérek? Elképzelhető, hogy hallgatósága ismerte születésének különös körülményeit, hatott rájuk János szerzetesi szigorúsága. Igen, a kemény, fegyelmezett, odaadott élet már ellentétel, azt méltányolni kell, különösen akkor, ha nincs benne hazugság. A hamis jellem lop, jobban mondva: lopna magának a világosságból, a tanítás hatalmából, hogy nagyobb legyen általa, hogy hatalma legyen mások felett. János önzetlensége, reális önértékelése ragadhatta meg hallgatóit. Szerénysége és becsületessége, amellyel megjelölte képessége és birtoklása határait, az a vallomás, amellyel elismerte, ő, a próféták között a legnagyobb, hogy nem messiás. Odaadottsága, amellyel mégis vállalta azt a feladatot, hogy rámutasson Isten Bárányára.

János a lelkiismereti szabadság hírhözója. Új korszakot jelentett be, amelynek jelentősége akkor még kevésbé volt látható és érthető. Azt már tudták az emberek, hogy ő csak vízbe tudja meríteni azokat, akik megváltozott tudatuk hatására felismerték addigi életük helytelen cselekedeteit. Azt már tudták, hogy az embernek istennektetsző módon kell megváltoztatnia gondolkodását. Az viszont nem látszott, hogy milyen gondolati átalakulást fog majd sugallni

az embernek a szent Lélekben való alámerülés, az új, Jézus Felke által meghatározott lelkiismeret. A Világosság, amely új fényt gyújt. Az a tény, hogy kiment egész Júdea és Jeruzsálem a folyóhoz és megvallotta bűneit, azt mutatja, hogy az emberek hajlamosak felfogásuk revidálására, akarnak lelkiismeretesen élni, még ha a János által alámerítettek tudatát nem Jézus, hanem a régi törvény határozta is meg. Az emberek hittek Jánosnak, mert lelkiismeretes próféta volt, akiben nem volt semmi hamisság.

Hiszek abban, hogy a próféta sor korának nincs vége. Hiszek abban, hogy amíg van idő, addig lesz próféta is, hírnök is, aki tolmácsol és jelzi új korok eljövételét. Nem hiszem, hogy Istennek szüksége lenne égi angyalokra, akik más világból libbennek be a három dimenzióba. Van „Mózesünk és prófétánk”, mint volt János, az ember. Isten Báránya teljesen elegen-

December 19. — Advent 4. vasárnapja — Lk 1,26–38 —

Ki volt Mária?

Ezen a vasárnapon az égi hírnökről olvashatunk. Gábiel jelenti be Zakariásnak János, Máriának pedig Jézus születését. A Zakariással foglalkozó történet hosszabb és részletesebb, Máriáé egyszerűbb. Természetesen mindketten megdöbbennek, amikor a küldöttet meglátják, mindketten ellenérvet találnak az angyal bejelentésével szemben. Zakariás nehezebben hitte el a mondottakat, ezért büncetéből egy időre megnémult. Máriának — úgy tűnik — könnyebben ment a dolog. Az evangélium üzenete e helyeken nem a hírnököt állítja előtérbe, Gábiel alakja szinte teljesen jellegetlen. Az öreg házaspár és a fiatal szűz képe kerül a

János nem tanító, hanem — Izajás szavával élve — angyal, azaz hírnök. Ismeri a múltat, az addig érvényes tanítást, de éppen ezért tudja, hogy van több, lesz több, és ez a több tanítás el fog hangzani. János nem ismeri az új gondolatokat, de módszertani segítséget ad hallgatóinak. Ennek lényege: merüljenek alá Istenben azáltal, hogy megváltoztatják addigi gondolkodásmódjukat. Azt a mentalitást, amely bűneik okozója volt. Már az is előrehaladás, ha az addigi törvény szellemében teszik azt, hiszen a módszer jelentősége az, hogy az ember a gondolkodás megváltoztatása, a metanoia fejében nyeri el a bűnei bocsánatát. Az Istenbe való bemerülésben kell megszületnie az új gondolkodásnak. János úgy érzi, hogy neki nincs más jele e folyamatra, csak az, hogy az erre hajlandó embert víz alá meríti. A gyökeres változás csak a szent Lélekbe való bemerüléssel jöhet létre, amire Jézus fog majd rámutatni. Ő adja, elküldi és kiárasztja a Lelket a világban, hogy a jóakarató emberek felismerhessék és követhessék az igazságot. Ha az az ismeret, amit a szent Lélekbe való bemerüléssel kapunk, párosul gondolkodásmódunk megváltozásával, cselekedeteink értékének újfajta megítélésével, elnyerjük bűneink bocsánatát. Belemérülni a szent Lélekbe, átvenni a szent Lélek ismereteit, szent lelkiismeretesnek lenni, e lelkiismeret alapján gondolkodni és megítélni cselekedeteinket: ez az igaz élet alapja. Emberek lévén, ettől még elkövethetünk hibákat, de a hibákat nem fogjuk érénynek hazudni, s ez már elég.

János módszertani tanácsa tehát ez: Légy mindig lelkiismeretes és aszerint ítéld meg cselekedeteidet! Ez a nyitottság és az igazság útja.

dőnek tartotta, ha jöttét egy lelkiismeretes és nem önmagát kereső, előtérbe toló, megmagasító, hanem — nevezük röviden — szerény ember jelenti be. A mai kor prófétajelöltjeinek, azoknak, akik elvileg vállalják, hogy küldje őket Isten, jó lesz számuket a Jordán partjára vetniök. Különösen akkor jó, ha születésükről semmi érdekeset nem tud mondani a kegyes hagyomány, további életük is inkább csak erőlködés az életszentség felé, s nem tudnak olyan strammul kiállni a hirdetésre, mint az Alámerítő. Bátorításul csak más prófétasorok szolgálhatnak nekik, akiknek nem is hittek annyira, mint Jánosnak. A siker tehát nem ismérv. Csak a lelkiismeretesség lehet a tanúságtétel alapja, továbbá az, hogy nem toljuk magunkat Krisztus elé. Övé a Lélek és a tanítás. A miénk a becsületesség. Gondolkodásban, ítéletben, cselekvésben, vagyis tanúságtételben.

középpontba, ahogyan egy transzcendens bejelentésre reagálnak.

Kár, hogy olyan rövid az angyali üdvözlés leírása. Az író számára talán Mária sem volt olyan fontos — férfivilágban élünk! —, inkább a Fiú születésének körülményeit akarta tisztázni. Túl egyszerű ez a jelenet, nincs árnyalva. Mária a köszönés szavaitól döbben meg, nem attól, hogy szűz létre gyereke lesz. A gyerek nem attól a férfitől fog születni, akinek eljegyezték. A menyasszony attól szeretne gyereket, aki a vőlegénye. Akkora hatású volt Gábiel megjelenése, hogy Mária egyetlen, bizonytalanságot kifejező mondat után „benne volt”

az isteni tervben? Fiatal, nem-pap, nő volt, hogy nem ébredt benne akkora kételkedés, amiért esetleg neki is járt volna büntetésül néhány hónapnyi némaság? Ki volt Mária?

Lukácsnak kellett volna felkutatnia valamit Mária előéletéről. Ha abban a korban semmit sem tudtak Mária fogantatásáról, legalább azt mondta volna, hogy ő is a Lélekben élt. Az utókor Mária-életrajzaiban Mária már gyermekkorától készült nagy feladatára. Vajon akkor is így volt ez, amikor odaadta kezét a nagy karriert nem ígérő Józsefnek? Remélni lehetett, hogy József egyszer király lesz Izraelben? Nem hinném. Akkor pedig elég nagy áttállásra lehetett szükség Mária gondolkodásában a jövőt illetően. Lukácsnak volt érzéke a jellemábrázoláshoz. A tékozló fiúról szóló példabeszéd, a hűtlen sáfár észbekapásának története jól bizo-

nyítja ezt. Persze lehet, hogy Mária túl hallgató volt, túl sokat őrzött meg szívében ahhoz, hogy fény derüljön a vállalásával összefüggő lelki harcokra.

Vannak dolgok, amelyek azáltal segítenek, hogy ténylegesen megtudunk belőlük valamit. Tanácsot adnak, példát mutatnak, megerősítenek. Más események éppen a szűkszavúságukkal hívják fel magukra a figyelmet. Az ember keresi a megfajtást, magának kell feldolgoznia a tényt. Mit tene az adott helyzetben? A tájékozott szentfrásolvásó mondhatja azt, hogy a születés- és gyermekégtörténetek az író utánérzései, a kevés adat irodalmi feldolgozásai. De ebből éppen az következne, hogy az elbeszélés gazdagabbá lesz a meggyőzés érdekében. S egyébként is szövegkritika ide

vagy oda, a hívő ember számára mindig megmarad a kérdés: mit tegyen, ha élete addigi folyását egy magát Istentől küldöttnek mondó hírnök új pályára akarja terelni? Máriaának nem voltak alternatívái, világ- és vallásképe egyértelmű utat jelölt ki neki. Nekünk már többszáz vallás és felekezet hírnöke mondja a vallási tényt és hív fel a beleegyezésre. Olyan könnyen mondjuk ki azt, hogy „legyen”? A konvertiták beszámolnak hirtelen fordulatokról, magam is átéltem megragadó pillanatokot. Ámde előtte volt egy út, egy élet, amit ismerünk. Akár egyes volt Mária életének folytatása a Gábiellel való találkozás után, akár újra kellett gondolnia teljes egyéni életét, ő nyilván elvégezte ezt magában. Döntéséhez hű maradt. Én minden utólagos elképzeléssel szemben magányos hősnek érzem Máriát. Becsülöm érte.

December 25. — Karácsony — Jn 1,1–18 — Korok és hitek

A vallástörténészek rámutatnak arra, hogy a keresztények a téli napforduló antik ünnepének idejére tették az Úr születése napjának ünnepét, s ezzel minden jószándék és jelkép mellett és ellenére arra törekedtek, hogy keresztény ünnepellel ellensúlyozzák vagy helyettesítsék a régi pogány ünnepet. Így van: minden jószándék ellenére bennünk munkál a múlt eltörlésére irányuló szándék. Akkor is, ma is. A kommunizmus templomokat rombolt, hogy saját jelképeit állítsa helyébe. Mi leromboljuk vagy süllyesztőbe tesszük e jelképeket, s új templomot vagy szobrot teszünk helyükbe. Az egymásra következő korok akkor érzik magukat szellemi vagy elméleti biztonságban, ha eltávolítják a korábbi eszmék kifejező jeleit. A pogány jósdák bezárhatók, az áldozati szentélyek megszüntethetők. Konstantin a római sasok helyett a keresztet verette a katonák öveire, felszerelésére, zászlóira. Vége az olümposzi istenek korának, vége a rómaiak vallásának, itt az új isten, akinek jelképeivel, szobraival, templomaival megtölthetők a terek. Folytatódhat a történelem önmagába visszatérő körforgása — egyiptomi, görög, római főpapok és fővezérek és királyok után keresztény főpapokkal és hadvezérekkel és királyokkal, mert eljött ugyan a fény és a világosság, de még övéi sem értették meg a világosság üzenetét, igéjét.

Ha nem értették meg a mennybeszálló Urat az őt körülvevő legközelebbi tanítványai, miért kellett volna tökéletesen érteniük azoknak az embereknek, akik valami jó reményében csatlakoztak a korábbi „kemény maghoz” a biztonság korában? Ha Gandhi a század elején elmondhatta, hogy a kereszténység nem valósította meg alapítójának tanítását, s ha ma kritikásaink számon kérik rajtunk, hogy az evangéliummal a kezünkben hogyan tudtuk vérfürdővé és személtárává tenni a Földet, akkor jó elgondolkoznunk azon, hogy hozotte a kereszténység boldogságot, megváltást erre a világra, vagy napi boldogságaink és civilizációs fejlődésünk nagyon jól meglelt volna valamilyen más istenség esetleg más aranyos ruhába öltözött papjaival is. Szállhat a tömjénfüst Ízisz, Zeusz, Jupiter vagy akár milyen isten felé, ha az ember újra és újra változatlan szenvedéllyel öli társát, tör a hatalomra, s eközben az egyiptomi, görög és római rabszolgák és egyéb pogányok és eretnekek élete egy fabatkát sem ér, a társadalom alján élő szegények kismizmve és reménytelenül termelik újra, az új rombolásra a társadalmi értékeket, akkor most, Karácsonykor, csendben el kell gondolkodnunk hitünk és saját életünk értelmén. Ha Karácsony több számunkra, mint egy régi jelkép

helyettesítése egy nekünk tetszővel, ha a Karácsony nem a győztes indulatát jelképezi, aki most saját gondolatvilágát, esetleg esztétikusabb, de semmivel sem megváltozott ceremóniáit helyezi egy régi fölé, akkor nagyon át kell gondolni, miről szólt a Fény igéje.

Korunk érzékeny az információra, értékeli, kincsnek tartja az információt. Tudományt fejlesztett ki róla. Információk futnak kábeleken, az éterben és a világűrben. Adjuk, felfogjuk, értelmezzük, anyagi erővé változtatjuk az információt. Az egyszerű mesterfogásokról szóló tanácsoktól kezdve a műholdak által szórt színes képeken át a genetikus üzenetet továbbító információkig minden-minden valamilyen Logosz: szó, ige, tudás, törvény, világosság. Lehet-e fontosabb dolgunk annál, hogy törekedjünk a jézusi információ és a mindig ható Lélek által sugárzott tudás minél jobb felfogására és megértésére, hogy cselekvő erővé tudjon válni bennünk: Új erővé, amely más, mint az eddigvolt vallások mítoszai, amelyért tényleg érdemes volt Istennek megjelennie a világban és kapcsolatot teremtenie az emberekkel. Isten bízott az emberben, hogy képes lesz megérteni a Jézus által adott információ *más-ságát*, több-ségét annál, amire a világi mítoszteremtők képesek. Karácsony e bizalom visszonzásának ünnepe.

December 26. — Szent Család vasárnapja — Lk 2,22–40 — Romantika nélkül

József és Mária teszi azt, amit egy vallásos zsidó házaspárnak tennie kell: Mózes törvényét követve bemutatja újszülött gyermekét a templomban. Bármit is mondott az angyal és bármit is értett meg abból Mária, nem volt kétséges, hogy a kisgyermeket Izrael vallási közösségébe kell bevezetni. Így cselekedtek a születés után és — Lukács beszámolója szerint — minden évben, amikor a szülők felmentek Jeruzsálembe a Pészah ünnepére. Ez így egy átlagos zsidó család képét adná, ha nem jelentkeznének különös mozzanatok. Házasságuk nem úgy alakult, ahogyan elképzelték, s a furcsa születés után pásztorok és királyok sereglenek össze, különös jóslatok hangzanak el, gyerekgyilkosságok következnek, menekülni kell. Mindez a különös gyermek miatt. S ha igaz az, amit Lukács mond, hogy nem értik és ismét nem értik, miről van szó igazában, akkor azt kell mondanom, hogy ez a felemás helyzet adja meg e két ember becsületét: az érthetetlen helyzetben ragaszkodni Istenhez és nevelni a gyermeket éveken át addig, amíg saját útjára lép. Józsefről akkor már nem esik szó, de Mária még időről-időre nehézségekkel küzd.

Milyen lehetett a Szent Család? Van-e egyáltalán értelme, hogy megpróbáljunk képet alkotni az életéről? A naiv vagy ellenőrizetlen tisztelettel közeledő szemlélet idillikus képet rajzol: tekintünk meg a szokásos képzőművészeti ábrázolásokat. A kép közepén Mária valamilyen asszonyi foglalatosságot végez, a háttérben József gyalul, az előtérben a kis Jézus keresztet készít vagy azzal játszik. Jellegzetes felfogás, amelyben József kulissza, a gyermek pedig a kor kivégzési eszközével játszik. Mondjuk, ma például akasztófat készítene vagy géppisztollyal játszana. Tipikus elképzelés, amelyben a kereszt hol iparművészeti díszítő tárgy, amit az égvilágon minden ráfestünk, ráillesztünk, ráfaragunk, hol bűvös amulett, amelyet nyakba akasztunk, sapkára tűzünk, harci zászlókra hímezünk. Ha Mária emlékezett Simeon jóslatára, akkor nem hagyta a kis Jézust ilyen játékot játszani.

Ki tudja hány vonatkozásban kell átgondolni azt a sematikus képet, melyet a buzgó és a lélektanhoz semmit sem értő keresztény tanítók rajzoltak a három személy életközösségéről. Családjaik gyakorlata szempontjából felfedezhetnénk

olyan szempontokat, amelyek ténylegesen segítséget adhatnának a mindennapi életben. Ha a dolgokat abszurd rajongásig fokoznók, akkor Józsefnek és Máriaának egész nap imádvá kellett volna térdelnie Jézus előtt. Ez, a kevés jelből megítélhetően, nem így volt. József és Mária minden valószínűség szerint nem volt filozofikus alkat. Azt azonban érezniük kellett, hogy nagy dolgok középpontjába kerültek.

Lehet, hogy köznapibb volt a Szent Család élete, mint a túlzók lefestik. Ha így lenne, könnyebb lenne követniük őket a mai családoknak. Balzac vagy Tolsztof azért zseni, mert egy-egy lángoló szenvedélyű emberpárral párhuzamosan olyan alakokat is meg tud mintázni, akik egyszerűbbek, nem annyira rendkívüliek, mint a főhősök, de akiről tudjuk, hogy mindennapos gyengeségeikkel, napi vitáikkal, örömmel és bánattal az élet igazi továbbvívói. Az a Jézus, aki vállalta a közönséges emberré levést azért, hogy példát adjon, vajon nem tudott-e egy hívő és mégis hétköznapi család tagja lenni?

Mindez merő feltevés, de a részletek önálló elgondolása gyakorlati segítséget ígér.

Január 2. — Urunk megjelenése — Mt 2,1–12 — A díszebéd elmarad — számkivetés előkészítve

Jellegzetesen keleti eredetű ünnep. Hivatolós neve sem latin, mint a karácsony (Nativitas Domini = az Úr születése), hanem görög: Epifania Domini = az Úr nyilvánossá válása (latinul *manifestatio* lenne). A theofania szó rokona, amely istenjelenést jelent. Az „epi” igeikötő, ill. előjáró szó jelentése itt: rá-, hozzá-, a faneia pedig a fané = fákyla főnévből ered. Igéje fainó = világossá, láthatóvá, ragyogóvá, dicsővé lesz, feltűnik, megjelenik, kinyilvánul. Egyiptomban a fáraó az istenség megjelenése, Rómában a császár, Ábrahámnak három férfi (Ter 18), Mózesnek az égő csipkebokor (Kiv 3,2), a pusztában vándorló zsidóknak felhőszip (Kiv 13,21), Illésnek a szellő (1 Kir 19,11–13), nekünk keresztényeknek Jézus Krisztus.

A mai evangéliumban nem a csillag feltűnése az epifánia fő tartalma, hanem a gyermek megmutatkozása az egész világot képviselő idegen mágusok előtt. „Csillag jön fel Jákobtól, királyi palca támad Izraelből” — mondja Bálám próféta (Szám 24,17). Ha a napkeleti bölcsek nem is voltak királyok, királynak szóló ajándékaik (arany, tömjén, mirha) alapján nem lehettek éppen szegények. Első kérdésük: „Hol van a júdeaiak született (ill. újszülött) királya? Láttuk ugyanis csillagát feljövőben (ill. keleten)?”. A kérdés ugyancsak felborzolhatta a nem egészen júdeai, félig edomita Nagy Heródes király kezét, aki hatalomféltésében már kiirtotta saját családját, aki a jó részét is, most pedig messziről érkeznek jól értesültnek látszó, művelt emberek, s nála keresnek nem is egy trónörökösöt vagy trónkövetelőt, hanem egy született zsidó királyt.

Nem csoda, ha görcsbe rándult Heródessele együtt az egész város. Hogy hol születik a Messiás, azt Heródes könnyen és hamar megtudja a próféciákban jártas házi írástudóktól. Jellemző, hogy azonnal tudnak válaszolni Heródesnek arra, hol kell születnie a Messiáskirálynak, de tudomásunk szerint sem előtte, sem utána nem tettek egyetlen lépést sem abba az irányba, pedig ott laktak a közelben. Nem így az idegen tudósok. Ők az égi jelenség tudományuk szerinti vizsgálata alapján indultak el messze földről Izraelbe. Itt azonban már a közfelfogás alapján keresték az új királyt: a fővárosban. A közfelfogás azonban nem egyszer megtévesztő. Most is. Jézus ugyan Jeruzsálemben hal meg, de nem ott születik. Ha az idegen bölcsek nem támaszkodnak a közfelfogásra, hanem saját tudományuk rendszerében tájékozódhatnak tovább, csillaguk egészen a betlehemi házig vezette volna őket, mint ahogy Jeruzsálemből már vezette is, csak közben feleslegesen felbőszítették alattvalóira a vérszomjas királyt.

Pedig ezek az idegenek értékes ajándékokat hoztak az országba, nem a menekültek éhes gyomrát, hajléktalanságát, munkanélküliségét, mégis mekkora problémát okoztak! Jó pár kisgyerek életébe került tájékozatlanságuk, naivságuk, Jézusnak miattuk kellett Heródes elől Egyiptomba disszidálni egy időre. Mégsem mondható, hogy azon helybeli kollégáik jártak el helyesen, akik tapodtat sem mozdultak. Továbbá az sem mondható, hogy a tudomány önmagában hasznos vagy káros lenne a jézusi ügy szempontjából. A helybeli tudósoknak nem használt. Az idegeneket elhozta Jézushoz,

de ezek tudtukon kívül csaknem végzetes bajba keverték Őt. A pásztoroknak nem volt rá szükségük, hogy megtalálják Jézust. Igaz, nem hoztak aranyat Neki, de nem is hozták bajba.

Egyébként nem tudjuk, mi lett a fejedelmi ajándékok sorsa. Aminek a szállítása egy gazdag ember jól szervezett karavánja számára megoldható és fontos, az egy szegény kis menekült család számára lehet sokkal inkább veszélyes és súlyos kolonc, mint az egzisztenciátartás szilárd alapja egy idegen országban. Az idő sürgető volta és a gyanú felkeltésének elkerülése pedig azt javallja, hogy itthoni értékesítésével, biztonságba helyezésével ne nagyon foglalkozzék a menekülést szervező családfő. Így talán nem elhamarkodott az a feltételezés, hogy a bölcsek nem csupán ostoba óvatlan érdeklődésükkel keverték bajt azoknak, akiknek kedveskedni akartak, hanem saját elképzelésük korlátai közé rekedt ajándékaik aránytévő megválasztásával is. Betlehemi éjszakásuk után végül maguk is ráébrednek, hogy valami nem stimmel: perzsaszőnyeget gurítottak a putri elé — hatalmi apparátust szabadítanak egy törékeny csecsemőre —, s nem mennek vissza Heródeshez, hanem égi intésre más úton távoznak! Mennyivel egyszerűbb, ártalmatlanabb, fesztelenebb, bensőségesebb a pásztorok látogatása!

Jézus epifániája mégis fel van kínálva mindenki számára: a családnak és az idegeneknek, művelteknek és tanulatlanoknak, gazdagoknak és szegényeknek, gyanútlanoknak és spekulánsoknak, vendégeknek és vendéglátóknak; de ki-ki hozzáállása szerint tud csak vele mit kezdeni.

Január 9. — Urunk megkeresztelkedése — Mk 1,6–11 — Beolvadás — kiválás

Amire a Vízkereszt szó utal, annak tulajdonképpen tartalmát ma ünnepeljük. János vízberítgette (baptizáló) a hozzá özönlő júdeaiakat, de jelezte, hogy jön utána Valaki, aki erősebb nála, Az majd a Szent Szellembe fogja őket berítgetni. Némely szövegváltozat szerint tűzbe is. Víz és tűz, anyag és szellem kerül szembe: a külső és a belső, a hideg és a meleg, a nedves és a száraz, a lélegzetelállító és a lélegzethez engedő, a forma és a tartalom.

Nem mintha Keresztelő=Berítgető János (Joannész Baptisztész) keresztése = berítgetése nem szerzett volna bűnbocsánatot azoknak, akik megtérésre felszólító pusztai prédikációjára megvallották bűneiket (Mk 1,4–5), hiszen Isten semmi egyébhez nem köti a megbocsátást, pusztán a bűnbánathoz. Ez a dolgok természete szerint nem is lehet másképp. Isten maga a Szeretet (1 Jn 4,16), minden embert meg akar menteni és az igazság felismerésére akar juttatni (1 Tim 2,4). Ezt el is éri mindazokkal, akik készek a metanoiára: hajlandók mára felülmúlni tegnapi önmagukat; készek szembefordulni tegnapi bűneikkel, és ráhangolódni az egyetlen szükségésre, amit a jelen pillanat, a mai nap követel tőlük (Lk 10,42; Mt 6,34). Ám az idő halad. Ami tegnap elégséges volt, mára már nem az. Az igazság egyre szélesebb, egyre mélyebb utat vág magának a tévedések és hazugságok erdejében; igaz, a hazugság és

a tévedés is tovább burjánzik és erősödik. Amit a Keresztelő fellépéséig tudtak és eszményítettek, az a nála Erősebb példája és tanítása óta már nem elég. Jánosig a Törvény és a Próféták voltak csak mérvédők. Attól fogva Istennek a Jézusban kinyilvánuló királysága.

És ez jó hír (Lk 16,16), nem pedig nehéz és elviselhetetlen teher, amit betűragó jogászok és moralisták raknak az emberek vállára anélkül, hogy csak ujjal is mozdítanának rajta (Mt 23,4), hanem pasztonos és testhezálló iga (Mt 11,30), amelyet érdemes nyakunkba venni, ha nem akarjuk parlagon hagyni életünk szántóföldjét, hanem bőséges termést szeretnénk (Mt 13,23; Lk 12,16). A krisztusi iga már csak azért sem kívülről ránk erőltetett életidegen dolog, mert a Mester mindenben hozzánk hasonló próbáknak kitéve járta előttünk a keskeny utat (Héb 4,15; Mt 7,14), hogy mindenben példát adjon (Jn 13,15). Igaz ugyan, hogy bűnt nem követett el, de azért tökéletesen együtt tud érezni velünk gyengeségeinkben (Jn 8,46; 1 Pét 2,22; Héb 4,15). Ez a beolvadás–kiválás, egység–egyetlenség jellemzi Jézus keresztiségének történetét is. A bűnözők–bűnbánók bemeztetésére váró tömegében úgy jelenik meg, mint akármelyik azok közül, akik félnek a pusztában üvöltő szótól (Mk 1,3; Iz 40,3–8), mely tűzbe merítéssel, polyvaégetéssel fenyeget (Mt 3,11–12). De amit feljön a hideg, lélegezni nem engedő vízből, a Föld legmélyebb völgyében 915 m esést produkáló

Jordánból, melynek héber neve a jarad = alázathog szóból ered, tüstént kiviláglik, feltárul (epifánia!) a valóság: aki itt teljes mértékben osztozik embertestvérei sorsában, az teljes mértékben birtokolja az Égi Atya tetszését. Amint kettéhasítja a vizet a belőle felmerülő emberi test, úgy hasítja meg az eget az Isten irtalmába vetett bizalommal megtelő lélek. Az embert bűneiért megfojtani nem akaró Isten felé úgy emelkedik föl a lélegzethez jutó megkeresztelkedett hideg alsó vízből, ahogy alászáll a felső vizek felett trónoló Isten melengető Fuvallata, mint egy tiszta, keveretlen, hű galamb. A galamb párjához madár létére is hű állat, nem váltogatja, nem keveri partnerét más partnerekkel. Ezért lesz Jézus ajkán a keveretlenség, tisztaság, hűség szimbóluma (Mt 10,16). Némely szövegváltozat itt is hozzáfűzi Jn 1,32–33 nyomán, hogy nemcsak szállt Jézusra a Szellem, hanem rajta is maradt. Milyen szellem? Nyilván Isten Szelleme, a Szent Szellem, az Igazság Szelleme, mely el tud vezetni a teljes igazságra (Jn 16,13). Ez a teljesség Krisztus keresztelésének jelenetében az összefoglaló szempont. A Názáreti Ács személyében keveretlenül egybekapcsolódik itt az ég a földdel, a Szellem az anyaggal, az Isten az emberrel, az erkölcs a joggal, az igaz a bűnös-sel, az igazság a szóval, a tartalom a formával, a szent a profánnal, az erős a gyöngyével, a barátság a teljesítménnyel, az önzetlenség a gyönyörűséggel.

Január 16. — Évközi 2. vasárnap — Jn 1,35–42 — Rókalyukszemle és sziklagörgetés a Barányhoz

A leölésre hurcolt néma juh képe jócskán eltér a pusztában üvöltő hang gazdájától. Így beszélt róla már egy nappal előbb is János a Jordán partján. Másnap pedig megismételte. Az ismétlés nem az unalmat váltotta ki tanítványaiból, hanem beléjük véste: Fontos szemlélyel állnak szemben.

A második bemutatás után ketten nyomába szegődtek az ismeretlennek. Jézus megvárta, amíg túljutottak azon a távolságon, amelyből még könnyen visszafordulhat az ember, ha nem biztos a dolgában; s akkor, hogy megkönnyítse a kommunikáció megindulását, maga fordult hátra egy egyszerű kérdéssel: „Mit szeretnétek?” A két tanítvány — András, ami *férfiast* jelent, és egy meg nem nevezett, akit általában a szerzővel szokás azonosítani — hirtelenjében csak annyit tud kinyögni minden férfiasság mellőzésével: „Hol laksz, Mester?” A legutóbbi kisgyerek is fel tud tenni egy ilyen kérdést a filmszínre, akivel beszédben szeretne egyezni az utcán. Jézus azonban nem sértődik meg, nem tartja rangján alulinak sem a kérdést, sem azt, hogy válaszoljon rá. Válasza tökéletesen belesimul a kérdézők stílusába, mégis továbbvisz. Udvarias, de nem finomkodó. Bizalmat szavaz bizalmaskodás nélkül. Lépésre sarkall erőszakoskodás nélkül: „Gyertek, nézzétek meg!” Később teljesen másképp nyilatkozik a lakásáról: „A rókáknak van odájuk..., az Emberfiának nincs hol lehajtania a fejét (Mt 8,29; Lk 9,58). Csakhogy addigra már kialakítja tanítványa körét, s az új jelentkezőket már rostálhatja ilyen és hasonló szűrésekkel, különösen, ha írástudó az illető, mint az akkori esetben. Most azonban még nagyon is rászorol minden érdeklődő kérdésre, hiszen a tanítványtoborzás csak ekkor indul! Válasza fel is bátorítja a két fiút, engednek az invitálásnak és nála vendégeskednek aznap. Micsoda lelki felüdülés lehetett, micsoda szellemi csemege! Ez volt az első napja azzal, akiért aztán évekkel később sorban mind az életüket áldozták.

Mire emlékeznek e nevezetes nap prédikációi, katekézisei, biblíamagyarázatai, példabeszédei közül? János mindössze annyit közöl, hogy hány óra volt akkor. Tíz óra. Vagyis délután négy. Nem akar vagy tud mást lejegyezni a szerző, mint a hozzátartozó időpontot. Érthető volna, ha szélnek ereszté őket ezek után, ha csak egy csöpp emberismerete van. De Jézus nem így tesz, úgy látszik, nem írástudókra, teológusokra, értelmiségiekre, tudományos munkatársakra, szellemi team-re vágyott, amikor tanítványokat akart gyűjteni, hanem — mint a következő vasárnapi evangéliumból ki is derül majd — emberhalászok közösségének kialakíthatóságára. És bármennyire szellemi lúdtalp jellemezte legálabbis ekkor még a tanítványokat, azért a Mester nem fogott mellé. Ennek az Andrásnak a testvéréből lesz az a szikla, amelyen majd fölépítheti egyházát (Mt 16,18), akire rábízhatja juhait, bárányai őrzését, legeltetését (Jn 21,15–17), aki egykor megtérve megerősíti majd testvéreit (Lk 22,32). A szikla Kéfa héberül, Petra görögül.

Hímnemű változata Petrosz, magyarul Péter. Péter Jézustól kapta ezt a nevet, de testvérétől, Andrástól értesül arról, hogy Jézus létezik, hogy nem akarja, hogy érdemes csatlakozni hozzá. Úgy látszik, mégsem csupán annyi maradt meg az emlékezetükben, hogy hány órákor találkoztak Vele, hanem, ha nem is volt megjegyezhető számukra az, amiről beszélt, arról azért megbizonyosodtak az együtt töltött idő alatt, hogy akit eddigi mesterük, János az Isten Barányának nevezett, az maga a Messiás, az Eljövendő, akit Jahve küld a végső időkben népe megmentésére. Hogy ez mennyire nem csupán egyetlen nép nem csupán politikai jellegű üdve, hanem épenséggel egyetemes emberi, az épp a tanítványoknak kellene majd elsősorban megérteniük s a Mester szándékai szerint továbbadniuk saját tanítványaiknak Péterrel, az egység közsiklaszilárd személyes elvével egységben.

Péter ekkor még nem kész a vértanúságra, a 3 éves tanítványképző tanfolyam végén is

hajlamos még eskü alatt tagadni, hogy valaha is ismerte a Mestert (Mk 14,66–72), de Jézus már most látja benne azt, aki a leghamarabb ad hangot a közösség gondolatainak, s akire bátran rábízhatja majd közösségét. Látja benne és megelőlegezi neki a névadással. Eredeti neve Simon. Jelentése: Isten meghallgatott. Arra utal, hogy az ember számíthat Istenre. Új neve szikla. Arra utal, hogy Isten számít az emberre, számít arra, hogy meghallgatjuk Őt, életté váltjuk, amit mond nekünk, s így szilárd alapon áll majd a házunk (Mt 7,24–25). Ebben az értelemben mindnyájunkat Péternek nevez az Úr, építeni akar ránk. Ebben az értelemben András is Péter volt. Számított rá a Mester, hogy nem marad sziget, hanem emberhalász lesz. És valóban: testvérhalász lett belőle. Ő Simon kihalászója, a Szikla „férfias” odagörgetője a Barányhoz. Ez a Barány ugyanis sziklákat vonz magához, s aki még nem az, azt azáá tudja tenni: Sziklaszilárddá, kemény hűségűvé.

Január 23. — Évközi 3. vasárnap — Mk 1,14–20 —

Stafétabotváltás, emberhalász-halászat

János nem széltől lengett nád volt (Mt 11–7), hanem kemény hűségű ember; üvöltő hang a pusztában és a palotában egyaránt. Nem csoda, ha Heródiás ármánykodásának eredményeképpen tálcára került a feje. De vértanúságát fogság előzte meg. Az Erősebb, aki utána jött, átvette tőle a stafétabotot. Megmerítkezett nála a Jordánban és tanítványai közül is felvett sajátjai közé néhányat. Maga János állította Jézusról: „Neki növekednie kell, nekem pedig zsugorodnom” (Jn 3,30). Jézus nagy véleménynyel volt Előfutáráról; ezt mondta: „Asszonyok szülőite között nem támadt nagyobb Keresztelő Jánosnál” (Mt 11,11). Pétert angyal szabadítja ki majd jeruzsálemi börtönéből (Csel 12,1–17). Jánost azonban senki nem szabadítja ki. A Szabadító sem (pedig Jézus neve Szabadítót jelent!). Vajon hogy lehet ez?

Illést tüzes szekér ragadta az égbe (2 Kir 2,11), Jánost a hóhér kardja küldte oda.

Illés lemészároltatott 450 Baál-papot (1 Kir 18,20–40), János az Erősebbre bízta a fejsze és a szórólappal használatát, és végül rájött, hogy nem az ítélet farkasát, hanem a könyörület Barányát küldte el Isten Messias-ként rokonában, Jézusban. Jézus azt mondta tanítványainak Jánosról, hogy ő Illés (Mt 11,14). Illés azonban sokkal békéltlenebb-harciasabb volt, mint János. János mégis sokkal békéltlenebb módon került az égbe. Tanítványait nyugtalanította is a helyzet, hogy míg mesterük Jézus előfutáraként börtönben sínylődik, addig Jézus babérokat arat (Lk 7,16–23), és szép csendesen félrehúzódik az útból. Galileába vonul vissza, ahonnan följött Jánoshoz Júdeába. Óvatosságból, félelemből, diplomáciából, szerénységből, János emléke iránti tapintatból tesz így? De hát miért nem menti inkább meg? Miért nem szervez mellette szolidaritási tüntetést? Miért nem nyújt be kegyelmi kér-

E lap elküldésével megrendelheti az ÉV-et, de az is elég, ha a címet és a példányszámot a (rózsaszínű) befizetési utalvány közlemény rovatában pontosan feltünteti.

Az előfizetési díj postaköltséggel együtt az 1994-es hat számra 300 Ft.
10 példánytól egy szám ára 42 Ft, tehát pl. 10 példány egész évi előfizetési díja 2 520 Ft.

Megrendelem az „Érted vagyok”-ot 1994-re ..... példányban.

Az előfizetési díjat, ... Ft-ot, ugyanarra a címre, mint ezt a levelezőlapot, ezzel egyidőben elküldtem.
Az előfizetett példányokat kérem a következő címre kézbesíteni:

Címzett neve:

Ország, irányítószám:

Település:

Utca, házszám:

vényt? Miért nem szökteti meg, vagy ül a helyére, mint a későbbi fogolykiváltó rendek tagjai? Elég szépeket mondani róla, s akkor már cserben is lehet hagyni? Vagy nem ez a helyzet?

Péter még pályája elején tart, „pápai karrierje” kezdetén van, amikor kiszabadul a börtönből. A stafétabotot épp csak átvette Jézus kezéből. János pedig elérkezett küldetése végéhez, a stafétabotot át is adta Jézusnak a Jordánnál. János egy meggondolatlan királyi ígéret méltatlan áldozataként is méltó befejezéssel zárja pályáját. A vértanúság fölteszi a koronát életművére. Mi szebbet tudna kívánni neki Jézus, ha kihozza a siralomházából? Bűbdósásra nemigen adná a fejét. Ott folytatná, ahol abbahagyta, mint Pál később Lisztrában megkövezése után (Csel 14,19–20; 2 Kor 11,23–26). Órákba se telnek, és viszszerülne a királyi börtönébe. Viszont a stafétabotot is elnyelnék a kiszabadítás körüli

hullámok, amelynek az átadása jelentette élete értelmét, az életművet magát. Jézus is bajba keverednék, még mielőtt hozzákezdett volna programbeszédének első mondatához: Isten uralmának jóhírérl. Pedig mindennek megvan a maga ideje...: születésnek és meghalásnak..., hallgatásnak és beszédnek (Préd 3,1.7). Eljött az ideje János halálának, és Jézus fellépésének. Eljött az ideje Jézus programbeszédének és János elhallgatásának.

Hebehurgya embereknek mindegy, hogy mikor mit csinálnak. Súlytalan, jelentéktelen dolgokat bármikor tehet az ember. A megfontolt, a megbízható ember mindent a maga idejében: jókor tesz. Ehhez azonban nagy figyelemre, nyitottságra van szükség. Jézusban megvolt ez: állandóan figyelt Mennyei Atyjára, és mindig nyitott volt azok irányában, akikkel küldte. Ezért Benne eljött az Isten Országá (Lk 17,20–21), annak reaeső hányada. De Isten Országá csak akkor teljes, ha már

mindenkiben megvalósult, akiben csak lehetett (v.ö. Kol 1,24). Ezért Jézus tanítványokat keresett magának, és azt akarta, hogy azok ismét keressenek maguknak tanítványokat (v.ö. Mt 28,19–20), és terjesszék ki az Isten királyságát minden elérhető és velük szóba állni hajlandó emberre (Mk 6,10–11). Elkezdte két halással, akiknek följajánlotta, hogy emberhalászt farag belőlük: Simonnal és ennek testvérével, Andrással. Folytatta egy másik halással, akiknek följajánlotta, hogy emberhalászt farag belőlük: Zebedeus két fiával: Jakabbal és Jánossal. Ők és a többiek ettől fogva tapasztalják, hogy az emberhalászat nemcsak olyasmiket jelent, amiket eddig is csináltak, hanem valami egészen mást is: Őt, Jézust kell követniük magatartásában, megnyilatkozásaiban, gondolkodásának szellemében, s bizony, ehhez sok mindent, amihez hozzájöttek, sok mindent, akihez szoros szálakkal kötődtek, átmene-tileg vagy végleg ott kell hagyniuk. De megéri! Neked nem?

Január 30. — Évközi 4. vasárnap — Mk 1,21–28 — Az első tanítási nap – de kinek az iskolájában?

Jézus emberhalászt tanítványokat gyűjt. Talált is már négyet. Ezeknek most bemutató tanítást tart. Ott hospitálhattak nála a kafarnaumi zsinagógában. Próbáljunk ezen az első szemléltető oktatáson kissé behelyezkedni hallgatói, mondjuk Péter helyzetébe, hiszen épp az ő gondolatait tolmácsolja nekünk Márk, a fővárosi tudósító.

Áttüzesedik a szívrünk, amint hallgatjuk. Ez igen! Így senki nem tud beszélni, csak a mi Mesterünk. A törvényt magyarázók állandóan hivatkozásokkal próbálják alátámasztani írásmagyarázataik hitelességét. De amit már ennyire alá kell támasztani, arról előbb-utóbb mi, laikusok is észrevesszük, hogy ingatag. Bezzeg a mi Jézusunk nem így beszél. Úgy tanít bennünket, mint egy vérbeli mester. Mintha a mi gondolatainkat fogalmazná meg, csak sokkal világosabban és összefüggőbben, mintha magunk próbálkoznánk vele. De nem baj! Majd beletanulunk mi is. Hiszen megígérte, hogy emberhalászt farag belőlünk.

Mindenki lenyűgözve hallgatja. Úgy fűzi egymásba a képeket és gondolatokat, annyira klappol minden, hogy senkinek sem jut eszébe vitatkozni vele. Vagy mégis van ilyen? Ki ez?

És mit akar? Azt üvölti: „Óhó, mi közünk egymáshoz, Názáreti Jézus? Elveszejteni jöttél minket, mi? Imerlek jól: az Istennek vagy a szentje!” Még hogy mi közünk egymáshoz! Hiszen a mi Messziásunk! Még hogy elveszejteni jött minket! Éppenséggel felszabadítani! Persze, hogy az Istennek a szentje, de legalább annyira a mi szentünk is! Nekünk szenteli magát magasztos hivatásában. A mi Mesterünk! Mit akar ez a bolond ember? Negatív közhangulatot szítani a Mesterünk ellen? Abból nem eszik! Remélem, a Mester nem engedti tovább pofázni. Jól számítottam. Ráförmed: „Hallgass!” De mintha nem is vele beszélne, hanem valaki mással, akit szólni vél belőle. Hát persze! Nyilván valami démon szállt belé. Csak egy gonosz szellem sugallhat efféle zagyaságokat egy zsinagógába járó izraelitának! A Mester következő szava is amahhoz szól: „Takarodj belőle!” Most mi lesz? Jaj, de borzasztó! Hogy rángatja szerencsétlenül a tisztátalan lélek! Hogy kiabál, mielőtt elhagyná! Mert ugye, biztosan elhagyja majd! Lehetetlen, hogy ne engedelmeskedjék a mi Mesterünknek! Hajrá, Mester! Üsd ki! Üzd ki! Ugye sikerülni fog? Sikerült bizony! Megszűnt a rángás, megszűnt az üvöltés.

Csend van. A légyzűmmögés is hallható a zsinagógateremben. Mindenki lélegzetvisszafojtva figyelte a nagy mérkőzést. De most eldődik a feszültség. A hittestvérek kérdéseket mormolnak az orruk alatt: „Miféle új metódus ez, amely oly hatalmas fenyegeti meg még a tisztátalan szellemeket is, hogy kénytelenek neki engedelmeskedni?” Hja, kérem, ez a mi Mesterünk ereje! Hatalmas és félelmetes! Hamarosan mi is részesedünk majd belőle. Akkor mi is bárkit engedelmessegre szorítunk majd, aki ellen mer állni ügyünknek! Jó lesz tartani tőlünk, mert nem akármilyen fegyver lesz a kezünkben!

Így gondolkodhattak a tanítványok Péterrel az élen első tanórájuk végére. És ezzel bizony kiváló érdemjegyeket szereztek maguknak — a Sátán iskolájában! Mert hát sántáni eredmény az, hogyha a szabadságunkat annyira tisztelő, szabadságot kínáló szelíd Jézus tanítványaiban annyi marad meg az első óra csodálatos tanításainak végighallgatása után, hogy Jézus hatalmas fenyegetésre, engedelmessege kicsikarására, elhallgatásra, megfélemlítésre való — többek közt rossz szellemek ellen, de biztosan mindenki más ellen is, aki úttan van (Mk 9,38; Lk 9,54; 22,49). Sántáni és elkeiserítő eredmény,

és nem is csak azok részére, akik jelen voltak, hanem Galilea-szer-te mindenfelé. Mert az esemény és értelmezésének híre tüstént futótűzként terjedt.

Csoda-e, ha ma is mindenféle hatalmi téboly, kifícamodott emberellenes rendszer büszkén krisztusinak, kereszténynek tartja magát, amikor az első pápa és három társa is kapásból vakvágányra futott Jézus első bemutató tanóráján? Nem csoda, de nem is szükségszerű! Épp ideje, hogy le-leplezzük, és ezáltal hatástalanítsuk elsősorban magunkban(!), de másokban is a hatalmaskodás és akarhatnáság sántáni csapdait. Épp ideje, hogy végre megjegyezzük azt is, amit mond a Mester, s ne saját szájunk íze szerint magyarázzuk tetteit meg a saját bizonyítványunkat, úgy válogatva össze szavait, hogy alátámaszák önigazolási ideológiánkat, hanem tényleg az Ő tanításának fényében lássuk azt is, amit Ő tesz, azt is, amit mi, hogy így valóban tanítványainak számítsunk, s az Ő iskolájában kapjunk Tőle magától egyre jobb „érdemjegyeket”, egyre féltre magyarázhatatlanabb bizonyítványt.

Megrendelő levelezőlap

bélyeg helye

Kérem, küldjenek az „Érted vagyok”-ból ingyenes mutatópéldányt a következő címekre:

Címzett neve:

Ország:

Ir.szám:

Település:

Utca, házszám:

Címzett neve:

Ország:

Ir.szám:

Település:

Utca, házszám:

„Érted vagyok” folyóirat

Budapest
Kazinczy u. 3.
1028

Méreg- mérleg

Szembesüljünk a tényekkel: mennyi környezeti kárt okoz valójában *egy* autó?

Környezetvédők és autórajongók vitájában állandóan a négykerekűek okozta haszon és kár kerül mérlegre, de a számítógások alapja általában csak a kocsik használata során (és esetleg utána) megjelenő szennyezés, méghozzá egész városok vagy országok járműveivel számolva. Röpködnek a milliók és milliárdok, pedig sokkal szemléletesebb lenne áttekinteni az adatokat egyetlen autó esetében, születésétől a rozsdatemetőig. Mert nem pusztán a kipufogógáz terheli a levegőt, és nem pusztán az elfogyasztott benzin mennyiségével csökken a meg nem újuló energia.

Bár magától értetődőnek tűnnek, az autós világ mégsem szokta megemlíteni a nyersanyag előállítását (bányászat, szállítás, feldolgozás) meg a kocsik gyártása során fellépő szennyezést és energiafelhasználást. Nagyvonalúan elsiklanak a jármű élettartama során elfogyasztott motorolaj meg pótalkatrészek fölött is. És a roncsteleptől az olvasztóig vezető úton ugyancsak sokféle káros anyag szabadul föl. A heidelbergi Környezet- és Jövőkutató Intézet (Umwelt- und Prognose Institut, UPI) most alapos ökológiai mérleget állított föl az autóról. Az energia- és nyersanyagfelhasználás során keletkező szennyezés mellett figyelembe vettek még olyan „apróságokat” is, mint a kerekek, a fékbetét és az útfelület kopása során felszabaduló anyagok. A vizsgálat alapjául egy átlagos, középkategóriás nyugati autó szolgált, 1160 kilogramm össz-súllyal, 10 literes átlagfogyasztással és tízéves használat során megtett 130 000 kilométerrel.

Az eredmény elkéserítő. Még mielőtt ez az egyetlen kocsik saját erejéből akár egy métert megtett volna, máris ráfordítottak annyi energiát, amennyit ötezer liter kőolaj tartalmaz, a veszélyességi határértékig szennyeződött 922 millió köbméter levegő, 14,9 tonna széndioxid és 26,5 tonna hulladék keletkezett, a vizeket pedig 13 liter nyersolaj szennyezte. Ez a kiindulási alap, amin már a legtakarékosabban vezető sofőr sem tud változtatni! A végső adatokat leolvashatjuk az összegző táblázatból, de hogy az arányokat érzékeltessük: a gyártástól a bontásig beszennyezett légköbmétereket százszor száz méter alapterületre állítva 204 kilométer magas oszlopot kapnánk — az a világ legmagasabb hegycsúcsának, a Mount Everestnek a huszonháromszorosa. Az összesen fölhasznált 23 tonna szén energiája pedig hat esztendeig fedezné egy átlagos (és autót nem tartó) német polgár szükségletét, beleértve a fűtést, áramot és az utazást.

A felmérés eredményeit bemutatták a német autóipar nagyjainak, de bölcs belátás helyett kritikába ütköztek. Az érintettek nem a tényeket, hanem a szemléletet kritizálták. A BMW szóvivője szerint „már megint az autóipar általános elítélésére került sor, s ez nem szolgálja a tárgyilagos vitát”. A Volkswagen környezetügyi illetékese így szól: „A tanulmány meg sem említi a járművek használatának pozitív szempontjait” a munkahelyteremtéstől a mentőszolgálatokig. Csak hogy az UPI szakemberei nem általános gazdasági és társadalmi „autómérleget” akartak készíteni, hanem a pusztán környezeti károkat számszerűsíteni. Hogy felnyíljk egy kissé a szemünk.

Egyetlen autó öt felvonásban

1. Nyersanyag előállítása energiafelhasználás: 3,6 tonna szén*		2. Nyersanyag szállítása energiafelhasználás: 0,8 tonna szén		3. Autógyártás energiafelhasználás 2,1 tonna szén	
kibocsátott szennyezés: 422 millió m ³ szennyezett levegő*	hulladék: 25 tonna	kibocsátott szennyezés: 425 millió m ³ szennyezett levegő	hulladék: 13 liter nyersolaj jut a tengerekbe	kibocsátott szennyezés: 75 millió m ³ szennyezett levegő	hulladék: 1,5 tonna
4. Üzemeltetés energiafelhasználás: 16,3 tonna szén*		5. Autóbontó energiafelhasználás: 0,14 tonna szén		VÉGEREDMÉNY energiafelhasználás: 22,9 tonna szén	
kibocsátott szennyezés: 1 016 millió m ³ szennyezett levegő	talajvízszennyezés: 1,1 liter ásványolaj, 46,4 gramm nehézfém	kibocsátott szennyezés: 102 millió m ³ szennyezett levegő	hulladék: 200 kg zúzalék, ebben 8,4 kg szénhidrogén,***	kibocsátott szennyezés: 2040 millió m ³ szennyezett levegő	összes hulladék: 26,5 tonna tengerek szennyezése: 13 liter nyersolaj talaj/vízszennyezés: 46,4 gramm nehézfém, 1,1 liter ásványolaj

* kőszénegységekben (KE) kifejezve (1KE = 29,3 kilojoule)

** a német egészségügyi határértékig szennyezett levegő

*** PCB = poliklórozott bifenil (mérgező vegyület)

TARTALOM

Novella

Szathmári Sándor: Káin és Ábel 2-4

Könyvismertetés

Hanna Wolff: Jézus, a férfi (IV. rész) 5-7

Ifjúság rovat

Szakonyi Károly—Kovács László: Mindenki siet haza
(Karácsonyi jelenet) 8-9

Egyházunk életéből

Hans Küng: Aki tiltakozik, még reménykedik
(Beszéd E. Drewermann kitüntetésére alkalmából) 15-16

Bruce Kent: Franz Jägerstätter 20-21

Egy lelkiismeretes tiltakozó— 1943-ban (T.G. útibeszámolója) 21

Társadalmi kérdések

Csapody Tamás: Temetési kérdőjelek 12-13

Bulányi György: Életelegancia és rettenthetetlenség
(Búcsúztató Benyhe Jánosné temetésén) 13-14

Gyerekeknek Moha-mese

Az ünnep 17-18

Elmélkedések

Gergely G. András: A Miatyánk (IV., befejező rész) 10-11

Leveled jött Istentől (Vasárnapokra) 26-30

Verseik

Harry Martinson: Megfagyott szavak 14

Nyíró Ráchel versei 19

Ökológia

Méreg-mérleg (Mennyi környezeti kárt okoz egy autó?) 31

Közhelyek

Novemberre: „Nem jó minden igazságot kimondani” 7

Decemberre: „Együtt kell üvöltölni a farkasokkal” 25

E számunk grafikáit Seyfrid Hedvig alkotásaiból válogattuk.

Mese a Matel-től

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy sűrű tejcsokoládés nagy erdő, ahol az Opti szénhidráttartalma adott új életet a fáknak. Itt éldegélt békeségben a bölcs Toalett kacsa, amíg egy gonosz Whiskas macska a Prale-nitte varázspálcikájával békává nem változtatta. Meghallotta ezt Weisser Riese, a nagy fehér óriás. Ő volt a Toalett kacsa legjobb barátja a bajban. Amikor meghallotta, hogy mi is történt pontosabban a szerencsétlennel, csak megmosta a haját, már indult is, és csak ennyit szólt: „Wash and go”. Felpattant a Top Dry felületű szárnyas betétjére és észrevétlen biztonságban elindult a Whiskas macska kastélya felé. Nemsokára összetalálkozott Omó-val, a tisztaság átható erejével. Majdnem otthagya a fogát, de szerencsére ott volt vele Aqua Fresh, a háromszoros védelem és Chappi, az erőnlét ötösfogata. Alig heverte ki a megrázkódtatást, máris összefutott Jacobs Monarch-hal, az aromával, akinek erejét és zamátát megőrizte a vákuumcsomagolás. Ezért ő már keményebb ellenfélnek számított, de Weisser Riesé-nek is megvolt a magához való esze. Igaz barátja, Opel Astra segítségét kérte, így a szükséges plusszal sikerült győzedelmeskednie a gonosz felett. Benyitott végre a gonosz Whiskas macska kastélyába. Mikor az meglátta őt az ajtóban, csak ennyit szólt: „Az óriások ideje lejárt, mert a világ megunta azokat, akik az apró részleteket nem veszik észre”, és ezzel új cselre készült. „Knorr, mindennap új varázslat” — kiáltotta hirtelen Whiskas, és már majdnem Pombárré változtatta a Weisser Riesé-t. De jött Wolf, az első farkas, aki sütni tud, és Kit Kat segítségével megtörte a varázslatot. Így megmentette a Toalett kacsát, aki a perem alatt is megöli a baktériumokat. Ő hálából adott neki egy Tchibót, a legtöbbet, ami az életben adható. Ettől a Whiskas macska elvesztette kalciumtartalmát, és álomba merült. Elringatta Quanto, a pihe-puha nagyság. Így boldogan ballagtak haza, és éltek, amíg meg nem haltak. Aki lény hiszi, nézzen TV-t!

Vége

Ismeretlen szerző

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

IV/6. (22.) szám. Megjelenik évente hatszor.

Alapította: Simonyi Gyula

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.

A szerkesztőbizottság titkára: Garay András

Laptulajdonos: Család Alapítvány

Számlaszám: 202-10809 Magyar Hitelbank Rt.

Bp.V., Szabadság tér 5-6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára

„Érted vagyok” megjelöléssel

támogatást küldhetnek lapunknak.

Bármely összeget köszönettel fogadunk,

és 4000 Ft vagy nagyobb támogatás esetén

állandó tiszteletpéldányt küldünk.

Az Alapítványnak adott összeg

az adóalapból levonható!

Nyugatra 200 DM vagy nagyobb támogatás esetén

küldünk állandó tiszteletpéldányt.

Felelős kiadó: Vincze Endre

Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.

Szerkesztőség: 1028 Budapest, Kazinczy u. 3.

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok” (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.

Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok”-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a NEOTIPP Nyomdaipari Szolgáltató-üzemében, Budapest.

Felelős vezető: Dr. Naszályi Gábor

ISSN: 0865-8021

Előfizetés és terjesztés:

1028 Budapest, Kazinczy u. 3.

Előfizetést rózsaszín postautalványon a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány középső, Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1994-re (postaköltséggel):

belföldre 300 Ft, 10 példánytól 252 Ft;

szociális előfizetés (nagy családosok, mozgássérültek, hallássérültek, diákok, hetven éven felüliek és állami gondozottak számára) 192 Ft (postaköltséggel együtt).

Itthon előfizetve: a szomszédos országokba 300 Ft; egyéb külföldre 1500 Ft.

Nyugaton: 36 DM.

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Bimonthly newspaper of „Family Foundation” for communities and families, about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education, and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

Editor: GARAY András

— Address: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c.

The materials published by „Érted vagyok” can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.